

JIHOČESKÁ UNIVERZITA V ČESKÝCH BUDĚJOVICÍCH

FILOZOFICKÁ FAKULTA

ÚSTAV ROMANISTIKY

DIPLOMOVÁ PRÁCE

Alterace: deminutiva a augmentativa současné italštiny

Vedoucí práce: doc. Mgr. Pavel Štichauer, Ph.D.

Autor práce: Mgr. Lenka Drašarová

Studijní obor: Italský jazyk

Ročník: 4.

2014

PROHLÁŠENÍ

Prohlašuji, že svoji diplomovou práci jsem vypracovala samostatně pouze s použitím pramenů a literatury uvedených v seznamu citované literatury.

Prohlašuji, že v souladu s § 47b zákona č. 111/1998 Sb. v plném znění souhlasím se zveřejněním své diplomové práce, a to v nezkrácené podobě elektronickou cestou ve veřejně přístupné části databáze STAG provozované Jihočeskou univerzitou v Českých Budějovicích na jejích internetových stránkách, a to se zachováním mého autorského práva k odevzdanému textu této kvalifikační práce. Souhlasím dále s tím, aby toutéž elektronickou cestou byly v souladu s uvedeným stanovením zákona č. 111/1998 Sb. zveřejněny posudky školitele a oponentů práce i záznam o průběhu a výsledku obhajoby kvalifikační práce. Rovněž souhlasím s porovnáním textu mé kvalifikační práce s databází kvalifikačních prací Theses.cz provozovanou Národním registrem vysokoškolských kvalifikačních prací a systémem na odhalování plagiátů.

České Budějovice 3. prosince 2014

.....
Lenka Drašarová

PODĚKOVÁNÍ

Ráda bych poděkovala vedoucímu diplomové práce doc. Mgr. Pavlovi Štichauerovi, Ph.D., za jeho konzultace, odborné vedení a cenné rady, které mi poskytl v průběhu jejího vypracování.

Anotace

Diplomová práce se zabývá alterací: deminutivy a augmentativy současné italštiny a jejich pragmatickými funkcemi. Klade si za cíl vytvořit seznam deminutiv a augmentativ užívaných v italské beletrii. Analýza výrazů je založena na textech obsažených v korpusu InterCorp. Výchozím bodem práce je teoretický úvod do slovtvorby se zvláštním zřetelem k alteračním sufixům v italštině a češtině s dílčím porovnáním se španělštinou. Dále pojednává o hypokoristikách, fonologických a sufixálních restrikcích a lexikalizaci alterátů. Nedílnou součástí je kapitola věnovaná pragmatice, teorii mluvních aktů a pragmatickému využití alteračních sufixů. Výsledkem práce jsou konkrétní ukázky pro různé komunikační situace doložené z korpusu.

Klíčová slova: slovtvorba, alterace, deminutiva, augmentativa, pragmatika, InterCorp

Annotation

This thesis deals with alteration: diminutives and augmentatives in contemporary Italian, and their pragmatic functions. The aim of this thesis is to create a list of diminutives and augmentatives used in Italian fiction. The analysis of expressions is based on the texts contained in InterCorp. The starting point is a theoretical introduction to the word formation with special attention to alterative suffixes in Italian and Czech language, with a partial comparison to Spanish. The thesis also concentrates on hypocorisms, phonological and suffixal restrictions, and lexicalization of alteratives. An integral part is the chapter dedicated to pragmatics, speech acts theory and pragmatic use of alterative suffixes. The results of this thesis represent concrete illustrations for various communication situations documented from corpus.

Key words: word formation, alteration, diminutives, augmentatives, pragmatics, InterCorp

Obsah

1	Úvod.....	9
2	Teoretická část	11
2.1	Slovotvorba: její předmět a místo v popisu jazyka	11
2.2	Co je slovo?.....	12
2.2.1	Slova jednoduchá a komplexní	12
2.3	Afixy	13
2.4	Vztah motivace – slova motivovaná a nemotivovaná	14
2.5	Tvoření slov	14
2.5.1	Tvoření slov v češtině	15
2.5.2	Tvoření slov v italštině.....	15
2.5.2.1	Sufixace.....	16
2.5.2.1.1	Substantivum → sloveso.....	18
2.5.2.1.2	Adjektivum → sloveso.....	18
2.5.2.1.3	Sloveso → substantivum.....	19
2.5.2.1.4	Sloveso → adjektivum.....	20
2.5.2.1.5	Adjektivum → substantivum	20
2.5.2.1.6	Substantivum → adjektivum.....	20
2.5.2.1.7	Substantivum → substantivum	21
2.5.2.2	Prefixace.....	23
2.5.2.2.1	Prefigovaná slova nominální a adjektivální	24
2.5.2.2.2	Prefigovaná slova verbální.....	25
2.5.2.3	Kompozice	26
2.5.2.3.1	Klasifikace kompozit	26
2.5.2.3.2	Víceslovná pojmenování (<i>polirematiche</i>).....	27
2.5.2.3.3	Neoklasická kompozice	28
2.6	ALTERACE.....	29
2.7	Tvorba deminutiv a augmentativ v italštině.....	32
2.7.1	Deminutivní sufixy.....	33
2.7.2	Augmentativní sufixy.....	34
2.7.3	Verbální sufixy.....	35
2.8	Tvorba deminutiv a augmentativ v češtině	35
2.8.1	Deminutiva.....	37
2.8.1.1	Substantivní sufixy.....	37
2.8.1.1.1	Názvy mužského rodu.....	38
2.8.1.1.2	Názvy ženského rodu.....	38
2.8.1.1.3	Názvy středního rodu.....	38
2.8.1.2	Adjektivní sufixy.....	39
2.8.1.3	Verbální sufixy.....	39
2.8.1.4	Adverbiální sufixy.....	40
2.8.1.5	Hypokoristika a deminutiva	40

2.8.2	Augmentativa	42
2.8.2.1	Substantivní sufixy.....	42
2.8.2.2	Adjektivní sufixy.....	42
2.8.2.3	Verbální sufixy.....	43
2.9	Tvorba deminutiv a augmentativ ve španělštině	43
2.10	Fonologické a sufixální restriktce, blokace	46
2.11	Lexikalizace alterátů – <i>alterati veri e falsi</i>	46
2.12	Významy alterátů	47
2.13	Co je pragmatika?	48
2.14	Teorie řečových aktů.....	49
2.15	Pragmatické využití alteračních sufixů	52
2.15.1	PRAGMATICKÉ VYUŽITÍ DEMINUTIV	54
2.15.1.1	Mluvní situace.....	54
2.15.1.1.1	Komunikace s dítětem („diminutivum puerile“).....	54
2.15.1.1.2	Komunikace s domácími zvířaty.....	54
2.15.1.1.3	Komunikace mezi milenci	55
2.15.1.2	Mluvní akty	55
2.15.1.2.1	Žádost.....	55
2.15.1.2.2	Hodnocení.....	56
2.15.1.2.3	Omluva.....	56
2.15.1.2.4	Poděkování.....	56
2.15.1.2.5	Blahopřání.....	56
2.15.1.2.6	Stížnost a nářek	57
2.15.1.2.7	Slib	57
2.15.1.2.8	Dotaz.....	57
2.15.1.3	Regulační faktory	58
2.15.1.3.1	Hravost.....	58
2.15.1.3.2	Emoce	58
2.15.1.3.3	Sympatie a empatie	58
2.15.1.3.4	Nefornálnost - důvěrný nebo intimní vztah	59
2.15.1.3.5	Eufemismus a <i>understatement</i> („diminutivum modestum“).....	59
2.15.1.3.6	Ironie a sarkasmus.....	59
2.15.2	PRAGMATICKÉ VYUŽITÍ AUGMENTATIV (-ONE)	60
2.15.2.1	Mluvní situace.....	60
2.15.2.1.1	Komunikace s dítětem.....	60
2.15.2.1.2	Komunikace s domácími zvířaty.....	60
2.15.2.1.3	Komunikace mezi milenci	60
2.15.2.2	Mluvní akty	61
2.15.2.2.1	Žádost.....	61
2.15.2.2.2	Hodnocení.....	61
2.15.2.2.3	Poděkování.....	61
2.15.2.2.4	Stížnost.....	62

2.15.2.2.5	Slib	62
2.15.2.2.6	Výhrůžka	62
2.15.2.3	Regulační faktory	62
2.15.2.3.1	Emoce	62
2.15.2.3.2	Sympatie	62
2.15.2.3.3	Nefornálnost – důvěrný nebo intimní vztah.....	63
2.15.2.3.4	Eufemismus.....	63
2.15.2.3.5	Ironie	63
2.15.3	PRAGMATICKÉ VYUŽITÍ INTERFIXŮ	64
2.15.3.1	Mluvní akty	64
2.15.3.1.1	Žádost.....	64
2.15.3.1.2	Hodnocení	64
2.15.3.1.3	Nabídka/návrh.....	64
2.15.3.2	Regulační faktory	64
2.15.3.2.1	Hravost.....	64
2.15.3.2.2	Sympatie a empatie	65
2.15.3.2.3	Nefornálnost – důvěrný nebo intimní vztah.....	65
2.15.3.2.4	<i>Understatement</i>	65
2.15.3.2.5	Ironie a sarkasmus.....	66
3	Výzkumná část.....	67
3.1	Postup při vypracování seznamu italských deminutiv a augmentativ užitých v beletrii	68
3.2	Ukázky pragmatického využití alteračních sufixů doložené z korpusu	72
3.2.1	Mluvní situace	72
3.2.1.1	Komunikace s domácími zvířaty	72
3.2.1.2	Komunikace mezi milenci.....	72
3.2.2	Mluvní akty	73
3.2.2.1	Žádost.....	73
3.2.2.2	Hodnocení	74
3.2.3	Regulační faktory	75
3.2.3.1	Hravost	75
3.2.3.2	Emoce.....	76
3.2.3.3	Sympatie.....	76
3.2.3.4	Nefornálnostní vztah – důvěrný nebo intimní vztah.....	77
3.2.3.5	Eufemismus	77
4	Závěr	79
5	Riassunto.....	82
6	Seznam literatury	85
7	Přílohy	88

1 Úvod

Tato práce se zabývá alterací: deminutivy a augmentativy současné italštiny. Zvolené téma považujeme za velice zajímavé nejen pro odbornou společnost, ale také pro zájemce o studium cizích jazyků.

O alteraci (deminuci a augmentaci) z hlediska slovtvorby a jejích pragmatických funkcích se již delší dobu v lingvistice projevuje značný zájem u mnoha zahraničních i českých lingvistů. Na toto téma, a především na problematiku pragmatických účinků alteračních sufixů, vzniká v současnosti mnoho studií a odborných článků.

Cílem práce je vytvořit seznam deminutiv a augmentativ používaných v italské beletrii. Analýza výrazů je založena na textech obsažených v korpusu InterCorp. Považujeme za potřebné zmínit, že účelem není podat přesnou frekvenci jednotlivých výrazů, nýbrž pouze jmenný seznam. Konkrétní příklady podrobujeme analýze jejich komunikačních funkcí (jak je pojímá morfopragmatika), ke kterým z korpusu dokládáme převzaté ukázky.

Práce je strukturována do čtyř hlavních kapitol (úvod, teoretická část, výzkumná část, závěr), sedmnácti podkapitol a dalších částí. Součástí práce jsou přílohy a resumé v italském jazyce. Úplný obsah lze najít na stranách 6 – 8.

V úvodu práce se pojednává o zvoleném tématu, stanovenými cíli, použitými zdroji literatury, postupem pro vypracování praktické části a její obecnou strukturou.

Teoretická část se zabývá slovtvorbou z obecného hlediska (jejím předmětem a místem v popisu jazyka), rozdělením slov na slova jednoduchá a komplexní, afixy a vztahem motivace. Výchozím bodem je úvod do slovtvorby v češtině a italštině, ve kterém jsou stručně představeny způsoby obohacování slovní zásoby (sufixace, prefixace a kompozice – platí pro italštinu). Pozornost je však věnována především alteraci, jež je prioritním tématem práce. Zde je uveden výčet deminutivních a augmentativních sufixů používaných v italštině a češtině s dílčím porovnáním se španělštinou (pro srovnání s jiným románským jazykem). V rámci deminutiv je také řeč o hypokoristikách, tj. domácích či mazlivých jménech, která jsou užívána výhradně v interakci mezi přáteli a v rodinném kruhu. Další podkapitola se zabývá fonologickými a sufixálními restrikcemi, blokací, jež jsou podstatným rysem při tvorbě alterátů. Důležitým příspěvkem je podkapitola věnovaná lexikalizaci alterátů. Jedná se

o přisuzování nového významu ke slovům formálně podobným deminutivům či augmentativům, ke kterému dochází v souvislosti se změnou gramatického rodu. Dále následuje podkapitola a stručný přehled významů alterátů v češtině a italštině. Klíčovými podkapitolami pro vypracování jedné z částí výzkumu této práce jsou témata související s pragmatikou. V první řadě je zmínka o uvedeném pojmu, který je často v oblasti lingvistiky užíván. S pragmatikou rovněž souvisí teorie mluvních aktů a další termíny jako řečový akt, řečové jednání a komunikační funkce výpovědi, proto je věnována pozornost i těmto pojmenováním. Poslední podkapitola teoretické části se zabývá pragmatickými účinky italských deminutiv a augmentativ v různých komunikačních situacích. K vypracování této stěžejní části kvalifikační práce jsme vycházeli z anglicky psané literatury *Morphopragmatics: Diminutives and Intensifiers in Italian, German, and Other Languages* (autoři Dressler – Merlini Barbaresi 1994). Podobně jako její autoři rozdělujeme pragmatické funkce alteračních sufixů podle tří kritérií na mluvní situace, mluvní akty a regulační faktory. Do první skupiny se řadí komunikace s dítětem, domácími zvířaty a komunikace mezi milenci. Co se týká mluvních aktů, alterační sufixy mohou vyjadřovat zejména žádost, hodnocení, omluvu, stejně tak poděkování, blahopřání, stížnost a náрек, slib a dotaz nebo výhůřku. Do regulačních faktorů se zahrnuje hravost, emoce, sympatie a empatie, neformálnost – důvěrný nebo intimní vztah, eufemismus a *understatement*, ironie a sarkasmus.

K vypracování teoretické části jsme vycházeli zejména z italských a českých gramatik a mluvnických příruček, rovněž jsme čerpali z odborných článků publikovaných v lingvistických periodikách či sbornících. Seznam použité literatury je k dispozici na stranách 85 – 87.

Výzkumná část je zaměřena na konkrétní ukázky pragmatického využití alteračních sufixů v italské beletrii, které jsou doloženy z korpusu InterCorp. Ukázkám předchází kapitola věnovaná postupu při vypracovávání, ve které je uveden výčet analyzovaných titulů a jejich autorů. Součástí práce je seznam italských deminutiv (Příloha 3) a augmentativ (Příloha 4) nalezených v beletrii.

V samotném závěru práce je stručně zrekapitulována studovaná problematika slovo tvorby se zvláštním zřetelem k alteraci. Naším cílem je rovněž zhodnotit poznatky, ke kterým jsme v průběhu vypracovávání dospěli.

2 Teoretická část

2.1 Slovotvorba: její předmět a místo v popisu jazyka

Slovotvorba (*la formazione delle parole*) je nauka o tvoření slov, jež je jedním ze způsobů obohacování slovní zásoby. Slovní zásoba se ve všech jazycích neustále vyvíjí. Jedním z důvodů je potřeba pojmenovávat nové skutečnosti, které se objevují s rozvojem společnosti (Styblík a kol. 2004: 43, Dejmek 2002: 21). Na druhé straně vznik nových pojmů není motivován pouze s rozvojem lidského myšlení, ale také s potřebou nalézt nápadnější – a o to působivější a účinnější – výrazové prostředky (Petr a kol. 1986: 196).

Synchronní slovotvorba se zajímá o procesy reprodukce slov a především o systém modelů, podle kterých lze utvářet nová slova. Dále zkoumá výsledky slovotvorných procesů, zdali v sobě odrážejí svoji motivaci¹ a funkci v jazykovém systému (Petr a kol. 1986: 194).

V rámci slovotvorby se rozlišují dva aspekty:²

- *procesuální*, zaměřený na tvoření nových slov a reprodukci slovotvorných formulací;
- *funkčně strukturní*, zaměřený na strukturu slovotvorných útvarů, utvářenost slov a její důsledky pro jejich fungování v jazykovém systému i v řeči.

Slovotvorba je úzce spjata s mnoha lingvistickými disciplínami – s lexikologií (pomocí nových pojmenování doplňujeme slovní zásobu), s morfologií (nazývanou rovněž derivační morfologie). Dále má slovotvorba těsný vztah s flexivní morfologií (slovotvorné afixy se užívají pro vyjádření typu flexe, jmenného rodu, slovesného vidu; existuje systém koncovek – paradigmát). V neposlední řadě se stýká i se syntaxí tam, kde je spojení slov základem pro derivaci a kde je kompozitum tvořeno více slovy (Petr a kol. 1986: 195).

¹ Pod pojmem *motivace* (nebo *motivovanost*) se rozumí „...úplná nebo částečná odvoditelnost významu pojmenování z jeho formy“ (Kopřivová 2010: 69).

² Plně převzato z Petr a kol. (1986: 194).

2.2 Co je slovo?

Jelikož se pohybujeme v oblasti slovo tvorby, pokusíme se vymezit význam pojmu „slovo“ (*la parola*). Slovo se skládá ze skupiny hlásek tvořící jako celek ustálený význam. Je považováno za základní jednotku lexika³, kterou je možné morfologicky analyzovat (Grossmann – Rainer 2004: 9). Styblík a kol. (2004: 35) zmiňuje, že slovo má vždy význam v rámci určitého jazyka. Hlásková podoba mezi jazyky, se kterou se velmi často setkáváme, neznamená, že se jedná o dvě shodná slova, ale naopak – tato slova mají často odlišný význam (např. čes. *rok* vs. angl. *rock*). Setkáváme se s různými koncepty slov, například Lyons (srov. Aurová 2011) zastává názor, že slovo je takové, které je odděleno mezerami. Nazývá jej slovem grafickým. Dále se rozdělují slova fonemická, jež jsou tvořena kombinací fonémů; morfemická slova, která jsou tvořena morfémy (např. *ho lavorato*); a lexikální, jež jsou tvořena více slovy nesoucí význam (např. *cambiare casa*) (id.). Vedle slovního významu mají slova i význam mluvnický, zastupují tak určitý slovní druh (Styblík a kol. 2004: 35). Podle Peny (1999: 4327) má slovo tři základní charakteristiky. Jednak lze měnit jeho pozici v rámci výpovědi, jednak je možné mezi něj vložit další jednotky. V neposlední řadě může mluvčí během promluvy udělat před slovem nebo za ním pauzu.

2.2.1 Slova jednoduchá a komplexní

Scalise (1995: 473) a Grossmann – Rainer (2004: 4) rozdělují slova na jednoduchá (*la parola semplice*) a komplexní (*la parola complessa*)⁴. Jednoduchá slova (Patota 2006: 310) jsou taková, která nejsou odvozena od ostatních (např. *alto, casa, dire, idea, pane* atd.) a tvoří velkou část slovní zásoby jazyka i jeho mluvčích. Zatímco slova komplexní se formulují pomocí slovo tvorných pravidel (Scalise 1995: 473). U jednoduchých slov (např. *ieri, sempre, ogni*) nelze provádět morfologickou analýzu, neboť výsledek nevede k rozpoznatelným jednotkám. Příkladem může být rozdělení slova *ieri* (*i-eri, ie-ri, ier-i*). Opačný jev však nastává u slov komplexních jako *capostazione, velocemente*,

³ *Lessico mentale* je soubor slov (jednoduchých i komplexních) uchovaných v paměti mluvčích a vztahů, které mezi nimi vytvářejí. Tyto vztahy mohou být formálního (rým u slov *osso-mosso-grosso*), sémantického (synonymie, antonymie, hyperonymie atd.) nebo sémanticko-formálního charakteru. Předmětem studia slovo tvorby jsou pouze vztahy sémanticko-formální (Grossmann – Rainer 2004: 7).

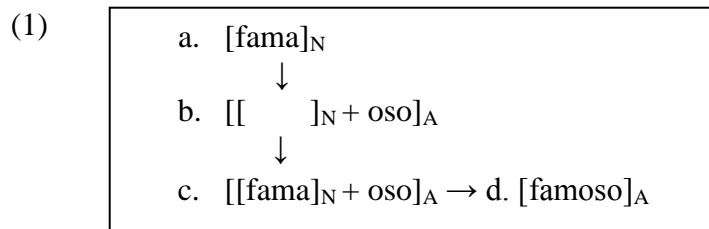
⁴ Patota (2006: 310) rozděluje slova do tří skupin: 1. jednoduchá slova (*parole semplici*), 2. derivovaná slova (*parole derivate*), 3. složená slova (*parole composte*), přičemž má na mysli stejné dělení, pouze používá jinou terminologii. Scalise (1995) a Grossmann – Rainer (2004) používají pojem komplexní slova (*parole complesse*), který zahrnuje právě slova derivovaná a složená.

amministrazione, která dále morfologicky analyzovat lze (*capo+stazione, veloce+mente, amministra+zione*) (Scalise 1995: 473).

Pokud bychom rozdělili na části slovo *infelice*, dostaneme formu *in+felice*. *Felice* je považováno za slovo ve všech ohledech a lze jej užít ve větě samostatně. Pro tento typ slov se v italštině používá výraz *forma libera*. Na druhou stranu *in* ve výše zmiňovaném slově je morfém, který se samostatně ve větě objevit nemůže. Jde tedy o opačný jev, pro jehož případy se v italštině uvádí výraz *forma legata* (Scalise 1995: 473).

2.3 Afixy

Jelikož je tématem práce primárně studium sufixů, je nezbytné se o této problematice alespoň stručně zmínit. Afix je souhrnný název pro prefixy (předpony), infixy (vpony), sufixy (přípony), případně i cirkumfixy a interfixy. Prefixy se kladou na začátek slova, infixy do kořene nebo kmene slova a sufixy na konec (Patota 2006: 310). Afixy se od slov liší v následujících bodech (Scalise 1995: 475). Bylo řečeno, že se slovo pokládá za nevázanou formu. To o afixech říci nemůžeme, neboť jsou považovány za formu opačnou, tedy vázanou. Kromě toho dané slovo přísluší určité syntaktické kategorii (*ragazzo* je substantivum, *veloce* je adjektivum, atd.), zatímco afixy zpravidla vyjadřují vztah mezi dvěma lexikálními kategoriemi. Například sufix *-bile* formuluje vztah mezi slovesnou kategorií a adjektivy a vytváří tak ze sloves adjektiva (*cantare* → *cantabile*). Stejně tak utváří sufix *-oso* adjektiva ze substantiv (*fama* → *famoso*, *orgoglio* → *orgoglioso*), *-mente* adverbia z adjektiv (*veloce* → *velocemente*), atd.⁵ Přejít slova pomocí sufixu (zde konkrétně *-oso*) z jedné kategorie do druhé bychom mohli znázornit následovně na grafu (1) (Scalise 1995: 475):⁶

⁵ Pro úplný přehled afixů v italštině viz kapitoly 2.5.2 a 2.7.

⁶ Graf je citován doslova (Scalise 1995: 475).

2.4 Vztah motivace – slova motivovaná a nemotivovaná

V rámci této kapitoly je vhodné poznamenat několik málo informací o slovech motivovaných a nemotivovaných, kterým je věnována pozornost v rámci morfolgie. Motivovaná slova (zvaná též slova popisná⁷) jsou taková, která ukazují sémanticko-formální vztah mezi jinými slovy téhož jazyka (Grossmann – Rainer 2004: 4). *Barista* je slovo motivované, jehož význam lze odvodit od báze *bar*. Zároveň zde koncovka *-ista* vykazuje identický sémantický vztah (nebo alespoň podobný) se slovy *elettricista*, *giornalista*, *pianista*, *regista* a další. Oproti tomu slovo *bar* je považováno za slovo nemotivované (nazývané rovněž značkové⁸) z toho důvodu, že neodkazuje na žádné další v daném jazyce (zde máme na mysli italské slovo): *b*, *a*, *r*, *ba*, *ar* jsou pouze hlásky nebo slabiky (nikoli morfémy⁹), které nepřispívají k vysvětlení významu slova *bar*. Motivace je v zásadě paradigmatický vztah mezi slovy motivovanými a motivujícími. Ze syntagmatického hlediska bychom mohli říci, že se jedná o slovo komplexní z báze (*bar*) a sufixu (*-ista*), přičemž báze je považována za slovo jednoduché¹⁰ (Grossmann – Rainer 2004: 4).

2.5 Tvoření slov

Tvoření slov je nejdůležitějším způsobem obohacování slovní zásoby. Nová slova se v jazyce vytvářejí z již existujících pojmenování, u kterých dochází ke změně jejich morfologické struktury (Petr a kol. 1986: 198). Mohli bychom tak říci, že se jedná o proces znovuvytvoření, neboť skutečně nová slova se objevují velmi zřídka (Petr a kol. 1986: 197). Podle Petra a kol. (id.) se tvořením slov rozumí „...*nejen proces prvotvoření, ražení nového slova, nýbrž i proces (věrné nebo obměněné) reprodukce této činnosti, jeho opakovaného tvoření*“. Podle Serianniho (2006: 633) je slovní zásoba jazyka obecně rozšiřována dvěma způsoby – přejímáním slov z jiných jazyků, přičemž forma slova může i nemusí být graficky, foneticky či morfologicky přizpůsobena cílovému jazyku (pro italštinu jsou charakteristické nepřizpůsobené anglicismy jako *shopping*, *spot*, *shiftare* aj. nebo přizpůsobené výpůjčky, např. *caimano*); a dále utvářením nových slov z již existujících lexikálníchází, jak uvádí též jiní autoři.

⁷ Terminologie podle Dejmka (2002: 24).

⁸ Terminologie podle Dejmka (2002: 24).

⁹ Minimální jednotky nesoucí význam.

¹⁰ V ostatních případech (viz *giorn-al-ista*) se může jednat také o slovo složené (Grossmann – Rainer 2004: 4).

Za základní způsoby tvoření nových slov se považuje odvozování, skládání a zkracování. Není však podstatné, jakým způsobem je slovo tvořené, neboť základní představu o jeho utvářenosti získáváme porovnáním se slovem základovým, tedy původním (Šulc 2010: 81).

Setkáváme se s případy, kdy do nového slova nevstupuje základové slovo celé, nýbrž jeho část, tu pak nazýváme *slovotvorný základ*. K tomuto základu lze přidat prvky, kterým říkáme *afixy*¹¹ (Šulc 2010: 81). Během tvoření nových slov může dojít k tzv. hláskové alternaci, která se často týká kvality souhlásek nebo samohlásek a jejich délky (Šulc 2010: 81).

2.5.1 Tvoření slov v češtině

Pro obohacování slovní zásoby se v češtině uplatňují níže uvedené slovotvorné postupy. Za tři základní se v češtině považují odvozování, skládání a zkracování (Styblík a kol. 2004: 43-44, Petr a kol. 1986: 196-197):

1. Tvoření slov:
 - a) odvozováním pomocí přípon (škol-ní) nebo předpon (ne-vlídny),
 - b) skládáním (vysoko-školský),
 - c) zkracováním (Čedok).
2. Přejímání slov a ustálených spojení z jiných jazyků (sport).
3. Spojování slov v sousloví (obecní úřad).
4. Vznik nových významů slov na základě metaforické nebo metonymické souvislosti daného existujícího slova (koš = cíl útoku v košíkové).

2.5.2 Tvoření slov v italštině

V italských mluvnicích se setkáváme s různými definicemi týkající se nauky o tvoření slov, většina jich je však velmi shodná. Pro představu uvádíme definici z gramatiky *La nuova grammatica della lingua italiana* (Dardano – Trifone 1997: 521): „*La formazione delle parole è quel complesso di trasformazioni per il quale si può passare da parole di base a suffissati (orologio → orologiaio), preffissati (campionato → precampionato) e composti (fermare e carte → fermacarte). La formazione delle parole arricchisce dall'interno la lingua: infatti produce nuovi vocaboli partendo da vocaboli*

¹¹ Přehled afixů podrobněji v kapitole 2.5.2 a 2.7.

che già esistono.” Tvoření slov však nespočívá pouze v přidávání prvku k bázi či spojení dvou slov v jedno samotné, ale zároveň se u mluvčího předpokládá dobrá znalost významových vztahů (Dardano – Trifone 1997: 521).

Cílem následujících kapitol je stručně představit slovotvorbu v italštině jako celek se zvláštním zřetelem k alteraci (viz samostatná kapitola 2.6). Vycházíme primárně z italské literatury, především z gramatiky *La nuova grammatica della lingua italiana* (Dardano – Trifone 1997: 521-553), která se zdá být pro popis nejpřehlednější. V případě nesouladu či odlišnosti od ostatních italských nebo českých autorů je naším cílem tyto nesrovnalosti uvést a vytvořit tak přehled různých postojů.

V italských gramatikách se uvádí tři hlavní způsoby pro vytváření nových slov, které nazýváme sufixace (odvozování pomocí sufixů – do této skupiny patří zvláštní skupina alterátů, která je nejdůležitějším tématem této práce), prefixace (odvozování pomocí prefixů) a kompozice (skládání). Představíme všechny uvedené způsoby a poté se detailněji zaměříme na zmiňovanou alteraci a další témata, která s ní úzce souvisejí.

2.5.2.1 Suffixace

Suffixace (*la suffissazione*) je jedním ze způsobů tvoření nových jednotek, jež spočívá v přidání sufixu k bázi, přesněji řečeno za bázi. Tímto způsobem tak sufixace dovoluje jednotlivým slovním druhům přecházet z jedné kategorie do druhé – ze slovesa můžeme vytvořit substantivum nebo adjektivum, ze substantiva sloveso nebo adjektivum a z adjektiva sloveso nebo substantivum (Dardano – Trifone 1997: 522). Nesmíme také opomenout adverbia, která jsou buď bází nebo výsledkem sufixace (Dardano – Trifone 1997: 523). Zmiňovaný přechod slovních druhů je možný i v rámci jednoho slovního druhu – ze substantiva vytvoříme další substantivum, z adjektiva další adjektivum a ze slovesa další sloveso¹² (Dardano – Trifone 1997: 522).

Na základě toho, z jaké báze jsou daná slova tvořena, dostávají příslušné názvy. Rozlišujeme slova denominální (*denominali*), která jsou utvořena ze substantiv, deadjektivální (*deaggettivali*), jež jsou odvozena od adjektiv a u deverbálních (*deverbali*) je báze tvořena slovesem. Utvořená slova se tak nazývají podle slovního druhu, který vyjadřují – nominální (*nominale*), adjektivální (*aggettivale*) a verbální

¹² Přechod adjektiv k adjektivům a sloves ke slovesům je možný pouze v rámci tzv. alterace (Dardano – Trifone 1997: 522).

(verbale). V tabulce (2) je uvedeno devět hlavních příkladů těchto přesunů v rámci slovních druhů (Dardano – Trifone 1997: 522):¹³

(2)	riguardo alla BASE di origine		riguardo alla sua NATURA	
DENOMINALE (base = nome)	orologio	→	orologiaio	NOMINALE
	idea	→	ideale	AGGETTIVALE
	idea	→	ideare	VERBALE
DEAGGETTIVALE (base = aggettivo)	bello	→	bellezza	NOMINALE
	verde	→	verdastro	AGGETTIVALE
	verde	→	verdeggiare	VERBALE
DEVERBALE (base = verbo)	operare	→	operazione	NOMINALE
	operare	→	operabile	AGGETTIVALE
	antare	→	canticchiare	VERBALE

Je třeba dodat, že se v jazyce nevyužívají na 100 % mechanismy pro tvoření nových slov, neboť ne vždy je možné podle těchto pravidel nová slova utvářet. Proto lze ze slovesa *lavare* vytvořit pouze následující odvozeniny: *lavaggio, lavatura, lavata*, ne však **lavazione, *lavamento* (Dardano – Trifone 1997: 523). Totéž platí u tvoření deminutiv (*finestra: finestrina, finestrella, *finestretta*) a augmentativ (Hamplová 2004: 379). Pravidel existuje mnohem více, my se ale jimi nebudeme dopodrobna zabývat.

Je důležité mít na mysli, že při utváření nových slov, ať už sufixací nebo jiným způsobem, dochází k hláskové alternaci, o níž jsme se stručně zmínili v kapitole 2.5 (Dardano – Trifone 1997: 523): změna diftongu na samohlásku (*lieto – letizia, nuovo – novità*), změna okluzívy na afrikátu ve třech variantách (*potente – potenza, comico – comicità, mago – magia*), změny nutné pro zachování prvků z latiny [*figlio – (z lat. filium) filiale, mese – (z lat. mēsem) mensile, chiaro – (z lat. clārum) acclarare*].

Z předchozích odstavců jasně vyplývá, že existují pravidla pro slovo tvorbu, která se týkají jednak hlediska formálního, jednak hlediska sémantického. Tato pravidla stanovují určité pořadí slov, specifikují syntaktickou kategorii a udávají sémantické vlastnosti slova (Dardano – Trifone 1997: 523). Nyní se již zaměříme na jednotlivé podkapitoly, ve kterých uvedeme přehled všech možných afixů, pomocí kterých lze utvářet novou slovní zásobu v italštině.

¹³ Tabulka je citována doslova (Dardano – Trifone 1997: 522).

2.5.2.1.1 Substantivum → sloveso

V rámci této skupiny sufixace se uvádějí následující sufixy:¹⁴

- -are, -ire (*canto – cantare, veste – vestire*)
- -eggiare (*scena – sceneggiare*)
- -izzare (*canale – canalizzare*)
- -ificare (*persona – personificare*).

Zvláštní případ derivace představují tzv. parasyntetická slovesa (*i verbi parasintetici*), která jsou tvořena prefixy a sufixy zároveň. Dardano – Trifone (1997: 524) uvádějí následující parasyntetická slovesa:

- a + zdvojení souhlásky (*bottone – abbottonare*)
- de- (*cappotta – decappottare*)
- in- a varianty inn-, im-, il-, ir-, i- (*amore – innamorare, bottiglia – impottigliare, lume – illuminare, ruggine – irrugginire, scheletro – ischeletrire*)
- s- (*buccia – sbuciare, bandiera – sbandierare*)
- di- (*bosco – diboscare*)
- dis- (*colpa – discolpare*)
- tra-, tras-, trans- (*vaso – travasare, bordo – trasbordare, sostanza – transustanziare*).

2.5.2.1.2 Adjektivum → sloveso

V rámci této skupiny se uvádějí následující sufixy:¹⁵

- -are, -ire (*calmo – calmare¹⁶, chiaro – chiarire*)
- -izzare (*formale – formalizzare*)
- -eggiare (*bianco – biancheggiare*)
- -ificare (*dolce – dolcificare*).

Podobně jako v předchozí skupině i v této vydělujeme parasyntetická slovesa:

- a- (*largo – allargare*)
- di- (*magro – dimagrire*)
- in-, im- (*grande – ingrandire, pallido – impallidire*)
- s- (*paziente – spazientire, corto – scorciare*)
- dis- (*acido – disacidare*)

¹⁴ Příklady jsou citovány doslova (Dardano – Trifone 1997: 524-525).

¹⁵ Příklady jsou citovány doslova (Dardano – Trifone 1997: 525-526).

¹⁶ Tyto případy lze pojímat jako konverzi (srov. Štichauer 2007: 73, Grossmann – Rainer 2004: 545).

- r(ir)- (*allegro – rallegrare, giovane – ringiovanire*).

2.5.2.1.3 Sloveso → substantivum

V této skupině rozlišujeme dva druhy deverbálních jmen – jména dějová a jména, která vyjadřují původce děje (Dardano – Trifone 1997: 526-528).¹⁷

1. Dějová jména mohou být tvořena pomocí následujících sufixů:

- -azione (*operare – operazione*)
- -aggio (*lavare – lavaggio*)
- -mento (*insegnare – insegnamento*)
- -ura (*chiudere – chiusura*)
- -anza/-enza (*abbondare – abbondanza, dipendere – dipendenza*)
- -io (*mormorare – mormorio*)
- -ato/-ito/-ata/-uta,-ita (*tracciare – tracciato / ruggire – ruggito / nevicare – nevicata / cadere – caduta / dormire – dormita*)¹⁸
- bez sufixu (*abbandonare – abbandono*).

2. Jména vyjadřující původce děje (nazývaná též dějová/činitelská jména) bývají tvořena pomocí následujících sufixů:

- -tore/-trice (*lavare – lavatore/-trice*), variantou -tore je sufix -sore (*invadere – invasore*)
- -ante/-ente (*cantare – cantante, assorbire – assorbente*)
- -ino (*spazzare – spazzino*)
- -one (*chiacchierare – chiacchierone*)
- -toio (*appoggiare – appoggiatoio*)
- -torio (*dormire – dormitorio*)
- -eria (*destillare – distilleria*).

¹⁷ Příklady jsou citovány doslova (Dardano – Trifone 1997: 526-529).

¹⁸ Suffixy představují jednu z nejzajímavějších skupin v rámci slovtvorby, ale zároveň dosti složitou. Suffix -ata vytváří jednak deverbální substantiva (*ordinata ← ordinare*), která se objevují převážně ve verbonominálních perifrázích s kategoriálním slovesem *dare un'ordinata (alla casa)*, rovněž také denominální substantiva (*occhiata ← occhio*). Dalším problémem je jeho vztah k dějovým jménům. Je omezen restrikcemi a nově vzniklé slovo získává speciální význam (*dormire → una dormita*) (srov. Štichauer 2007: 103).

2.5.2.1.4 Sloveso → adjektivum

Přechod slovesa k adjektivu je nejčastěji realizován prostřednictvím následujících sufixů:¹⁹

- -ante/-ente (*abbondare – abbondante, compiacere – compiacente*)
- -tore/-trice (*apparecchio registratore, furia devastatrice*)²⁰
- -bile (*realizzare – realizzabile*)
- -evole (*ammirare – ammirevole*)
- -ivo (*fuggire – fuggitivo*).

2.5.2.1.5 Adjektivum → substantivum

Přechod adjektiv k substantivum může být uskutečňován pomocí následujících sufixů:²¹

- -ezza (*bello – bellezza*)
- -ia (*allegro – allegria*)
- -izia (*giusto – giustizia*)
- -ità/-età/-tà (*capace – capacità, bonario – bonarietà, fedele – fedeltà*)
- -itudine (*solo – solitudine*)
- -ura (*alto – altura*)
- -ore (*grigio – grigiore*)
- -aggine²² (*lungo – lungaggine*)
- -eria (*furbo – furberia*)
- -ume (*vecchio – vecchiume*)
- -anza/-enza (*elegante – eleganza, paziente – pazienza*)
- -ismo/-esimo (*sociale – socialismo, cristiano – cristianesimo*).

2.5.2.1.6 Substantivum → adjektivum

V rámci této skupiny se uvádějí následující sufixy:²³

- -ato (*fortuna – fortunato*)
- -uto (*pancia – panciuto*)
- -are (*popolo – popolare*)

¹⁹ Příklady jsou citovány doslova (Dardano – Trifone 1997: 529).

²⁰ Srov. Grossmann – Rainer 2004: 442-443.

²¹ Příklady jsou citovány doslova (Dardano – Trifone 1997: 529-530).

²² Sufix vyjadřuje negativní význam.

²³ Příklady jsou citovány doslova (Dardano – Trifone 1997: 531-533).

- -ario (*ferrovia – ferroviario*)
- -ale (*commercio – commerciale*)
- -ano (*paese – paesano*)
- -aceo (*erba – erbaceo*)
- -aneo (*istante – istantaneo*)
- -igno (*sangue – sanguigno*)
- -ile (*giovane – giovanile*)
- -ino (*mare – marino*)
- -izio (*impiegato – impiegatizio*)
- -iero (*costa – costiero*)
- -esco (*polizia – poliziesco*)
- -evole (*amico – amichevole*)
- -ivo (*oggetto – oggettivo*)
- -ico (*panorama – panoramico*)
- -istico/-astico (*arte – artistico, entusiasmo – entusiastico*)
- -ifico (*pace – pacifico*)
- -torio/-sorio (*preparazione – preparatorio, divisione – divisorio*)
- -oso (*noia – noioso*)
- -ano/-ino/-ese²⁴ (*Africa – africano, Parigi – parigino, Francia – francese*).

2.5.2.1.7 Substantivum → substantivum

Tato denominální substantiva se rozdělují do pěti různých skupin podle významu a vyjadřují:²⁵

1. Činitelská jména:

- -aio (*orologio – orologiaio*)
- -aro (*scuola – scolaro*)
- -ario (*proprietà – proprietario*)
- -aiolo (*donna – donnaiolo*)
- -iere (*banca – banchiere*)
- -ista (*bar – barista*)
- -ano (*castello – castellano*)

²⁴ Nejčastější sufixy pro tvoření obyvatelských jmen.

²⁵ Příklady jsou citovány doslova (Dardano – Trifone 1997: 533-537).

- bez sufixu (*pedagogia – pedagogo*).
2. Jména, která označují výrobní, obchodní nebo jinou činnost a místo, kde podnik danou činnost provádí:
 - -eria (*birra – birreria*)
 - -ificio (*pasta – pastificio*)
 - -aio (*bagaglio – bagagliaio*)
 - -ile (*campana – campanile*)
 - -ato (*commissario – commissariato*)
 3. Jména, která označují určitý nástroj, zařízení, nářadí atd.:
 - -ale (*schiena – schienale*)
 - -ario (*vocabolo – vocabulario*)
 - -iere (*candela – candeliere*)
 - -iera (*tè – teiera*)
 4. Jména, která vyjadřují množství nebo mají hromadný význam:
 - -ata (*cucchiaio – cucchiata, onda – ondata*)
 - -eto/-eta (*frutta – frutteto, pino – pineta*)
 - -ame (*foglia – fogliame*)
 - -aglia (*muro – muraglia*)
 - -iera (*costa – costiera*)
 - -eria (*argento – argenteria*).
 5. Vědecké názvy:
 - -ite²⁶ (*polmone – polmite*)
 - -osi²⁷ (*artro – artrosi*)
 - -oma²⁸ (*fibra – fibroma*)
 - -idi²⁹ (*cane – canidi*)
 - -ini³⁰ (*bove – bovini*)
 - -acee (*rosa – rosacee*)
 - -ali (*mirto – mirtali*)
 - -ine (*felce – filicine*)

²⁶ Sufix *-ite* v medicíně označuje zánětlivý proces, který zasahuje určitý orgán.

²⁷ Sufix *-osi* označuje nezánětlivé onemocnění orgánu, často degenerativního charakteru.

²⁸ Sufix *-oma* označuje nádor.

²⁹ Sufix *-idi* označuje „una famiglia di animali“.

³⁰ Sufix *-ini* označuje „una sottofamiglia“.

- -ite³¹ (*dolomite*).

V rámci sufixace se pojednává o alteraci, jež je stěžejním tématem této práce. Chtěli bychom však podotknout, že se alterací budeme zabývat v samostatné kapitole (2.6), a to velmi podrobně v porovnání s ostatními jazyky (češtinou a španělštinou).

2.5.2.2 Prefixace

Prefixace (*la prefissazione*) představuje druhý nejčastější způsob, jakým lze obohacovat slovní zásobu jazyka. Stejně jako sufixace je prefixace prostředkem derivace, tudíž se jedná o podobný morfologický proces (Scalise 1995: 482). Prefixace je slovtvorný postup, který využívá předpon (prefixů) pro utváření nových jednotek. Předpony se přidávají k bázi. Bázi mohou být slova jednoduchá (*fare – rifare*) nebo slova již utvořená pomocí prefixace (*decifrabile – indecifrabile*). Prefixace se od sufixace liší tím, že slova utvořená tímto způsobem přísluší stejnému slovnímu druhu jako báze a zachovávají tak její morfologické, syntaktické a sémantické rysy (např. *logico – illogico* zůstává nadále adjektivem, *mercato – supermercato* substantivem a *fare – rifare* slovesem) (Salvi – Vanelli 2004: 336). Přehled příkladů nabízíme v tabulce (3) (Dardano – Trifone 1997: 541):

(3)

campionato (N)	→	precampionato (N)
fare (V)	→	rifare (V)
capace (A)	→	incapace (A)

Dalším rozdílem mezi těmito dvěma způsoby obohacování slovní zásoby je skutečnost, že prefigovaná slova se skloňují v bázi, zatímco u slov utvořených sufixací dochází k flexi v rámci sufixu. V neposlední řadě se tyto dva druhy derivace odlišují v postavení ve větě – některé prefixy se mohou vyskytovat samostatně (jedná se o nezávislé jednotky), neboť jsou derivovány at' formálně či sémanticky z předložek (např. *con – compaesano*, *contro – contraddire*, *sopra – soprattassa*), u sufixů je však tato nezávislost nepřípustná (Salvi – Vanelli 2004: 336).

V rámci této skupiny rozlišujeme tři typy slov utvořených pomocí prefixů. Jedná se o následující podskupiny: prefigovaná slova nominální, adjektivální a verbální (Dardano – Trifone 1997: 541).

³¹ Sufix *-ite* je nejčastějším sufixem pro popis minerálů.

2.5.2.2.1 Prefigovaná slova nominální a adjektivální

V těchto dvou podskupinách uvádíme další podskupiny dle významu prefixů – prefixy vzniklé z předložek a adverbii (2.5.2.2.1.1), prefixy s intenzifikujícím (zesilujícím) charakterem (2.5.2.2.1.2) a prefixy se záporným charakterem (2.5.2.2.1.3). Příklady u jednotlivých skupin jsou citovány doslova (Dardano – Trifone 1997: 541-544).

2.5.2.2.1.1 Podle významu rozlišujeme následující prefixy:

- avan(ti)- (*avantielenco*), ante- (*anteprima*), anti- (*antipasto*), pre- (*preavviso*)
- post- (*postvocalico*), retro- (*retroattivo*)
- dis- (*disfunzione*)
- circum- (*circumnavigazione*), anfi- (*anfiteatro*), peri- (*pericardio*)
- cis- (*cisalpino*)
- con- (*connazionale*) s variantami co- (*coabitazione*), col- (*collaterale*), com- (*compaesano*), cor- (*correo*), sin- (*sintonia*)
- contro- (*controcorrente*), contra- (*contrappeso*), anti- (*antifascismo*)
- trans- (*transoceanico*), dia- (*diacronia*)
- sopra- (*soprannaturale*), sovra- (*sovrapproduzione*), super- (*supervisione*)
- extra- (*extracomunitario*), fuori- (*fuoribordo*)
- intra- (*intramuscolare*), entro- (*entroterra*), endo- (*endovenoso*)
- inter- (*interlinea*)
- oltre- (*oltrecortina*), ultra- (*ultrasuono*), meta- (*metalinguaggio*), iper- (*iperspazio*)
- para- (*parascolastico*)
- sotto- (*sottopassaggio*), sub- (*subacqueo*), infra- (*infrastruttura*), ipo- (*ipocentro*)
- vice- (*vicepresidente*), pro- (*prorettore*).

2.5.2.2.1.2 V rámci této podskupiny se rozlišují následující prefixy:

- archi- (*archidiocesi*), arci- (*arciprete*), extra- (*extrafino*), super- (*supermercato*), stra- (*stravizio*), ultra- (*ultrarapido*)
- iper- (*ipersensibile*), sur- (*suralimentazione*)
- ipo- (*ipotensione*), sotto- (*sottosviluppo*), sub- (*subnormale*)
- mezzo- (*mezzaluna*), semi- (*seminterrato*), emi- (*emisfero*)
- ben(e)- (*benpensante*), mal(e)- (*maldicente*), eu- (*eufemismo*), caco- (*cacofonia*)

- bi(s)- (*bilinguismo*).

2.5.2.2.1.3 V rámci této podskupiny se rozlišují následující prefixy:

- in- (*incapace*) s variantami il- (*illogico*), im- (*impossibile*), ir- (*irresponsabile*)
- s- (*scontento*)
- dis- (*disonesto*)
- senza- (*senz'atetto*), a- (*amorale*) s variantou an- (*analfabeta*)
- non-³² (*nonsense, non credente*).

2.5.2.2.2 Prefigovaná slova verbální

V této podskupině rozlišujeme dle významu prefixy intenzifikující (2.5.2.2.2.1) a prefixy, které vyjadřují povahu slovesného vidu a způsobu (2.5.2.2.2.2). Příklady u jednotlivých skupin jsou citovány doslova (Dardano – Trifone 1997: 544-545).

2.5.2.2.2.1 Prefixy se zesilujícím významem jsou následující:

- s- (*cancellare – scancellare*)
- stra- (*fare – strafare*)
- r(i)- (*assicurare – rassicurare*).

2.5.2.2.2.2 Prefixy vyjadřující povahu slovesného vidu a způsobu jsou následující:

- r(i)- (*scrivere – riscrivere*), r(e)- (*investire – reinvestire*)
- de- (*colorare – decolorare*), di- (*sperare – disperare*), dis- (*armare – disarmare*), s- (*montare – smontare*)
- contro- (*battere – controbattere*), contra- (*dire – contraddire*)
- inter- (*venire – intervenire*), (in)fra- (*porre – frapporre*).

³² Prefix *non-* je produktivní především se substantivy a adjektivy (Dardano – Trifone 1997: 544).

2.5.2.3 Kompozice

Kompozice se řadí mezi nejčastější způsoby tvoření nové slovní zásoby. Spočívá ve spojení alespoň dvou slov, která utvářejí novou jednotku (*auto+strada* → *autostrada*) (Dardano – Trifone 1997: 545). Uvedené příklady jsou považovány za tzv. volné formy, které se mohou v syntaxi vyskytovat samostatně (Grossmann – Rainer 2004: 34, srov. Štichauer 2007: 76). Nové slovo nazýváme složeninou (*il composto*) nebo slovem složeným (*la parola composta*) (Dardano – Trifone 1997: 545). Je však nutno podotknout, že jednotlivé složky složeného slova nemusí být vždy nezávislé, jak jsme již zmínili výše (*asciugamano, camposanto*). Setkáváme se i s jednotkami závislými či vázanými (*antropofago*). Tyto jednotky se nikdy nevyskytují autonomně, tvoří výhradně součást kompozit. Mezi výše zmiňovanými kompozity je další podstatný rozdíl. Jedná se o postavení jednotlivých prvků. Ve slově *asciugamano* stojí na prvním místě sloveso, které je následováno substantivem, zatímco v příkladu *antropofago* se setkáváme s opačným jevem – nejdříve stojí substantivum a následně sloveso (Dardano – Trifone 1997: 546).

Pro vytvoření přehledu o kompozici vycházíme tentokrát z italské gramatiky *La formazione delle parole in italiano* (Grossmann – Rainer 2004) a z česky psané literatury *Tvoření slov v současné italštině* (Štichauer 2007). Chtěli bychom poznamenat, že naše shrnutí bude velmi stručné, do jisté míry pouze informativní. Jsme si vědomi skutečnosti, že tato problematika je velmi rozsáhlým tématem, kterému by stálo za pozornost se věnovat v samostatné práci. My však k detailnějšímu rozvádění nemáme v naší práci dostatek prostoru.

2.5.2.3.1 Klasifikace kompozit

Dardano – Trifone (1997: 546) rozdělují kompozita do dvou hlavních skupin podle typu báze na kompozita s verbální bází (*asciugamano*) a kompozita s nominální bází (*cassaforte*). My se však budeme držet klasifikace jiné, která se zakládá na hierarchii dvou rovin:³³

1. kompozita a víceslovná pojmenování koordináční/subordinační/atributivní,
2. kompozita a víceslovná pojmenování endocentrická/exocentrická.

První skupina kompozit je založena na typu syntaktického vztahu (koordinace, subordinace a atribuce). V rámci těchto skupin se dále vyčleňují kompozita

³³ Klasifikace kompozit je citována doslova (srov. Štichauer 2007: 77).

endocentrická a exocentrická. Co se týká endocentrických kompozit, pouze jedna složka u nich funguje jako hlava (*la testa*) (srov. Štichauer 2007: 77). V tabulce, kterou nabízíme níže, je názorně uveden přehled kompozit s příklady.³⁴

(4)

KOMPOZITA					
KOORDINAČNÍ		SUBORDINAČNÍ		ATRIBUTIVNÍ	
endocentrická	exocentrická	endocentrická	exocentrická	endocentrická	exocentrická
[N+N] _N <i>caffelatte</i>	[N+N] _N <i>Emilia-</i>	[N+N] _N <i>capostazione</i>	[V+N] _N <i>cantastorie</i>	[N+A] _N <i>cassaforte</i>	[N+A] _N <i>pellerossa</i>
[A+A] _A <i>grigioverde</i>	<i>Romagna</i>	[N+N] _N <i>calciomercato</i>	[V+Adv] _N <i>buttafuori</i>	[A+N] _N <i>gentiluomo</i>	[A+N] _N <i>buonuscita</i>
	[V+V] _N <i>dormiveglia</i>		[P+N] _{Adv} <i>anzitempo</i>		
			[P+N] _N <i>senz'atetto</i>		

2.5.2.3.2 Víceslovná pojmenování (*polirematiche*)

Pokud bychom se měli jen okrajově zmínit o víceslovných pojmenováních, bylo by na místě říci, že se jedná o formace, které jsou tvořeny syntagmaty nebo větami. Zároveň vykazují různý stupeň lexikalizace a vnitřní koheze. Tento stupeň soudržnosti je stanoven čtyřmi kritérii: flexí (*capostazione – capistazione*), modifikací jedné ze složek (*rendersi conto – rendersi bene conto*), pronominalizací jedné ze složek (*mulino a vento – Di quale mulino parli? – Di quello a vento.*) a dislokací jedné ze složek (*carta di credito – la carta che ho perso era di credito*) (srov. Štichauer 2007: 83-84). V následující tabulce jsou velmi názorně shrnuty všechny možné skupiny víceslovných pojmenování. Pro tento druh kompozit se v italštině užívá termín *polirematiche*.³⁵

³⁴ Tabulka je plně převzata (Štichauer 2007: 82).

³⁵ Tabulka je plně převzata (Štichauer 2007: 92).

(5)

VÍCESLOVNÁ POJMENOVÁNÍ (polirematiche)					
KOORDINAČNÍ		SUBORDINAČNÍ		ATRIBUTIVNÍ	
endocentrická	exocentrická	endocentrická	exocentrická	endocentrická	exocentrická
[N+N] _N <i>edizione pirata</i>	[N+N] _A <i>governo- sindicati, terra terra</i>	[N+N] _N <i>trasporto latte</i>	[V+N] _V <i>dare buca, rendersi conto</i>	[N+A] _N <i>carro armato, guerra fredda</i>	[N+A] _N <i>mano lesta, viso pallido</i>
[N+N] _N <i>studente- lavoratore</i>	[N+C+N] _A <i>acqua e sapone</i>	[N+P+N] _N <i>borsa di studio, mulino a vento</i>	[V+P+N] _V <i>andare in onda [V+Adv]_V fare fuori [V+A]_V stare fresco</i>	[A+N] _N <i>alte sfere, prima pagina</i>	

2.5.2.3.3 Neoklasická kompozice

Jako poslední typ kompozice je kompozice neoklasická. Tento způsob obohacování slovní zásoby se uplatňuje především s vývojem vědecko-technické terminologie (Dardano – Trifone 1997: 545). Součástí odborné terminologie je například značný počet složenin s řeckými prvky, jež jsou typické pro jazyk medicíny: *elettrocardiogramma, gastroscopia, arteriosclerosi* a další (Dardano – Trifone 1997: 546). Latinské prvky tvoří rovněž součást takto složených slov a lze je nalézt v různých kombinacích: řecký prvek + řecký prvek (*autografia, zoologia, microscopia, filosofia*), řecký prvek + latinský/italský prvek (*automobile, autofinanziamento*), latinský/italský prvek + řecký prvek (*claustrofobia, radioscopia*) (Serianni 2006: 667).³⁶ V závislosti na postavení těchto prvků ve slově se používá pro anteponované prvky označení *prefixoidy* (*i prefissoidi*) a pro postponované *suffixoidy* (*i suffissoidi*) (srov. Serianni 2006: 667, srov. Hamplová 2004: 389, srov. Grossmann-Rainer 2004: 70). Někdy bývají nazývány rovněž nepravými předponami/příponami (srov. Hamplová 2004: 389). V italštině se můžeme zřídka setkat s názvem *semiparola* (Scalise, srov. Štichauer 2007: 92), jindy však autoři volí termín *elementi formativi* či konfixy (*i confissi*) (Grossmann-Rainer 2004: 71, srov. Štichauer 2007: 93). Zmiňovaný druh kompozice je známý pod mnoha

³⁶ Hamplová (2004: 390) uvádí mimo jiné kompozita, která mohou být složena ze dvou latinských prvků, např. *onnivoro* (z lat. *ōmnis* a *-vorus*<*vorāre*, *Lo Zingarelli*).

názvy. Užívá se pro něj například označení neoklasická kompozice (srov. Štichauer 2007: 92), kompozita knižního původu (srov. Hamplová 2004: 389), konfixace aj. V tabulce níže uvádíme přehled možných kombinací.³⁷

(6)	C + C	<i>bibliografia, psicologia, logopedia, ...</i>
	C ₁ + X	<i>ecodisastro, ecosviluppo, ...</i>
	X ₁ + C	<i>tangentocrazia, mafologia, ...</i>

2.6 ALTERACE

Kapitolu o alteraci jsme vyčlenili z předchozího přehledu záměrně, přestože je téma primárně součástí sufixace. Učinili jsme tak proto, že máme v úmyslu věnovat alteraci značnou pozornost na následujících stránkách a podrobně se zabývat vším, co je se zmiňovaným tématem úzce spjaté. Nejprve se zaměříme na teoretickou stránku této problematiky, přičemž budeme představovat jednotlivé sufixy pro italštinu, španělštinu a češtinu. Poté se zaměříme na výzkumnou část, ve které se budeme zabývat pragmatickým využitím uvedených alteračních sufixů. K práci využijeme data z paralelního korpusu Intercorp. Naším cílem bude dohledat příklady pragmatického užití italských alteračních sufixů a vytvořit seznam italských deminutiv a augmentativ.

Alterace (*l'alterazione*) je považována za zvláštní způsob sufixace, která nemění význam základového slova, pouze k němu dodává významový odstín či určitou vlastnost. Touto vlastností může být chápán například úsudek mluvčího (Dardano – Trifone 1997: 537). Součástí alterační derivace je tvorba deminutiv³⁸ (*i diminutivi*) a augmentativ³⁹ (*gli accrescitivi*), které mají do jisté míry společný způsob utváření a řídí se stejnými pravidly (srov. Šmejkalová 2011: 9). Do těchto dvou hlavních typů se nejčastěji zahrnují jména lichotná (*i vezzeggiativi*) a jména hanlivá (*i peggiorativi*). Dardano – Trifone (1997: 538) či Patota (2006: 319, 321) navíc vyčleňují jména s atenuačním charakterem (*gli attenuativi*). Taktéž bychom neměli opomenout alteráty verbální (*gli alterati verbali*), které jsou rovněž součástí alterace (id.). Nicméně je třeba podotknout, že je „...v odborné literatuře věnována větší pozornost deminutivům,

³⁷ Tabulka je plně převzata. C je zkratka pro konfix (Štichauer 2007: 93).

³⁸ V češtině se užívá rovněž označení *zdrobněliny*.

³⁹ V češtině se užívá rovněž označení *zveličiny*.

protože je jejich používání mnohem častější a variabilnější než používání augmentativ a využívá i větší počet sufixů“ (Šmejkalová 2011: 9). V žádném případě se v rámci alterace neumožňuje přesun z jedné kategorie do druhé, jak jsme měli možnost vidět u sufixace. Nová slova tedy zůstávají vždy stejným slovním druhem jako slovo základní. Bázemi pro tvoření alterátů jsou převážně substantiva⁴⁰, sufixy lze však připojovat i k mnoha dalším lexikálním kategoriím. Viz příklad (7a) z Dardano – Trifone (1997: 537) a příklad (7b) z Grossmann – Rainer (srov. Štichauer 2007: 65):

(7) a.

<p>N → N (<i>libro</i> → <i>libretto</i>) A → A (<i>bello</i> → <i>bellino</i>) V → V (<i>cantare</i> → <i>canticchiare</i>)</p>
--

- b. substantivum: *sasso* → *sassolino* (kamínek)
adjektivum: *grasso* → *grassoccio* (tlustoučkový)
sloveso: *saltare* → *saltellare* (poskakovat)
adverbium: *tarde* → *tardino* (trochu později)
neurčitá zájmena: *qualcosa* → *qualcosina* (něco malého)
číslovky: *milione* → *milioncino* (milionek)

Proces tvoření alteračních derivátů je velmi produktivním slovotvorným prostředkem v mnoha jazycích. V rámci románských jazyků platí obecná pravidla, která potvrzují skutečnost, že existuje větší počet sufixů pro nominální derivaci v porovnání s derivací verbální. Nominální sufixy zároveň vykazují vyšší produktivitu. Uvnitř nominální derivace je mnohem častější odvozování substantiv na rozdíl od adjektiv (Pena 1999: 4334). Alterace se nejčastěji vyskytuje v mluveném a neformálním projevu, ve kterém může mluvčí snáze vyjádřit citové zabarvení, nicméně i v psaném projevu není alterace vyloučena. Vždy však záleží na kontextu a situacích (formálních i neformálních), ve kterých se daná slova nalézají (srov. Šmejkalová 2011: 10).

Mimo jiné lze konstatovat, že v češtině byla deminutiva a augmentativa středem pozornosti v rámci strukturalisticky pojaté slovotvorby (srov. Nekula 2010: 304). V obou případech čeština upřednostňuje tvoření slov syntetickým způsobem, tedy

⁴⁰ „In italiano il fenomeno dell’alterazione non interessa soltanto il nome, ma è in questa categoria che se ne ha la massima applicazione, per ampiezza e varietà di realizzazioni.“ (Merlini Barbaresi 2004: 264).

morfologicky. Nejedná se ale o jediný způsob realizování deminuce, existují i formy analytické (syntaktické) (srov. Nekula 2010: 304-305). Ty jsou však častější u jazyků jako angličtina (Nekula 2010: 305). Při deminuci rovněž může docházet k tzv. reduplikaci, tedy k sekundárnímu tvoření, což podle Nekuly (2010: 304) není neobvyklým jevem – je možné se s ním setkat například v německých dialektech. Proto je deminuce a augmentace v češtině považována za „...způsob zformování vnitřní struktury jednotek lexikonu před jejich vstupem do syntaktických struktur, tedy jako výsledek lexikální/derivační morfologie a morfologického tvoření“ (srov. Nekula 2010: 304). Pro popis deminuce v češtině uvádíme schéma (8) (viz Nekula 2010: 306):

(8)

„diminuō“	analyticky	slovo <i>little</i>	atribut v NP	<i>malý chlapec</i>
			intenzifikátor adjektiva	<i>trochu unavený</i>
			intenzifikátor slovesa	<i>trochu kašlal</i>
		kořen <i>mini-</i>	substantivum	<i>minisukně, mikroorganismus...</i>
			adjektivum	<i>málomluvný...</i>
	synteticky	sufix <i>doggie</i>	substantivum	<i>domek, domeček...</i>
			adjektivum	<i>maličký, malinký, modravý</i>
			sloveso	<i>spinkat, řápnat...</i>
			adverbium aj.	<i>blizoučko...; všecičko...</i>
		reduplikace	adjektivum/ adverbium	<i>malilinký...</i>
		prefix	adjektivum/ adverbium	<i>postarší...; pomálu...</i>
			sloveso	<i>poplakat...</i>

Čeština na rozdíl od angličtiny a němčiny disponuje sufixy pro tvoření syntetické augmentace (Nekula 2010: 307). Stejný mechanismus také zaznamenáváme v italštině a španělštině.⁴¹ Pro popis augmentace v češtině navrhuje Nekula (2010: 307) následující schéma (9):

⁴¹ O deminutivních a augmentativních sufixech v italštině a ve španělštině podrobněji v kapitolách 2.7 a 2.9.

(9)

„augmentō“	analyticky	slovo <i>big</i>	atribut v NP	<i>velký / velikánský chlapec</i>
			intenzifikátor adjektiva	<i>velmi / velice unavený</i>
			intenzifikátor slovesa	<i>velice / strašně kašlal</i>
		kořen <i>maxi-</i>	substantivum	<i>vele-, velko; maxi-, makro-,</i>
			adjektivum	<i>hyper-, ultra-...</i>
	reduplikace	adjektivum	<i>pouhopouhý, černočerný...</i>	
	synteticky	sufix	substantivum	<i>slonisko, babisko, psisko, dobračisko; chlapák, babizna...</i>
			adjektivum	<i>velikánský...</i>
reduplikace		adjektivum	<i>velikanánský...</i>	

2.7 Tvorba deminutiv a augmentativ v italštině

Bylo řečeno, že alterace (deminuce a augmentace) je součástí sufixace, tedy jednoho z nejvíce produktivních morfologických procesů, kterého jazykový systém využívá pro tvoření nové slovní zásoby. Deminutiva a augmentativa se utvářejí pomocí zvláštní skupiny sufixů deminutivních a augmentativních (*suffissi diminutivi e accrescitivi*).

Jejich základní vlastností je zachování gramatické kategorie. Nová slova tak náleží vždy stejné gramatické kategorii jako slova původní (Patota 2006: 319, Dardano – Trifone 1997: 537, Salvi – Vanelli 2004: 339, Hamplová 2004: 379 aj.). Deminutiva a augmentativa je možné tvořit od substantiv (*topo – topolino*), adjektiv (*povero – poverello*), sloves (*cantare – canticchiare*) a také adverbí (*tardi – tardino*). Nejčastěji to jsou podstatná a přídavná jména, která podléhají zmiňovanému morfologickému procesu.

Další typickou vlastností alteračních sufixů je schopnost jejich kumulace⁴², jež spočívá v připojení více přípon k základovému slovu, čímž mu umocňuje deminutivní význam (srov. Šmejkalová 2011: 11, Dardano – Trifone 1997: 538). Tímto způsobem mohou vznikat řady slov: *casa*→*casetta*→*casettina*, *gonna*→*gonnella*→*gonnellina*, aj. (Dardano – Trifone 1997: 538).

⁴² Setkáváme se rovněž s označením *rekurzivita* (srov. Štichauer 2007: 67).

Nyní se pokusíme uvést přehled všech alteračních sufixů, které následně zařadíme do jednotlivých skupin. Vycházíme opět z italské gramatiky *La nuova grammatica della lingua italiana* (Dardano – Trifone 1997).

2.7.1 Deminutivní sufixy

V italských gramatikách (Dardano – Trifone 2007: 538-540) se pro tvoření deminutiv uvádí následující výčet sufixů:

- -ino (*ragazzo – ragazzino, bello – bellino*) se dvěma variantami -(i)c(c)ino (*libro – libric(c)ino*) a -olino (*topo – topolino, freddo – freddolino*).⁴³ V mluveném projevu se také objevují alteráty adverbii (*presto – prestino, tardi – tardino*). Sufix -ino často zajišťuje kumulaci sufixů a vytváří tak jednotky, které již prošly dvojím odvozením (příklady viz kapitola 2.7).
- -etto (*camera – cameretta, casa – casetta, basso – bassetto, piccolo – piccoletto*). Sufix -etto je také součástí běžné kumulace sufixů (*scarpa→scarpetta→scarpettina, secco→secchetto→secchettino*).
- -ello (*albero – alberello, paese – paesello, cattivo – cattivello, povero – poverello*). Objevují se i varianty s interfixy -(i)cello (*campo – campicello*) a -erello (*fatto – fatterello*). Kumulace sufixů je rovněž častá u této přípony (*storia→storiella→storiellina, buco→bucherello→bucherellino*).
- -uccio (*casa – casuccia, cavallo – cavalluccio, freddo – fredduccio*) a jeho varianta -uzzo (*pietra – pietruzza*). V tomto případě sufix -uccio neoznačuje zdrobnělinu, ale substantivum lichotné.
- -icci(u)olo (*festa – festicciola, porto – porticciolo*). Někdy ovšem tato koncovka označuje hanlivější význam slova, např. *donna – donnicci(u)ola*.
- -ucolo (*donna – donnucola, poeta – poetucolo*) má hanlivý význam.
- -(u)olo (*montagna – montagn(u)ola, poesia – poesiola*) a přípona -olo, která se často vyskytuje v kombinaci s jiným sufixem (*nome – nomignolo*).
- -otto (*ragazzo – ragazzotto, pieno – pienotto*). V případě názvu zvířat tato přípona označuje mládě (*aquila – aquilotto, lepre – leprotto*).
- -acchiotto má zároveň deminutivní a lichotný význam (*lupo – lupacchiotto, volpe – volpacchiotto*).

⁴³ Ve zmiňovaných variantách se objevuje interfix, jehož užití je motivováno eufonickými důvody.

- -iciattolo má zároveň deminutivní a hanlivý význam (*febbre – febbriattola, libro – libriciattolo*).

Předchozí výčet přípon je v podstatě totožný ve všech italských a českých gramatikách, ze kterých jsme doposud čerpali. Narazili jsme pouze na maličkosti, které bychom rádi poznamenali. V porovnání s gramatikou od autorů Dardano – Trifone (1997), ze které jsme primárně vycházeli pro vypracování přehledu jednotlivých sufixů, Patota (2006) uvádí o jednu příponu více. Jedná se o sufix *-icchio*. Ten se přidává k substantivům, která posléze nabývají hanlivého zabarvení (*governo – governicchio*). Rovněž Hamplová (2004) neuvádí výše zmiňovaný typ přípony. Kromě toho v *Mluvnici italštiny* chybí ve výčtu sufix *-aciattolo*, jenž italské gramatiky citují jako jeden z posledních. Navíc sufixy *-ino*, *-ello* a jejich obměny *-icino/-olino* a *-(i)cello/-erello* uvádí jako další druhy sufixů, zatímco v italských gramatikách jsou pouze obměnami výše citovaných sufixů.

2.7.2 Augmentativní sufixy

Dardano – Trifone (1997: 539-540) uvádí následující výčet pro tvoření augmentativ:

- *-one* (*febbre – febbrone, libro – librone, pigro – pigrone*). Stejně jako u alteračních sufixů deminutivních se i v této skupině setkáváme s kumulací sufixů. Vznikají tak řady slov jako např. *uomo→omaccio→omaccione* nebo *pazzo→pazzerello→pazzerellone*.
- *-acchione* (*volpe – volpacchione, matto – mattacchione*). Tato přípona je charakteristická svojí ironickou konotací.
- *-accio* (*libro – libraccio, avaro – avaraccio*) s variantou *-azzo* (*amore – amorazzo*) mají hanlivé zabarvení.
- *-astro* má hanlivé zabarvení v případě, že je báze tvořena substantivem (*medico – medicastro, politico – politicastro*), zatímco pokud se jedná o adjektivum, je spíše nositelem atenuace (*bianco – biancastro, dolce – dolciastro*).
- *-iccio* (*bianco – bianchiccio*), *-igno* (*giallo – gialligno*), *-ognolo* (*azzurro – azzurrognolo*) a *-occio* (*bello – belloccio*) vyjadřují atenuaci stejně jako předchozí sufix *-astro*.

2.7.3 Verbální sufixy

Alteriční sufixy sloves označují především míru děje nebo jeho průběh a atenuaci (Hamplová 2004: 382, Dardano – Trifone 1997: 540). Pro slovesa se uvádí následující výčet sufixů:

- -(er/ar)ellare (*giocare – giocherellare, trottare – trotterellare*)
- -ettare (*scoppiare – scoppiettare*), -ottare (*parlare – parlottare*)
- -icchiare (*cantare – canticchiare*), -acchiare (*rubare – rubacchiare*), -ucchiare (*mangiare – mangiucchiare*), Hamplová (2004: 382) místo přípony -ucchiare uvádí sufix -ecchiare (*sonno – sonneccchiare*), který je však přidán k podstatnému jménu, nikoli ke slovesu. Zároveň cituje i jiné modifikační přípony -azzare (*volare – svolazzare* ve významu poletovat), -uzzare (*tagliare – tagliuzzare* ve významu nakrájet nadrobno) a příponu -eggiare (*amore – amoreggiare* ve významu koketovat), jež je připojena k substantivu stejně jako přípona -ecchiare.

2.8 Tvorba deminutiv a augmentativ v češtině

Pro popis deminutivních a augmentativních alteričních sufixů v češtině jsme využili zejména následující literatury: *Mluvnice češtiny I* (Petr a kol. 1986), *Nauka o českém jazyku* (Šmilauer 1972), *Mluvnice současné češtiny I* (Cvrček a kol. 2010), *Příruční mluvnice češtiny* (Karlík a kol. 1995), *Deminutiva a augmentativa v češtině z typologického hlediska* (Nekula 2010) aj. V porovnání s předchozími kapitolami, jejichž cílem bylo představit slovtvorbu v italštině jako celek, se v následujících kapitolách zaměřujeme čistě na deminutivní a augmentativní systém platný pro český jazyk. Součástí popisu deminutiv je také podkapitola věnovaná domácím oslovením, odborně nazývaným „hypokoristika“, která s tématem úzce souvisí.

Vybrané mluvnice se mezi sebou liší ve způsobu struktury popisu deminutivních a augmentativních sufixů. V *Mluvnici současné češtiny I* popisuje Šulc (2010: 106-110) modifikaci významu slov na základě způsobu odvozování – sufixem, nekoncevým sufixem, jež jsou pro náš popis stěžejní. Dále jsou derivační sufixy tříděny do skupin podle slovních druhů, ke kterým se připojují. Podstatná jména mají evidentně největší počet variant přípon.

Šmilauer (1972: 88-90) ve svém díle *Nauka o českém jazyku* uvádí na prvním místě přehled všech možných významů těchto zdobných a zveličelých jmen (včetně

lichotných a hanlivých). Je třeba konstatovat, že z konzultované literatury jsme pouze u tohoto autora našli údaje o celkovém počtu zdvojnásobení užívaných v češtině, jejich procentuální zastoupení a nejpoužívanější sufixy pro rod mužský, ženský a střední. Pro zajímavost uvádíme tyto převzaté údaje níže v tabulce (10) (Šmilauer 1972: 88):

- (10) Příruční slovník jazyka českého (PS 1935-1957) uvádí 6030 zdvojnásobení:
52 % mužských, 37 % ženských, 11 % středních.
- Z mužských má 75 % příponu *-ek*, 10,5 příponu *-ík*;
z ženských má 60 % příponu *-ka*, 26,5 % příponu *-ička*;
ze středních má 43 % příponu *-ko*, 39,5 příponu *-ečko*.

Na druhém místě autor (Šmilauer 1972: 89) uvádí výčet jednotlivých přípon, které mohou mít tři rodové podoby: rod mužský, ženský a střední. Příkladem může být skupina přípon *-ek*, *-ka*, *-ko* (ptáček, srnka, ani slůvko); *-eček*, *-ečka*, *-ečko* (dědeček, děvečka, dřívěčko); *-ík*, *-ice* (kufřík, kytice) aj. Mohli bychom jmenovat i další příklady, které jsou zde citovány, nicméně jejich popisu se budeme věnovat až v následujících kapitolách. Ve třetí kapitole se autor věnuje domácím substantivům, pro které se v lingvistice užívá název „hypokoristika“ (podrobněji viz kapitola 2.8.1.5).

Mluvnice češtiny 1 autora Petr a kol. (1986: 300-304, 378-382, 416-417, 434-435) strukturuje problematiku deminutiv a augmentativ v podstatě stejným způsobem jako *Mluvnice současné češtiny 1*, jež představuje přípony podle jednotlivých slovních druhů, liší se však s předchozí mluvnicí *Nauka o českém jazyku*. Po obsahové stránce jsou velmi shodné, jedná se pouze o organizaci studovaného tématu. Vzhledem k tomu, že se nám mluvnice Petra a kol. jeví jako vhodná výchozí literatura pro popis deminutiv a augmentativ v češtině, budeme zpravidla vycházet z její struktury.

V neposlední řadě bychom se chtěli zmínit o *Příruční mluvnici češtiny* (Karlík a kol. 1995: 125-129), která uvádí jednotlivé druhy sufixů, jež řadí podle rodu. Součástí kapitoly je nepochybně mnoho konkrétních příkladů.

Deminutiva jsou ve vybraných českých mluvnicích (Petr a kol. 1986: 300, Šlosar 1995: 125) definována jako odvozeniny, které se liší od základových slov pouze přidáním významovým znakem. Tímto významovým znakem bývají označeny

skutečnosti menšího rozměru a/nebo citově zabarveného hodnocení, častěji pozitivního než negativního charakteru. Šlosar (1986: 288) konstatuje, že „...*se prakticky může každý z obou významových komponentů uplatňovat v různé míře, popřípadě zcela převažovat. Na druhé straně je možné i stírání deminutivního zabarvení až k jeho úplné ztrátě.*“ Vedle toho se deminutivní význam prolíná s významem specifikačním. Z toho důvodu mnohé mluvnické řadí deminutiva do kategorie modifikační.

Augmentativa jsou ve výše zmiňovaných mluvnicích považována za odvozeniny. Od deminutiv se liší pouze přídatným významovým rysem, jenž označuje skutečnosti většího rozměru a/nebo subjektivní hodnocení zpravidla pejorativní povahy. V porovnání s deminutivy jde o méně obsáhlou kategorii, jejichž prostředků se užívá nejčastěji za hranicemi spisovného jazyka (Petr a kol. 1986: 303-304, Šlosar 1995: 128-129).

2.8.1 Deminutiva

2.8.1.1 Substantivní sufixy

Názvy zdobně vykazují značnou početnost a produktivitu. Jejich proces tvoření není uzavřen – je vždy možné tvořit slova od slov nově vzniklých a přejatých, ale také od slov starých (Petr a kol. 1986: 300). Bylo řečeno, že deminutiva uchovávají rod základových slov, proto existují tři rodové podoby sufixů. Pro mužský rod jsou základními příponami *-ek/-k-*, *ík*; pro rod ženský *-k(a)* a pro rod střední *-k(o)* (id.). Nelze nicméně vyloučit i případy, v nichž dochází ke změně rodu (takové situace jsou však ojedinělé) (Šlosar 1995: 125, Šmilauer 1972: 88). Je třeba zmínit, že v češtině existují přípony, které vytvářejí jednak deminutiva prvního stupně, tak i deminutiva stupně druhého. Vznikají tak řady s postupně zesíleným deminutivním zabarvením typu: *strom* – *stromek* – *stroměček*, *ryba* – *rybka* – *rybička*, *pero* – *pérko* – *péřečko*, jak jsme měli možnost zaznamenat také v italštině. Není však pravidlem, že tyto řady jsou vždy kompletní – velká většina slov má slova pouze prvního nebo druhého stupně (Petr a kol. 1986: 301). Pokud je řeč o rozsahu zdobňování, týká se především substantiv. Nejčastěji jde především o konkrétní názvy než o názvy abstraktní. Dále lze zdobňovat názvy zvířat, méně názvy osob, nikoliv však názvy odborné, jež jsou samy o sobě termíny, například z anatomie *bubínek* (id.).

2.8.1.1.1 Názvy mužského rodu

Pro mužský rod se nejčastěji používají přípony *-ek/-k-* (*brousek, sloupek, kousek, stolec*), a dále *-ík*, jež se vyskytuje u menšího počtu deminutiv (*nosík, vozík, lesík, psík* aj.). V mnoha případech dochází k alternacím souhlásek. Zmiňovaná alternace se týká přípony *-(e)k*, před kterou se prodlužuje nebo krátí samohláska základu (*vlak – vláček, roh – růžek; nůž – nožík, stůl – stolek*). Velmi ojediněle se setkáváme s variantou *-áček/-áčk-* (*synáček*) a *-ínek/-ínk-* (*tatínek*). Přípony lze rovněž připojovat k základům složených nebo nesložených křestních jmen (*Vladimírek; Pepík*). Pro druhý stupeň deminutiv existují sufixy *-eček/-ečk-* (*stromek – stromeček*) a *-íček/-íčk-* (*lesík – lesíček*) (Petr a kol. 1986: 301-302, Šlosar 1995: 125-126).

2.8.1.1.2 Názvy ženského rodu

Ženský rod je nejčastěji vyjádřen deminutivní příponou *-k(a)*. Příkladem může být podstatné jméno *stránka*. U jmen ženského rodu dochází rovněž k alternaci souhlásek. Někdy se samohlásky dluží, jindy se krátí (*strana – stránka, drobnost – drobnůstka; bouda – budka, lžíce – lžička*). Deminutiva druhého stupně se vyznačují příponou *-ičk(a)* (*ručička, nožička, botička, hůlčička* atd.), méně často se však užívá přípona *-ečk(a)* (*knížečka, stráněčka*). Některá slova ztratila svůj deminutivní příznak a získala specifický význam – došlo u nich k tzv. lexikalizaci (*vodka*). Existují i další varianty přípon, které se charakterizují emocionálním zabarvením: *-enk(a)/-ěnk(a)*: *šavlénka, maměnka*; *-ínk(a)*: *mamínka*; *-unk(a)*: *dcerunka*; *-ušk(a)*: *dceruška*. U mnohých slov se lze setkat s více variantami zdvojnásobení: *ručička – ručinka, dcerečka – dceruška – dcerunka*. Stejně jako v mužském rodě se i v ženském připojují sufixy k základům křestních jmen a vznikají tak zdvojnásoběná jména jako *Hánka, Zuzánka, Anička, Evička* a další (Petr a kol. 1986: 302-303, Šlosar 1995: 126-127).

2.8.1.1.3 Názvy středního rodu

Pro zdvojnásoběliny prvního stupně se užívá sufix *-k(o)*. Jako názorný příklad bychom mohli uvést slovo *pěrko*. U jmen dochází opět k alternaci souhlásek a k prodloužení samohlásek (*slovo – slůvko, dřevo – dřívko, znamení – znaménko/-í-*). U slov středního rodu vzoru „kuře“ se uplatňuje sufix *-átko* (*kůzle – kůzlátko, zvíře – zvířátko, děvče – děvčátko*). Deminutiva druhého stupně vykazují mnoho variant složených přípon: *-ečk(o)*: *víněčko, pivečko*; *-éčk(o)*: *zrněčko*; *-íčk(o)*: *šitíčko, zdravíčko*; *-ičk(o)*: *očičko*.

Zcela ojediněle se vyskytuje sufix -ink(o) pouze ve slově *očinko*. Rovněž deminutiva středního rodu mívají mnoho variant sufixů: *slunečko – sluněčko – sluničko, srdečko – srdéčko – srdičko* (Petr a kol. 1986: 303, Šlosar 1995: 126, 128).

2.8.1.2 Adjektivní sufixy

Stejně jako u podstatných jmen se při tvoření deadjektivních přídavných jmen dodává k základovému přídavnému jménu určité emocionální hodnocení. V rámci deminutiv je přídavné jméno modifikováno tím, že u něj dochází k zeslabování. Adjektiva uvnitř této kategorie vyjadřují míru a intenzitu vlastnosti dvěma způsoby – buď stupňováním nebo absolutně. Je zcela jasné, že se oba způsoby od sebe značně odlišují. První typ je považován za pravidelný (produktivní), druhý naopak za nepravidelný (přestože existuje celá řada přípon, lze je pojit pouze k omezeným základům, a tím ztrácí na své produktivnosti) (Petr a kol. 1986: 378). My se budeme zabývat pouze aspektem absolutním.

Přípona -av(ý) vyjadřuje slabší intenzitu vlastnosti (barevný odstín: *bělavý, šedavý, snědavý, zlatavý; kyselavý, hořkavý*), stejně jako -iv(ý) (*šedivý, prchlivý, lenivý*). Podle Petra a kol. (1986: 381) mají přípony -ičk(ý), -oučk(ý), -ink(ý), -oučk(ý) a jejich odlišné varianty zvláštní postavení. U některých slov se vkládají morfémy -li-, -ni-, -at-, -in-, -ič-. Dále Petr a kol. (id.) cituje, že tyto přípony „...v podstatě vyjadřují rovněž intenzivnější stupeň vlastnosti, a to s připojením appreciativního hodnocení libosti („hezky, příjemně“) (miloučký, hezoučký), *soucitu* (staříčkový, chud'oučký, bled'oučký) nebo *lehkého* pohrdání (pitomoučký)“. U slov dochází ke změnám – krátí se samohláska u adjektiv končících na -k(ý) (*krátký – kratičký*), koncové souhlásky *d, t, n* se měkčí před všemi sufixy (*chudý – chudičký, čistý – čist'oučký, snadný – snadnoučký*), souhláska *r* pouze před příponami -ičk(ý) a -ink(ý) (*starý – staříčkový*). Písmeno -*k* a -*n* se u tvoření těchto deadjektivních jmen odsouvá (*krátký – krat'oučký; drobný – droboučký*) (Petr a kol. 1986: 381). I nadále se setkáváme s možností vytváření řad jako *malý – malinký – malinkatý* (Šulc 2010: 108).

2.8.1.3 Verbální sufixy

Podobně jako předchozí substantivní a adjektivní sufixy se verbální sufixy chovají v podstatě stejným způsobem – dodávají základovému slovesu příznak, který modifikuje děj určitého slovesa. Význam základového slovesa lze měnit dvěma

prostředky – čistě lexikálně nebo na úrovni lexikálně-gramatické. První typ bývá doprovázen subjektivním hodnocením mluvčího, jehož výsledkem jsou slovesa zdobnělá (deminutiva) a úsilná⁴⁴ (intenzíva); u druhého typu se zmiňovaná modifikace odráží především ve změně vidu a způsobu slovesného děje (Petr a kol. 1986: 416-417).

Mluvnice Petra a kol. (1986: 417) naprosto výstižně popisuje slovesa zdobnělá tímto způsobem: „*Slovesa takto odvozená mají zdobňující význam a zároveň vyjadřují citový postoj mluvčího k činnosti, kterou buď sám vykonává, anebo ji vykonává někdo, k němuž má mluvčí (kladný) citový vztah. Proto se zpravidla těchto sloves užívá v dětské řeči, respektive v dialogu dospělých s malými dětmi. Jde o odvozování velmi omezené, avšak s velkou možností individuálního příležitostného tvoření (charakteristického zejména pro tzv. rodinný úzus).*“ Při odvozování sloves od sloves se užívají přípony -k-a(t) (*hopkat*), -ink-a(t) (*hajinkat, papinkat, spinkat*) a -it-a(t) (např. *cupitat*). Existuje i rozšířená přípona -inink-a(t). Základovými slovy pro tvoření těchto slov jsou neutrální neodvozená slovesa *spát – spinkat* a expresivní *blít – blinkat*. Mohou však být odvozena i od citoslovcí (*haji – hajat*) (Petr a kol. 1986: 417).

2.8.1.4 Adverbiální sufixy

Jedná se o skupinu příslovcí, která jsou odvozena z adverbiálních základů. Podobně jako u předchozích sufixů mluvčí adverbia obohacuje o doplňující příznak, a tím jim dodává emocionální odstín. Je zapotřebí zdůraznit, že užití těchto příslovcí je stylisticky omezeno (Petr a kol. 1986: 434). Do této skupiny řadí Petr a kol. (1986: 435) adverbia, která vznikla sufixální modifikací příslovcí času, způsobu a míry. Pro vytváření těchto adverbií užíváme přípony -ičko, -inko/-y, -oučko, -ounko, -ince, -cky, -sky. Konkrétní příklady zní následovně: *brzičko, brzinko, brzoučko, brzounko, hnedlinko, hnedlince, nedávninko, tuzinko, nicinky*⁴⁵, *vždycinky, opravdovsky, doopravdicky* a další.

2.8.1.5 Hypokoristika a deminutiva

Za hypokoristika, zvaná též slova mazlivá či domácí, jsou považovány formy rodných a příbuzenských jmen, kterých se užívá výhradně v rodinném a přátelském styku a jejichž tvoření je velmi rozmanité (Šmilauer 1972: 90). Lze je rozdělit do dvou hlavních skupin na základě způsobu tvoření – buď za použití normálních zdobňovacích

⁴⁴ Terminologie podle Petra a kol. (1986: 417).

⁴⁵ Ve významu „naprosto nikdy“.

suffixů, nebo pomocí zvláštních způsobů, o kterých se zmíníme dále. Do první skupiny bychom mohli zařadit příklady křestních jmen jako Bedříšek, Boženka, Jiřík, Anina, Jareček, Honzíček, Evička, Nácínek, Olinka, Kačenka, Pepánek, Bohunka, Jaroušek, Bětuška, Ferdáček.⁴⁶ Ve druhé skupině těchto domáckých substantiv uvádí Šmilauer (id.) tři zvláštní způsoby jejich tvoření. První způsob je charakterizován změnou základu slova:⁴⁷ dloužení (Barbora → Bára), palatalizace (Kateřina → Kát'a), depalatalizace (Jindřich → Jindra) a mechanické odsouvání (Alžběta → Běta, Magdaléna → Léna). Druhý způsob se vyznačuje tvořením mužských jmen ženskými sufixy a naopak: Eda, Ferda, Franta, děda, Jirka, Čenda, strejda, Hedvouš, Maroušek. Jako třetí způsob se uvádí tvoření pejorativními a zvláštními sufixy: Antoš, Bohuš, Karlouš, Katuše, Mařena, Liduna, Andula, Anča, Kátla apod. Autorka mluvnice *Čeština – řeč a jazyk* M. Čechová (2011: 99-100) cituje stejné způsoby tvoření, nicméně se rozdělení jednotlivých příkladů oproti výše zmiňovaným autorům zdá být propracovanější, systematictější a přehlednější.

Oslovení typu *tati, mami, babi* aj. se objevují také v tzv. baby talk (srov. Nekula 2010: 309). Podle autorů Dresslera – Barbaresi a Pačesové (srov. Nekula id.) se tento sufix neobjevuje pouze v českých hypokoristikách, ale je rovněž součástí deminutivního systému. Pačesová (srov. id.) poukazuje na to, že „...*deminuce jsou jednou z prvních kategorií, kterou si děti osvojují a která později formami malej – malinkej – malinenkej může dokonce přechodně suplovat komparativ a superlativ*“. Z toho důvodu lze popsat hypokoristika jako ostatní deminutiva. V tabulce (11) je znázorněn popis českých hypokoristik:⁴⁸

⁴⁶ Příklad z itaštiny: Giovanni → Gianni, Giannino, Nino (Dressler – Merlini Barbaresi 1994: 84).

⁴⁷ Příklady u jednotlivých způsobů tvoření hypokoristik jsou citovány doslova (Šmilauer 1972: 90).

⁴⁸ Tabulka je plně převzata (Nekula 2010: 310).

(11)

„diminuo“	analyticky	slovo/kořen <i>baby</i>	adjektivum	<i>bejby</i> (taška, zámek...)
		reduplikace <i>John-John</i>	adjektivum/ sloveso	<i>malá malá, hami ham</i>
	synteticky	sufix <i>sweetie</i>	substantivum	<i>tati, mami, babi, dědy, teti; Klári, Petři...</i>
			sloveso	<i>hami, haji, hači...</i>
		reduplikace		<i>hamimi, hajajá, hačačá</i>
		zkrácení <i>Betty</i>	substantivum	<i>Mari, Marci...</i>

2.8.2 Augmentativa

2.8.2.1 Substantivní sufixy

Jedním z nejrozšířenějších augmentativních sufixů podstatných jmen je přípona -ák⁴⁹, pomocí které odvozujeme názvy mužského a středního rodu (*chlap – chlapák, Rus – Rusák; auto – auťák*). Dalším příkladem může být přípona -isk(o), kterou přidáváme ke všem třem rodům (*pes – psisko; skála – skalisko; pivo – pivisko*). Podobnou variantou může být přípona -iště (*kluk – klučiště*). Kromě výše zmiňovaných přípon existují ještě jiné: -an⁵⁰ (*nos – nosan*), -as (*lotr – lotras*), -izna/-ajzna⁵¹ (*hlava – hlavizna; tlama – tlamajzna*) (Petr a kol. 1986: 304, Šlosar 1995: 129, Šmilauer 1972: 90). Šlosar (id.) dále uvádí přípony, které velmi zřídka užíváme pro negativní popis pojmenování. Jsou to přípony: -oun (*vrah – vrahoun*), -our (*Němec – Němčour*), -anda (*vojanda*).

2.8.2.2 Adjektivní sufixy

Z adjektivních přípon je nejvíce užívaná přípona -ánský(ý) (*široký – širokánský, veliký – velikánský*), eventuálně její rozšířené varianty -anánský(ý), -ananánský(ý), -atánský(ý), -itánský(ý) (*širokanánský; velikananánský; dlouhatánský; hrozitánský*) či její obměnou -anácký(ý) (*dlouhanácký*). Je třeba zdůraznit, že tato adjektiva jsou vysoce expresivní a familiární povahy, jejichž přípony se přidávají pouze k několika málo slovním základům. Při odvozování dochází opět k různým obměnám: odsouvá se koncové -n-

⁴⁹ Šlosar (1995: 129) a Petr a kol. (1986: 304) se u tohoto sufixu zcela neshodují. Podle Šlosara je možné uvedený sufix připojit pouze ke jménům mužského rodu, zatímco Petr a kol. cituje jasné příklady, které dokazují, že jej lze užít i u jmen rodu středního (auťák, biják).

⁵⁰ Sufix -an jsme nenašli v mluvnících Šulce (2010) a Šlosara (1995).

⁵¹ Tento sufix necituje autor Petr a kol., naopak autoři jako Šulc (2010: 106), Šmilauer (1972: 90), Šlosar (1995: 129) jej do svého popisu zahrnují. Jedná se o vulgární zbarvení.

slovotvorného kmene (*ukrutný – ukrutánský*) (Petr a kol. 1986: 380). Podobně jako u deminutivních adjektivních sufixů lze i u augmentativ vytvořit řady typu *dlouhý – dlouhatý – dlouhatánský* (Šulc 2010: 108).

2.8.2.3 Verbální sufixy

Základová slovesa jsou obměňována verbálními sufixy, které jim dodávají vyšší intenzitu (odtud i pocházejí jejich pojmenování – „intenzíva“). Zmiňovaná slovesa jsou tvořena příponou *-t-a(t)* (*jektat*) s variantami *-ot-a(t)* (*dupotat*), *-et-a(t)* (*třepetat se*). Nechybí i další přípony jako *-t-ě(t)* (*chraptět*) a *-t-i(t)* (*bořit – bortit*). V některých případech můžeme narazit na expresivní příponu *-on-i(t)* (*hamonit, žebronit*). Podobně jako u deminutivních verbálních sufixů se často augmentativní sufixy odvozují od citoslovcí (*me(k) – mečet – mektat*) nebo jím jsou přímo citoslovce (*cheche – chechtat se*). Slovesa, která mají příponu *-ot-a(t)*, označují různé zvuky jako drkotat, chichotat se, šepotat aj. (Petr a kol. 1986: 417-418).

2.9 Tvorba deminutiv a augmentativ ve španělštině

Cílem této kapitoly je uvést stručný přehled deminutivních a augmentativních sufixů ve španělštině. Přestože popis španělských alteračních sufixů není zásadním tématem této kvalifikační práce, domníváme se, že je zajímavé sledovat, do jaké míry je tvoření zdvojnásobení a zveličin podobné u dvou románských jazyků⁵², konkrétně tedy v italštině a ve španělštině.

Ze základních schémat, která uvádíme níže, je patrné, že španělština disponuje velkým počtem sufixů pro tvoření deminutiv, augmentativ a pejorativ. Ve schématu (12) shrnul Lázaro Mora (1999: 4648) přehled alteračních sufixů do tří hlavních skupin. Seznam sufixů se zdá být kompletní, nicméně Bosque a kol. (2009: 627) cituje ve skupině deminutiv mimo jiné koncovky *-ino/-ina* a *-uco/-uca*.

⁵² Ne všechny románské jazyky tvoří alteráty stejným způsobem. Například ve francouzštině se základové slovo nemodifikuje sufixy, ale přidává se k němu další slovo (fr. *petite maison* vs. it. *casetta, casettina, casina, casuccia*) (Patota 2006: 322).

(12)

A. – DIMINUTIVOS	
-ito, -ita	-ín, ina
-ico, -ica	-ejo, -eja
-illo, -illa	-uelo, -uela
-ete, -eta	
B. – AUGMENTATIVOS	
-ón, -ona	-udo, -uda
-azo, -aza	-al
-ote, -ota	
C. – PEYORATIVOS	
-aco	-ingo
-acho, -acha	-ingue
-ajo, -aja	-orio
-ales	-orrio
-alla	-orro, -orra
-ángano, -ángana	-uco, -uca
-ango, -anga	-ucho, -ucha
-astre	-ujo, -uja
-astro, -astra	-ute
-engue	-uza

Pro doplnění uvádíme příklady alterační sufixace (13) u jednotlivých slovních druhů (Pena 1999: 4334).

(13)

S → S	<i>casa > casona, golpe > golpazo, amigo > amigote, amigo > amiguete, amigo > amiguito, grano > granujo, casa > casuca, libro > libraco, etc.</i>
A → A	<i>cobarde > cobardón, bueno > buenazo, ancho > anchote, redondo > redondete, tonto > tontito, blando > blandujo, feo > feúco, etc.</i>
ADV → ADV	<i>abajo > abajote, antaño > antañazo, cerca > cerquita, etc.</i>
V → V	<i>bailar > bailotear, clavar > clavetear, apretar > apretujar, arar > aricar, etc.</i>

Jak je patrné z konkrétních příkladů, při tvoření alterátů ve španělštině dochází rovněž k hláskovým alternacím. Jsou dána určitými rozsáhlými pravidly, pro která v této práci není prostor. Je vhodné zmínit, že v Latinské Americe je užívání deminutiv častější než ve Španělsku (*ahorita, cafecito*). Co se týká jednotlivých sufixů, mohou se lišit podle geografického umístění. Latinskou Ameriku bychom tak mohli rozdělit na jednotlivé

oblasti, pro které je typické používání určitých sufixů. V americké španělštině existuje velký sklon k derivačním sufixům -ito/-ita (*fiestita, huesito, nuevito, viejito atd.*) (Bosque a kol. 2009: 643). V mnoha zemích Latinské Ameriky se také upřednostňuje deminutivní sufix -cito/-cita (*florcita, golcito, Agustincito*), v Mexiku je typické -ecito/ecita (*florequita, golecito*) a ve Španělsku -ito/-ita (*golito, Agustinito*) (Bosque a kol. 2009: 649). Jako další příklad bychom mohli uvést deminutiva od slov *papá* a *mamá*. Pro Mexiko, Střední Ameriku a velkou oblast And a Karibiku jsou rozšířené výrazy *papacito* a *mamacita*. Dále jsou v americké španělštině rozšířené varianty *papito* a *mamita*, někdy alternuje s *papi* a *mami*. Ve Španělsku se užívají výrazy *papaíta* a *mamaíta*, se kterými se jen zřídka setkáme také v některých částech Střední Ameriky (Bosque a kol. 2009: 647). Z augmentativních sufixů bychom v první řadě mohli citovat sufix -ón/-ona. U mnoha výrazů s tímto sufixem došlo k lexikalizaci – tzn., že slova nabyla svůj vlastní význam (*cinturón, colchón*). Na druhou stranu u některých došlo ke změně rodu, a i přestože se jedná o augmentativní sufixy, nepovažují se za pejorativní výrazy (*película → peliculón, fiebre → fiebrón*) na rozdíl od slov vyjadřujících části těla (*barriga → barrigón, cabeza → cabezón*) (Bosque a kol. 2009: 656-658, Lázaro Mora 1999: 4672-4675). Dalším rozšířeným augmentativním sufixem je -azo/-aza, jenž nese augmentativní a pejorativní význam zároveň (*animalazo*), nicméně v některých případech nemusí být pejorativní konotace přítomna a může být nahrazena kladným hodnocením (*amigazo, ojazos*). V americké španělštině tento sufix ztratil své hanlivé zabarvení u slov, jejichž základem jsou adjektiva, participia a adverbia. (Lázaro Mora 1999: 4673). V neposlední řadě bychom mohli zmínit sufixy -esco a -il, jež jsou užívány především v knižním a literárním jazyce (*abogadesco/abogadil*). Tyto formy odpovídají výrazu *de* + substantivum (nebo jiné adjektivní formě), např. *hospitalesco* (jako *de hospital*) (Lázaro Mora 1999: 4674-4675).

V této kapitole bylo naším cílem stručně nahlédnout do tvoření deminutiv a augmentativ ve španělštině a naznačit tak, jak rozsáhlým tématem mohou být alterační sufixy v dalším románském jazyce. Je zcela evidentní, že španělština disponuje velkým počtem sufixů, které jsou velmi rentabilními prostředky v závislosti na určité geografické oblasti (Španělsko vs. Latinská Amerika). Alteračními sufixy ve španělštině se však dále zabývat nebudeme nejen proto, že nejsou primárním tématem této práce, ale především z důvodu, že by vydaly na samostatnou práci.

2.10 Fonologické a sufixální restrikce, blokace

Považujeme za vhodné zmínit se o fonologických restrikcích, které jsou důležitou součástí tvorby alterátů. Vedle fonologických restrikcí se ve slovtvorbě uplatňují rovněž restrikce morfologické, syntaktické, sémantické a pragmatické (Grossmann – Rainer 2004: 21-22). Serianni a Rainer (srov. Merlini Barbaresi 2004: 269-270) zaznamenávají přítomnost restrikcí u tvoření alteračních slov. Slova, jež končí na $-tV$ ⁵³, mají tendenci se vyhýbat kombinacím s deminutivním sufixem *-etto*. Podobná situace nastává také u koncovky *-inV*, ke které nebývá přiřazen sufix *-ino*. Nejedná se však o absolutní restrikci, neboť v poslední době byly dokázány výskyty tohoto typu jako například *pastetta*, *gentetta*; *cucinino*, *pettinino* (id.). Mnohem přísnější restrikce nastává v případech, kdy slovo končí na koncovku *-ettV* a vznikaly by nepřijatelné alteráty typu **lettetto* či **fazzolettetto*. Stejně tak posloupnost *-trV-* se sufixem *-etto* (**teatretto*). Mimo jiné slova se sufixem *-ello* v některých případech vyžadují doplnění interfixem (**solello* → *solicello*, **vallella* → *vallicella*). Existují však další formace, které jsou zcela přijatelné (např. *facciaccia*). Z předchozích příkladů je zřejmé, že výše zmiňované tendence nelze předpovídat (id.).

Jak již bylo řečeno, všechny sufixy určitého typu nelze přidávat k určitým slovům. Je možné vytvořit deminutiv *caro* → *carino*, nikoli **caretto*; nebo *muro* → *muretto*, nikoli **murino*. Tyto preference jsou často dány přirozeným výběrem (Merlini Barbaresi 2004: 270). Co se týká blokace alteračních formací, je dána výskytem homonymní lexikalizace⁵⁴ (*lessicalizzazione omonima*). Alterační význam nabývají slova *cavallo* → *cavallino*, *cavalluccio*, nikoli však *cavalletto*⁵⁵; podobně *porco* → *porcello*, *porcetto*, *porcone*, ale nikoliv *porcino*⁵⁶.

2.11 Lexikalizace alterátů – *alterati veri e falsi*

V diskusích o alteraci se často setkáváme se slovy, která se stávají trvalou součástí slovní zásoby (ať je to v italštině, španělštině či češtině). Daná slova získávají nové významy, jež mnohdy s původním významem základového slova nesouvisí. V lingvistice se pro tento proces užívá označení lexikalizace (*la lessicalizzazione*) (srov. Šmejkalová 2011: 17).

⁵³ V je zkratka pro vokál.

⁵⁴ O lexikalizaci podrobněji v kapitole 2.11.

⁵⁵ Stojan, stativ, podstavec aj.

⁵⁶ Hřib (*Fungo commestibile pregiato*: Merlini Barbaresi 2004: 270).

S lexikalizací je spojena změna gramatického rodu, ke které dochází především z ženského rodu do mužského přidáním určitých sufixů. Nejčastěji se jedná o sufixy *-ino*, *-one*, dále *-etto*, *-otto* a *-ello*, zřídka také *-olo*. V některých případech je možné zachování obou rodů, nicméně často se u těchto synonym odlišuje jejich užití. Například *finestra* → *finestrino/a*. Tvar *finestrino*⁵⁷ byl lexikalizován, zatímco *finestrina* si zachovala svůj denotativní deminutivní význam. Stejně tak je tomu u slov *casa* → *casino*⁵⁸ vs. *casina*; *porta* → *portone*⁵⁹ vs. *portona*. Z předchozích příkladů lze odvodit, že většina slov, která následují změnu rodu, jsou lexikalizována (Merlini Barbaresi 2004: 273-274). V italské odborné literatuře se pro takto lexikalizovaná slova můžeme setkat s názvem *alterati falsi* (Dardano 2009: 135). Oproti tomu slova, jež odpovídají rodu své báze, si zachovala alterační funkci, a pro ně se v lingvistice užívá výraz *alterati veri*. Dardano (id.) cituje podobné příklady jako *rosone*, *minestrone*, *prezzino*, *telefonino* atd. Jedná se o takové formanty, které jsou sémanticky autonomní, tudíž figurují ve slovnících jako samostatné lemma (id.). Je třeba dodat, že ke změně gramatického rodu může dojít i u bází, jež označují osoby (*donna* → *donnino/-one*) nebo zvířata v ženském rodě (*scrofa* → *scrofone*) (Merlini Barbaresi 2004: 275). Pro představu uvádíme další příklady lexikalizovaných slov v Příloze 2.

2.12 Významy alterátů

Jak již bylo řečeno, alteráty modifikují význam slov a řadí se do kategorie modifikační. Šmilauer (1972: 88) velmi názorně pro češtinu uvádí přehled významů těchto jmen, jež označují:⁶⁰

- Po věcné stránce:
 - a) předměty menší než normál: *stromek*: jména zdrobnělá (deminutiva), jednotlivce proti celku: *prášek*: jednotliviny (singulativa), specializaci: *mozeček* (pokrm): jména specializovaná, posun, přenesení významu: *večírek*, *hlavice*: jména posunutá, přenesená,
 - b) předměty větší než normál: *dubisko*: jména zveličelá (augmentativa).
- Po citové stránce:
 - a) provázející cit libý a vztah něžný: *babička*: jména lichotná,

⁵⁷ Okénko u automobilu, ve vlaku apod.

⁵⁸ Binec, chaos, průšvih atd.

⁵⁹ Vstupní brána/vrata do domu.

⁶⁰ Přehled významů je citován doslova.

b) cit nelibý a vztah nepřátelský: *babice*: jména hanlivá (pejorativa).

- Další významy:

Eufemistické užití: *záchodek*, *samička*; zesilování záporu: *ani vlásek* nespadne;
ztráta deminutivnosti: *půlka* (= půle), *ježek* (= jež).

Pro italštinu uvádí Grossmann – Rainer (srov. Štichauer 2007: 65) následující přehled významů deminutiv:⁶¹

- a) rozměry: *sassolino* (kamínek), *librone* (velká kniha, bichle)
- b) věk: *maestrina* (mladá paní učitelka), *negretto* (černoušek)
- c) povrch: *spiaggetta* (malá pláž, plážička), *foglietto* (lísteček)
- d) délka: *capitoletto* (kapitolka), *bastoncino* (hůlka)
- e) počet: *orchestrino* (orchestrík), *partitino* (malá strana, stranička)
- f) trvání: *momentino* (chvilinka), *passeggiatina* (procházečka)
- g) intenzita: *temporalino* (malá přehánka, přeháněčka), *esplosioncina* (malý výbuch, „explozička“)
- h) význam: *regaletto* (malý dárek, dáreček), *articolino* (článeček)

2.13 Co je pragmatika?

Dříve než bude řeč o pragmatických funkcích italských deminutiv a augmentativ, bylo by účelné se obecně zmínit o pojmu *pragmatika*⁶². Tento termín byl zaveden americkým badatelem Charlesem Morrisem a v jazykovědě se objevuje přibližně od počátku sedmdesátých let (srov. Mareš 1986). Klíčovými pojmy, se kterými se setkáváme v různých definicích a v úvodech do pragmatiky, jsou: užívání jazyka, fungování jazyka ve společnosti, kulturní a sociální kontext, komunikační situace atd. (Hirschová 2006: 7-8). Podle klasické Morrisovy definice (srov. Hirschová 2006: 7) je „...*pragmatika tím odvětvím sémiotiky (teorie znaku), která zkoumá vztah znaků k jejich uživatelům/interpretům*“. Někteří autoři do pragmatiky zahrnují i další jevy – např. Leech (srov. Hirschová 2006: 9) rozlišuje sociopragmatiku a pragmalingvistiku. Je názoru, že „...*sociopragmatika je kulturně specifická (srov. např. problematiku zdvořilosti v různých jazykových komunitách), pragmalingvistika je jazykově specifická*“ (srov. id.).

⁶¹ Přehled významů je citován doslova.

⁶² Z řečtiny *pragma* (skutek).

2.14 Teorie řečových aktů

S pojmem pragmatika je rovněž úzce spojena teorie řečových (mluvních) aktů (Austin 1962, následně zejména Searle 1969), která byla v posledních čtyřiceti letech velice rozvíjenou oblastí. V rámci této teorie se sleduje zpravidla záměr mluvčího (produktora) a jeho strategie v mezilidské komunikaci (Hirschová 2006: 12, 2004: 163). Zároveň se zajímá o účinky a důsledky, které pro adresáta z vypovězené promluvy vyplývají. Co se týká terminologie, Hirschová (2004: 163) se zabývá vzájemným vztahem pojmů *řečový akt*, *řečové jednání* a *komunikační funkce výpovědi*. Podotýká, že se uvedené termíny ztotožňují s užíváním jazyka, tedy s fungováním výpovědi v komunikaci (id.).

Řečový akt (též mluvní) je centrálním pojmem, základní zkoumanou a popisovanou jednotkou. Jak poznamenává Hirschová (2004: 167), „...*řečovým aktem se míní jak sama performance (výpovědní událost) jistého řečového „skutku“, která se skládá z několika simultánně probíhajících aktů dílčích a má časový rozměr, tak výsledek této performance (zaznamenaná výpověď), s nímž lze v popisu nakládat jako s jednotkou*“. Může být realizován neverbálně (tzn. za použití určitého gesta), verbálně (čistě jazykově), eventuálně oběma způsoby zároveň (srov. Hirschová 2004: 169). Austin (srov. Hirschová 2004: 164) však v tomto smyslu hovoří o ilokučních aktech, které jsou pouze jednou dílčí složkou aktu řečového. Ilokuční akt se tedy skládá z několika složek. Jednou z nich je lokuční akt (lokuce = samotné pronesení výpovědi, která má význam a referenci; vždy se realizuje společně s ilokucí). Sám o sobě je tvořen aktem fonetickým (artikulace řeči), fatickým (gramaticky správné výpovědi, které pronáší mluvčí) a rétickým (ve výpovědi jsou obsaženy referenční výrazy, ke kterým se vztahuje predikát) (srov. Hirschová 2004: 164). Searle (srov. Hirschová 2004: 164) shrnuje první dva akty do aktu výpovědního a rétický akt je nazýván aktem propozičním. Pomocí ilokučního aktu získává výpověď určitou „sílu“. Tato ilokuční síla (*illocutionary force*) udává smysl dané výpovědi, jež vyplývá ze záměru mluvčího jejím pronesením (srov. id.). Lze ji mimo jiné vyjádřit explicitně užitím performativních sloves nebo substantivy od nich odvozených (srov. Hirschová 2004: 165). Hirschová (2004: 169) následně shrnuje, že „...*řečový akt je termín širší, protože pokrývá všechny typy složek konstituujících řečové jednání, zatímco ilokuční akt je pouze jedna specifická složka tohoto jednání. Zavedené užívání vedlo k tomu, že není-li uvedeno jinak, chápou se termíny řečový akt a ilokuční akt jako synonyma*“.

Austin (srov. Hirschová 2004: 166) rozlišuje akt perlokuční (třetí složku řečového aktu), jenž je charakterizován jako výsledek pronesené výpovědi. Sledujeme, zdali se adresát zachoval podle námi vyslovené promluvy (učinil-li tak, naše výpověď byla efektivní, v opačném případě nikoli). Adresát nemusí jednat v souladu s přijatou ilokucí a „...*má možnost předstírat nepochopení nebo rozeznanou ilokuční funkci záměrně ignorovat, tj. reagovat takovým způsobem, jako by přijatá výpověď měla funkci jinou*“ (srov. id.). Příkladem takové situace by mohla být otázka s ilokuční funkcí prosby nebo žádosti *Můžeš mi podat sůl?* Místo podání soli lze totiž na tuto otázku reagovat odpovědí *Můžu/Nemůžu*, ačkoli je evidentní, že se jedná o zneužití formy (srov. id.).

V následující tabulce (14) (Allan 1998, srov. Hirschová 2006: 112) je uveden přehled nejrozšířenějších klasifikací řečových aktů. Jak je patrné, mezi klasifikacemi nejsou žádné zásadní rozdíly, liší se především v použité terminologii (částečně navazuje na Austinovu klasifikaci, v některých případech se odlišuje) a v rozsahu jednotlivých skupin. My se zde jejich případnými odlišnostmi nebudeme dále zabývat.

(14)

Austin	Vendler	Searle	Bach and Harnish	Allan
Expositives	Expositives	Assertives	Assertives	Statements
Commissives	Commissives	Commissives	Commissives	
Behabitives	Behabitives	Expressives	Acknowledgments	Expressives
Exercitives	Interrogatives	Directives	Directives	Invitationals
	Exercitives			Authoritatives
Verdictives	Verdictives	Declarations	Verdictives	
	Operatives		Effectives	

Chtěli bychom dále poznamenat alespoň málo slov k jednotlivým ilokučním aktům, které rozlišuje Searle (srov. Drašarová 2014: 33, Pořízková 2008: 13):⁶³

- a) asertivy (pravdivá či nepravdivá sdělení, která jsou určena adresátovi),
- b) komisivy (sám mluvčí se zavazuje k budoucímu jednání, např. přísaha, slib),
- c) expresivy (vyjadřujeme duševní stav a postoje mluvčího, např. poděkování),
- d) direktivy (sdělení, která přimějí adresáta něco dělat, např. rozkaz, varování),

⁶³ Přehled ilokučních aktů je citován doslova (srov. Drašarová 2014: 33).

e) deklarativy (svými projevy vyvoláváme změny ve světě a ve věcech institucionálního charakteru, např. vynesení rozsudku).

Searlova klasifikace užívá sémanticko-pragmatická kritéria a rozděluje akty do pěti tříd, přičemž pro každou z nich je k dispozici performativní použitelné sloveso.

Dalším pojmem, který zmiňuje Hirschová (2004: 169), je **řečové jednání**. Zmiňovaný termín se objevuje především v německém jazykovém prostředí a označuje jak performance řečového aktu, tak i akty dílčí (např. akt referenční). Se základy tohoto pojetí se můžeme setkat u Searla (1969, srov. Hirschová 2004: 169) v jeho definici „...*jazyk je pravidly ovládaná forma chování*“. Jak Hirschová (srov. id.) správně poznamenává, „...*jestliže komunikaci představuje užívání jazyka s jistým záměrem* („*illocutionary point*“), *pak jde o chování účelově zaměřené, tedy o jednání*.

V neposlední řadě je věnována pozornost termínu **komunikační funkce výpovědi**, který často bývá synonymem pro ilokuční funkci (míněno v českém prostředí). Hirschová (2004: 171) ovšem podotýká, že „...*zatímco ilokuční funkce ve vlastním smyslu může být chápána jako účel (cíl) příslušné výpovědi vyplývající ze záměru podavatele, komunikační funkci jakožto termín se zdá vhodné chápat jako nejobecnější označení pro jakýkoli úkon, který výpověď v průběhu řečové interakce plní, přičemž půjde o úkony na různých rovinách komunikační události*“. Z toho důvodu bychom neměli tyto dva pojmy zaměňovat.

V této kapitole jsme se pokusili stručně seznámit s teorií řečových aktů, která jednoznačně souvisí s problematikou alteračních sufixů v rámci sledování jejich pragmatické funkce. Jmenovali jsme klasifikace řečových aktů podle různých autorů, pojednávali jsme také o termínech řečový akt, řečové jednání a komunikační funkce výpovědi, jak je sumarizuje Hirschová (2004). V dalších kapitolách bude tedy naší snahou vytvořit co nejpřehlednější a nejvýstižnější přehled využití alteračních sufixů v italštině.

2.15 Pragmatické využití alteračních sufixů

Jak bylo řečeno výše, naším cílem bude uvést přehled pragmatického užití alteračních sufixů v italštině. Pro zpracování této kapitoly vycházíme v první řadě z anglicky psané literatury *Morphopragmatics: Diminutives and Intensifiers in Italian, German, and Other Languages* (Dressler – Merlini Barbaresi 1994).

Abychom zjistili skutečný význam alteračních sufixů (interfixů), není možné brát v potaz pouze jejich sémantickou charakteristiku. Alteračních sufixů se využívá například v interakci s dětmi, mileneckém vztahu, rodinném důvěrném kruhu aj. (přehled užití nabízíme níže). Fungují jako prostředky pro vyjádření postoje mluvčího nebo jeho subjektivního hodnocení (Merlini Barbaresi 2004: 279, Rusínová 1996: 92). Čistá deminuce (a nejen ta) se stává východiskem pro modifikaci významovou (Rusínová 1996: 91). Dressler – Merlini Barbaresi (1994: 154, srov. Merlini Barbaresi 2004: 279, srov. Neuwirth 2009: 15, 30) poznamenávají, že vedle denotativního, konotativního a pragmatického významu stojí rys *fiktivnosti*, který je společný jak pro deminutiva, tak augmentativa. Vysvětlují to tím způsobem, že se mluvčí ocitá místo v reálném světě (objektivním) ve světě imaginárním (subjektivním).⁶⁴ Z toho důvodu nemusí vždy adresát jednoznačně pochopit, co přesně má mluvčí alterátem na mysli (např. ironii, deminuci, zveličování aj.). Danou situaci lze spatřit v následujícím dialogu (Dressler – Merlini Barbaresi 1994: 155), ve kterém musí mluvčí nahradit alterát jinými výrazy objektivní povahy (srov. Neuwirth 2009: 15).

- (15) A: *Maria è grassina.*
B: *Cosa intendi per grassina?*
A¹: *Eh, un po' / piuttosto grassa!*
A²: *Ah, pesa almeno 65 chili.*
A³: *Bè, più o meno come Luisa.*

Užívání alterátů se nepřipouští např. v situacích, kdy bychom chtěli někomu ublížit (**devo darti un dolorone/-accio*), stejně jako tam, kde se jedná o vykonávání úřední funkce (např. během sňatku: **io prendo te ... come adorato maritano...*). Alteráty „...sono di uso privilegiato ad esprimere ludicità, scherzosità, ironia, leggerezza, scarsa

⁶⁴ „(...) we claim that diminutives (and augmentatives) indicate the speaker's fictive approach, that is, his transition from the real world to an imaginary world” (Dressler – Merlini Barbaresi 1994: 154).

responsabilità, understatement, attenuazione ecc.” (Merlini Barbaresi 2004: 279-280). Z toho vyplývá, jak už bylo řečeno, že se významy vážou spíše k postoji mluvčího, nežli k sémantice bází a sufixů (id.).

Alteráční sufixy se dále využívají v mluvních aktech, o kterých byla řeč již v předchozí kapitole. Jedná se např. o žádost, radu, tvrzení, slib, poděkování, omluvu atd. Podle autorů Dressler – Merlini Barbaresi (1994: 145, srov. Neuwirth 2009) je důležité brát v potaz účinek sufixu, který se nevztahuje pouze k bázi, nýbrž k celé výpovědi.

Podstatnou vlastností deminutiv je rys, který autoři označují pojmem *non-serious*. Tento rys je považován za strategický postup ke snížení ilokuční síly vztahující se k určitému mluvnímu aktu. Mluvčí či adresát tak mohou vyhodnotit mluvní akt jako ne zcela vážně míněnou věc (např. mluvčí usnadní adresátovi odmítnout žádost) (Dressler – Merlini Barbaresi 1994: 144, srov. Neuwirth 2009: 30).⁶⁵

Co se týká augmentativ, jejich denotativní význam („velký“) zůstává vždy relevantní (i při pragmatickém použití alteráčního sufixu).⁶⁶ Tento denotativní rys spojený s fiktivností vytváří výpovědi obsahující nadsázku, která je základním pragmatickým rysem zveličelých jmen.⁶⁷

Nyní se pokusíme co nejpřehledněji shrnout nejdůležitější pragmatické využití alteráčních sufixů (deminutivních a augmentativních). Dressler – Merlini Barbaresi 1994: 170) zakládají práci na analýze rozsáhlého korpusu (předmětem studia jsou např. různé mluvní situace a diskuse v televizi, novinách, smyšlené a divadelní dialogy, reklamy aj.). Autoři rozdělují příklady podle tří kritérií („*cross-classifying criteria*“) na mluvní situace, mluvní akty a regulativní faktory⁶⁸ (*speech situations, speech acts, regulative factors*) (Dressler – Merlini Barbaresi 1994: 172-173).

⁶⁵ „First of all we assume that the general morphopragmatic meaning of DIM is (non-serious). A (non-serious)-feature added is, among other things, a strategy for lowering one’s responsibility towards the speech act being performed, or, more specifically, for lowering one’s commitment to its illocutionary force. In other words, the speaker or author evaluates the speech act as non-serious, which allows the use of the evaluative diminutive suffix. This we claim is the constitutive morphopragmatic feature of diminutives (Dressler – Merlini Barbaresi 1994: 144).

⁶⁶ „(...) with augmentatives the denotative meaning (big) always remains relevant” (Dressler – Merlini Barbaresi 1994: 439, srov. Neuwirth (2009: 30).

⁶⁷ „The transparent presence of the feature combines with fictiveness to produce an element of exaggeration which is basic to a pragmatic exploitation of augmentatives.” (Dressler – Merlini Barbaresi 1994: 442, srov. Neuwirth (2009: 30-31).

⁶⁸ V rámci této skupiny se uvádí „...*playfulness, emotion, sympathy/empathy, familiarity/intimacy, understatement, modesty, euphemism, irony and sarcasm, re-elaboration, stylistic choice*“ (Dressler – Merlini Barbaresi 1994: 173).

2.15.1 PRAGMATICKÉ VYUŽITÍ DEMINUTIV

2.15.1.1 Mluvní situace

2.15.1.1.1 Komunikace s dítětem („diminutivum puerile“)

Tento druh komunikace je známý rovněž pod termínem *baby talk* (Dressler – Merlini Barbaresi 1994: 173, srov. Nekula 2010: 309, srov. De Marco 1995: 88). Dressler – Merlini Barbaresi (1994: 173) pro zmiňovaný typ mluvní komunikace užívají název *Child-centered speech situations*. Děti (prototypickým příkladem jsou děti malé) nejsou tímto způsobem oslovovány pouze v rodinném prostředí, ale také učiteli v mateřské škole aj. Užití deminutiva je zde nástrojem pro navázání, udržování a utvrzování důvěrného vztahu. V takových situacích deminutivum minimalizuje sociální distanci mezi určitými skupinami (dospělí – děti, dospělý – dospělá) (srov. Nekula 2004: 114). Lze jej použít ve všech mluvních aktech, např. v příkazu (16a), zákazu (16b), oslovení (16c) a stížnosti (16d).

- (16) a. *Adesso tu ti bevi la tua acqu-ett-ina!*⁶⁹
b. *Non tanta acqu-etta, fa male al panci-ino del mio bambino!*⁷⁰
c. *Ciao, bellezzi-ina!*⁷¹
d. *Mamma, ho tanto male alla test-ina.*⁷²

2.15.1.1.2 Komunikace s domácími zvířaty

Tuto mluvní komunikaci (*Pet-centered speech situations*) není třeba mnoho rozvíjet, neboť hlavní podstatnou je skutečnost, že mluvčí zachází s domácími mazlíčky jako s malými dětmi. Zmiňované použití deminutiv lze chápat jako metaforické rozšíření předchozího typu *diminutivum puerile*.⁷³

- (17) *Sei un mascalzon-c-ello!* (řečeno kočce)

⁶⁹ Otec přikazuje své dvouleté dceři (Dressler – Merlini Barbaresi 1994: 176).

⁷⁰ Dospělý člověk přikazuje dítěti (Dressler – Merlini Barbaresi 1994: 178).

⁷¹ Dressler – Merlini Barbaresi 1994: 179.

⁷² Šestileté dítě si stěžuje mamince (Dressler – Merlini Barbaresi 1994: 186-187).

⁷³ „Pets are treated like small children and therefore they can also be addressed like small children. This use of diminutives, then, represents a metaphorical extension of *diminutivum puerile*.“ (Dressler – Merlini Barbaresi 1994: 192-193).

2.15.1.1.3 Komunikace mezi milenci

Jedná se o specifický druh mluvní situace, která má spojitost s metaforickým užitím deminutiv. Jejich použití vyplývá ze samotného názvu (*Lover-centered speech situations*) a mluvčí jimi utvrzuje důvěrný vztah mezi zúčastněnými osobami (Dressler – Merlini Barbaresi 1994: 193, srov. Nekula 2004: 114, srov. De Marco 1995: 88).

- (18) a. *Mamma, hai fatto anche le patate per il mio tesoro-ino?*⁷⁴
b. *Ciao, mic-etta, brutta porch-etta viziosa! Mandrill-etto mio!*⁷⁵

2.15.1.2 Mluvní akty

2.15.1.2.1 Žádost

Tento druh mluvního aktu je velmi často užíván s deminutivními sufixy. Mnohdy má mluvčí za cíl přimět adresáta velmi zdvořilým způsobem, aby pro nás udělal laskavost, chceme ho „přinutit“ k nějaké činnosti atd. Ostatně nejlépe lze vše posoudit podle konkrétních příkladů (viz níže).

- (19) a. *Aspettami un'or-etta.*⁷⁶
b. *Perché magari non aspetti un'or-etta prima di chiamarlo?*⁷⁷
c. *Può venire un moment-ino?*⁷⁸
d. *Ah, c'è anche un'altra piccola cos-etta che devo chiederle.*⁷⁹
e. *Non vuoi fare due pass-etti anche tu, o sei troppo stanca?*⁸⁰
f. *Copiami una pagin-etta del testo sul computer, per favore!*⁸¹

⁷⁴ „(...) a wife talking to her mother about her husband” (Dressler – Merlini Barbaresi 1994: 195).

⁷⁵ „A pejorative connotation of the base, however, does not block diminutive formation” (Dressler – Merlini Barbaresi 1994: 197).

⁷⁶ „Diminutive with measure” (Dressler – Merlini Barbaresi 1994: 238).

⁷⁷ Jedná se spíše o radu či návrh (Dressler – Merlini Barbaresi 1994: 262).

⁷⁸ „(...) is more suited among equals” (Dressler – Merlini Barbaresi 1994: 241).

⁷⁹ Jedná se o nepřímou žádost (Dressler – Merlini Barbaresi 1994: 247).

⁸⁰ „(...) elderly persons often claim inabilities and are induced to action by their care-takers who first pretend to acknowledge such inabilities and then tentatively (and with low entitlement) request action” (Dressler – Merlini Barbaresi 1994: 248).

⁸¹ „Obligation assigned to the addressee has at least the following two interpretations: A) the general obligation to perform the requested act (...), B) the politeness obligation to avoid non-compliance, which varies with the relationship between speaker and addressee.” (Dressler – Merlini Barbaresi 1994: 248-249).

2.15.1.2.2 Hodnocení

Podle autorů je tento typ mluvního aktu pro popis nejzajímavější (Dressler – Merlini Barbaresi 1994: 263). Níže uvádíme dva příklady:

- (20) a. *Io facevo un ragionamento un po' divers-ino.*⁸²
b. *Eh, c'è una bella salit-ina.*⁸³

2.15.1.2.3 Omluva

Účelem tohoto mluvního aktu je vyjádřit omluvu nebo lítost. V obou případech dochází k zeslabení propozičního obsahu – mluvčí má za cíl snížit závažnost dané situace. V obou výpovědích je tedy přítomen *non-serious* rys (vysvětlení tohoto pojmu viz kapitola 2.15). Níže uvádíme přejaté příklady (Dressler – Merlini Barbaresi 1994: 288):

- (21) a. *Scusami se sono arrivato un po' tard-ino.*
b. *Senti, scusami per quelle sciocchez-ine che ti ho detto, non le pensavo.*

2.15.1.2.4 Poděkování

Deminutivum ve zmiňovaném mluvním aktu slouží nejčastěji „...to upgrade the expression of inner state, through an emotional attitude towards the present and/or the giver“ (Dressler – Merlini Barbaresi 1994: 289).

- (22) *Grazie per il delizioso regal-ino!*

2.15.1.2.5 Blahopřání

Deminutiva mohou být použita i v blahopřání (Dressler – Merlini Barbaresi 1994: 291):

- (23) *Congratulazioni per la tua rivist-ina.*

⁸² Student hovoří ke svému profesorovi (Dressler – Merlini Barbaresi 1994: 264).

⁸³ Mluvčí se snaží zmírnit vliv negativního hodnocení („a mitigating effect on negative evaluations“) (Dressler – Merlini Barbaresi 1994: 266).

2.15.1.2.6 Stížnost a nářek

Co se týká stížností, deminutiva se běžně vztahují k expresivním tvrzením. Funkci deminutiv v těchto případech bychom mohli shrnout tímto způsobem: „...*downgrading affects propositional content, speaker's commitment, and possibly obligation imposed on the addressee (of consoling, commiserating, of expressing surprise)*“ (Dressler – Merlini Barbaresi 1994: 292).

(24) *Guarda che pasticci-etti che ha fatto il cane, qui!*

2.15.1.2.7 Slib

Mluvčí se k adresátovi určitým způsobem (zde konkrétně slibem) zavazuje, že splní nějaký úkon. Pragmatická funkce deminutiva je v této výpovědi následující: „...*the commitment is downgraded through diminution of propositional content and deferring of time, the speaker display reluctance to undertake an obligation*“ (Dressler – Merlini Barbaresi 1994: 295).

(25) a. *Ti prometto un aiut-ino, ma per domani.*⁸⁴
b. *Ti giuro che arrivo prest-ino prest-ino.*⁸⁵

2.15.1.2.8 Dotaz

V některých případech se dotazy („erotetics“) vyčleňují ze skupiny direktiv, neboť zde deminutivum může vykazovat různé odlišnosti. Funkci deminutivního sufixu v tomto případě lze sledovat z níže uvedeného příkladu. Jeho užitím se mluvčímu snižuje právo na dotázání a adresátovi povinnost odpovědět (Dressler – Merlini Barbaresi 1994: 311-312):⁸⁶

(26) *E i soldi-ini che ti ho regalato, come li hai spesi?*⁸⁷

⁸⁴ Dressler – Merlini Barbaresi 1994: 295.

⁸⁵ Jedná se o mluvní akt podobný slibu, nicméně vyžaduje užití performativního slovesa (Dressler – Merlini Barbaresi 1994: 301).

⁸⁶ „Here the diminutive operates downgrading of speaker's entitlement to ask and of addressee's obligation to answer.“ (Dressler – Merlini Barbaresi 1994: 312).

⁸⁷ Teta promlouvá ke své dospívající neteři (Dressler – Merlini Barbaresi 1994: 311).

2.15.1.3 Regulační faktory

2.15.1.3.1 Hravost

Dominantním pragmatickým významem mnoha deminutiv je hravost, laškovnost („playfulness“), která se objevuje často v interakci s dětmi (zejména jako s adresátem). S tímto pragmatickým rysem se lze na příklad setkat v říkankách. (Dressler – Merlini Barbaresi 1994: 197).

(27) *Chi lava i piatti-ini oggi? Chi vuota il secchi-ello della spazzatura?*⁸⁸

2.15.1.3.2 Emoce

Vztah emocionalit k deminutivům byl rozvíjen v mnoha relevantních studiích a zajisté se objevuje ve velkém počtu komunikačních situací, např. při vyjádření lásky k dětem, domácím mazlíčkům, v milenecké komunikaci aj. (Dressler – Merlini Barbaresi 1994: 201-202). Radost, jako jedna z mnoha dalších druhů emocí, je vyjádřena v následujícím příkladu (1994: 205):

(28) *Che regal-ino delizioso! Che gioia!*

2.15.1.3.3 Sympatie a empatie

Sympatie je definována jako přímý dyadický vztah mezi mluvčím a referentem (včetně posluchače), jenž představuje blízký vztah a pozitivní postoj k lidem a věcem (Dressler – Merlini Barbaresi 1994: 206). Empatie vyjadřuje na rozdíl od sympatie, „...*a triadic relation: of self adopting other's feelings, ideas, etc.*“ (1994: 207).

(29) a. *La principessa era spirita e guai-ol-ava come un cucciol-etto minacciato.*⁸⁹
b. *Vai come una lumachi-na.*⁹⁰

⁸⁸ „Playfulness is in fact the salient feature in this example, uttered among family members.“ (Dressler – Merlini Barbaresi 1994: 199).

⁸⁹ Autor zde vyjadřuje sympatie zdvojnásobením slovesem a substantivem (Dressler – Merlini Barbaresi 1994: 207).

⁹⁰ „(...) the speaker adopts, towards the addressee's reproachable action, the same light attitude that the addressee conceivably has.“ (Dressler – Merlini Barbaresi 1994: 211).

2.15.1.3.4 Neformálnost - důvěrný nebo intimní vztah

Další faktory, které ovlivňují užití deminutiv v interakci, jsou důvěrný nebo intimní vztah. V obou případech se jedná o diadické vztahy. Intimní vztah je definován jako: „...readiness to reveal to some particular persons some, aspects of one's personality and of one's inner world that one conceals from other people; a readiness based on personal trust and on personal good feelings“ (Wierzbicka, srov. Dressler – Merlini Barbaresi 1994: 214). Naopak důvěrný vztah je podle autorů „...based on customary interaction between the speaker and the other relevant component(s) of the speech situation“ (id.). Co se týká neformálnosti, mluvčí se uchylují k užívání běžné slovní zásoby ve všedních situacích (id.).

(30) *Ma sì, mi porti una birra-etta!*

2.15.1.3.5 Eufemismus a *understatement* („diminutivum modestum“)

Deminutiva s tímto významem lze používat v mnoha mluvních situacích, my se však podíváme na jeden konkrétní příklad:

(31) *Avresti tempo di dare un'occhiat-ina al mio articolo?*

Mluvčí touto výpovědí vyjadřuje opravdovou skromnost, přestože vyžaduje po adresátovi, aby zkontroloval jeho článek. Použité deminutivum tedy snižuje sílu požadavku za účelem dosažení cíle.⁹¹

2.15.1.3.6 Ironie a sarkasmus

Deminutiva jsou často užívána také v ironii („diminutivum ironicum“)⁹² a sarkasmu („diminutivum acerbum“). Ironií se obvykle rozumí používání slov, kterými chceme sdělit opak jejich literárního významu; sarkasmus je chápán jako ostře posměšná nebo pohrdavá poznámka. Mnohdy je velmi těžké je od sebe odlišit (Dressler – Merlini Barbaresi 1994: 337).

⁹¹ „The speaker is being truly modest, if he actually reduces his desire to obtain inspection of his article by the interlocutor. The diminutive used (...) is a transparent rendering of the downgraded strength of the speaker's attempt to obtain the perlocutionary goal, of his commitment, of propositional content, and a corresponding attempt to downgrade negative perlocutionary sequels.“ (Dressler – Merlini Barbaresi 1994: 332).

⁹²Terminologie, kterou užívá Staverman (Dressler – Merlini Barbaresi 1994: 327).

- (32) a. *Un po' alt-ino / bass-ino, eh?*⁹³
b. *Perché non ti scavi una bella cavern-etta e non vai a fare l'eremita?*⁹⁴

2.15.2 PRAGMATICKÉ VYUŽITÍ AUGMENTATIV (-ONE)

2.15.2.1 Mluvní situace

2.15.2.1.1 Komunikace s dítětem

Velmi dobrým příkladem pragmatického využití tohoto sufixu „hravým způsobem“ je následující věta, ve které matka promlouvá ke svému dítěti a snaží se tak vytvořit rozdíl mezi světem dospělých a dětským světem (Dressler – Merlini Barbaresi 1994: 445-446).

- (33) *Ti piace andare nel lett-one della mamma?*

2.15.2.1.2 Komunikace s domácími zvířaty

Podobně jako deminutiva mohou být i adjektiva používána v komunikaci s domácími mazlíčky. Obvykle vyjadřují hravost a láskyplnost. V následujícím příkladu je hněv zmírněn užitím sufixu *-one* (Dressler – Merlini Barbaresi 1994: 448).

- (34) *Brutto sporc-acc-ione! Sei un cattiv-one!*

2.15.2.1.3 Komunikace mezi milenci

Užití augmentativ je časté rovněž v komunikaci mezi partnery. Pragmatický význam sufixu ve zmiňovaných sloves je: „...*transposition of the child/adult contrast to a female/male relation*“ (Dressler – Merlini Barbaresi 1994: 449).

- (35) *Gatt-one, mici-one.*

⁹³ Ironie. „(...) one may talk of a very tall person (or even of a skyscraper) and produce an ironic assessment in the form of a tag question“ (Dressler – Merlini Barbaresi 1994: 338).

⁹⁴ Sarkasmus. „(...) it is the feature of the diminutive which is exploited to ridicule or debase the object or victim of sarcasm. (...) sarcastic advice, couched in a rhetorical question (Dressler – Merlini Barbaresi 1994: 361).

2.15.2.2 Mluvní akty

2.15.2.2.1 Žádost

Použití augmentativního sufixu by mohlo být pokládáno za negativní zdvořilostní strategii, ve které mluvčí již předem adresáta varuje před skutečností, že jeho žádost nebude jen taková maličkost. Užitím augmentativního sufixu se však snaží tuto žádost zmírnit.⁹⁵

(36) *Copiami una pagin-ona, dài!*

2.15.2.2.2 Hodnocení

Pomocí augmentativních sufixů je možné hodnotit jak pozitivní (37a), tak negativní situace (37b). Co se týká příkladu (37c), v negativním hodnocení dochází k zesílení ilokuční síly augmentativními sufixy, které se v porovnání se sufixy deminutivními snaží adresátovi nastínit situaci zřetelným způsobem. Proto při vyřčení výpovědi (37c) dává mluvčí adresátovi jasně najevo, že stoupaní do určitého místa nebude zcela snadné, jaké se zdálo být (Dressler – Merlini Barbaresi 1994: 460).

- (37) a. *È stato un success-one senza precedenti!*
b. *È un caserm-one color pidocchio.*
c. *È una bella salit-ona.*

2.15.2.2.3 Poděkování

Pokud je řeč o projevování vděčnosti, augmentativní sufixy jsou užívány pro zdůraznění vděčnosti, přičemž v následujícím příkladu lze zaznamenat velkou míru nadsázky.⁹⁶

(38) *Hai fatto un lavor-one a mettere a posto la casa!*

⁹⁵ „The use of the augmentative in request may be interpreted as a negative politeness strategy, whereby the speaker acknowledges that his act is face-threatening for the addressee, and for sets out to mitigate it by beforehand characterizing his request as exaggerated.” (Dressler – Merlini Barbaresi 1994: 457-458).

⁹⁶ „(...) the augmentative can be expected to emphasize the greatness of the benefits received.“
„Fictiveness of upward gliding in evaluation (even to the point of exaggeration) is exploited to emphasize gratitude.” (Dressler – Merlini Barbaresi 1994: 468).

2.15.2.2.4 Stížnost

Augmentativa jsou v různých situacích používána rovněž pro zveličení stížností. V příkladu je použito neverbální činitelské jméno (Dressler – Merlini Barbaresi 1994: 468).

(39) *Che pasticci-one che sei!*

2.15.2.2.5 Slib

Pragmatický význam augmentativního sufixu v níže citované výpovědi je podle autorů (Dressler – Merlini Barbaresi 1994: 469) následující: „...*a general upgrading of the strenght of promises*“.

(40) *Se vieni ti prometto una bella fett-ona di torta.*

2.15.2.2.6 Výhrůžka

Vzhledem k negativní konotaci augmentativních sufixů je možné se s nimi setkat i ve výpovědích vyjadřujících výhrůžku, jak je zjevné v níže uvedeném příkladu (Dressler – Merlini Barbaresi 1994: 470).

(41) *Se non stai zitto, ti dò uno sberl-one!*

2.15.2.3 Regulační faktory

2.15.2.3.1 Emoce

Augmentativní sufixy se rovněž užívají ve výpovědích, ve kterých má mluvčí v úmyslu vyjádřit negativní postoje jako znechucení, nenávisť nebo hněv. Dressler – Merlini Barbaresi (1994: 451) uvádějí následující příklad:

(42) *Potessi spaccargli quel suo brutto facci-one da maiale!*

2.15.2.3.2 Sympatie

Ve srovnání s deminutivy je v tomto případě užití s augmentativními sufixy mnohem účinnější. Z následující výpovědi je čitelné, že si je mluvčí jistý svoji potřebou a dodává jí hravou povahu (Dressler – Merlini Barbaresi 1994: 451-452).

(43) *Ah sì, mi porti un bel gelat-one!*

2.15.2.3.3 Neformalnost – důvěrný nebo intimní vztah

Následující výpověď vyžaduje existenci důvěrného nebo intimního vztahu mezi účastníky promluvy. To znamená, že níže citovanou větu mluvčí užije výhradně v rodinném kruhu, nikoli např. v pekařství (i přesto, že by byla žádost vyjádřena co nejzdvořilejším způsobem) (Dressler – Merlini Barbaresi 1994: 455).

(44) *Non farle così gross-one le fette di pane!*

2.15.2.3.4 Eufemismus

Také eufemismus může být vyjádřen augmentativními sufixy, proto se v níže uvedené výpovědi nabízí užít augmentativa *seder-one*, nežli základního slova *sedere* (Dressler – Merlini Barbaresi 1994: 472).

(45) *Mi dispiace, ma non c'è posto per il mio seder-one qui.*

2.15.2.3.5 Ironie

Síla ironické poznámky je často signalizována použitím nadsázky („exaggeration“), která je inherentní vlastností augmentativ. Je nutnou součástí pro zdůraznění výpovědí, jak tomu odpovídají níže uvedené příklady. Věta (46a) je adresována velmi vyhublé osobě, ve které mluvčí pro vytvoření kontrastu užívá lexikálního antonyma, jehož ironickou konotaci lze zvýšit právě přidáním augmentativního sufixu (Dressler – Merlini Barbaresi 1994: 474-475).

(46) a. *Grass-one!*

b. *Perbacco, che fett-ona, hai proprio paura che ingrassi!*

2.15.3 PRAGMATICKÉ VYUŽITÍ INTERFIXŮ

2.15.3.1 Mluvní akty

2.15.3.1.1 Žádost

V následující žádosti ze strany mluvčího vyplývá pro adresáta určitá povinnost. Interfix je zde použit jako prostředek k přemluvení adresáta, aby uskutečnil to, o co ho mluvčí žádá. Opět zde dochází ke zmírnění adresátovy povinnosti (Dressler – Merlini Barbaresi 1994: 546).

(47) *Se vai al supermercado, non mi compreresti una trot-er-ella anche per me?*

2.15.3.1.2 Hodnocení

Co se týká hodnocení, může být kombinováno s dotazem, jak je vidět v příkladu (48). Negativní hodnocení je ve výpovědi zmírněno právě použitím interfixu a vyznívá poněkud humorným způsobem (Dressler – Merlini Barbaresi 1994: 546).

(48) *Non sarà perché stiamo diventando vecchi-er-elle?*

2.15.3.1.3 Nabídka/návrh

Z mluvních aktů se nejčastěji s interfixy objevují výpovědi, ve kterých mluvčí vyjadřuje určitý návrh. V příkladu (49) mluvčí nabízí adresátovi pomoc (Dressler – Merlini Barbaresi 1994: 545):

(49) *Allora, lo vuoi un aiut-er-ello da parte mia?*

2.15.3.2 Regulační faktory

2.15.3.2.1 Hravost

Tento pragmatický význam interfixů je obecně nejvíce užíván u deminutiv, zejména však u augmentativ. Jak je možné z níže uvedeného příkladu vypožorovat, interfix zde primárně vytváří hravý charakter, který by se stěží získal užitím jednoduchého

augmentativního sufixu. Zároveň tak jeho použitím zmírňujeme negativní konotaci sufixu *-one* (Dressler – Merlini Barbaresi 1994: 543-545).⁹⁷

(50) A: *Lo sai cos'è la pantegana?*

B: *Un top-ol-one.*

2.15.3.2.2 Sympatie a empatie

Pro vyjádření sympatie a empatie lze rovněž využítí interfixů. Pro každý regulační faktor uvádíme přejaté příklady: sympatie (51a), empatie (51b) (Dressler – Merlini Barbaresi 1994: 545):

(51) a. *È tenera e un po' brutt-ar-ella.*⁹⁸

b. *piant-ic-ine.*

2.15.3.2.3 Neformálnost – důvěrný nebo intimní vztah

Podobně jako u deminutivních a augmentativních sufixů jsou interfixy využívány v rámci neformálních konverzacích, tedy tam, kde je mezi účastníky promluvy důvěrný nebo intimní vztah. Proto lze následující výpověď užít pouze v rozhovoru mezi velmi blízkými osobami (Dressler – Merlini Barbaresi 1994: 547).

(52) *Questo golf non ti copre il panci-ol-ino.*⁹⁹

2.15.3.2.4 Understatement

V příkladech uvedených níže je obsaženo sdělení za použití interfixů (53a). Často se vyskytuje v kombinaci s humorným rysem, jak je možné vidět ve výpovědi (53b) (Dressler – Merlini Barbaresi 1994: 547):

(53) a. *Stiamo scrivendo un libr-ic-ino su queste cose.*¹⁰⁰

⁹⁷ Stejně tak je primární a sekundární účinek patrný u slov *pied-oni* a *pied-ol-oni*, *panci-one* a *panci-ol-one* (Dressler – Merlini Barbaresi 1994: 544).

⁹⁸ Deminutivní sufix *-ino* je nahrazen interfixovaným deminutivem *-er-ello* (Dressler – Merlini Barbaresi 1994: 544).

⁹⁹ Tato výpověď však neplatí pro formu bez interfixu (*panc-ino*) (Dressler – Merlini Barbaresi 1994: 547).

b. *Mi piacerebbe tanto prepararvi una cen-er-ella.*

2.15.3.2.5 Ironie a sarkasmus

Užití interfixu může často zesilovat ironické a sarkastické účinky dané výpovědi. Můžeme uvést například výpověď (hodnotící poznámku) určenou kolegovi (Dressler – Merlini Barbaresi 1994: 548):

(54) *È veramente un pass-er-ello avanti!*¹⁰¹

Cílem této kapitoly bylo stručně seznámit s pragmatickým užitím alteračních sufixů (jak deminutivních a augmentativních, tak i využití interfixů) v italštině. Pro malou rekapitulaci této problematiky bychom chtěli zmínit, že pragmatické využití sufixů jsme zkoumali na základě předem stanovených kritérií podle Dresslera – Merlini Barbaresiové. Jednalo se o mluvní situace, mluvní akty a regulační faktory. V rámci první skupiny jsme popisovali komunikaci s dítětem, domácími zvířaty a fenomén milenecké komunikace. Do skupiny mluvních aktů byly řazeny zejména mluvní akty v podobě žádosti, hodnocení, slibu aj. Mezi regulačními faktory jsme se nejčastěji setkali s vyjádřením hravosti, sympatie, ironií a sarkasmem atd.

¹⁰⁰ Deminutivum *libr-ett-ino* naopak vyjadřuje malý rozměr (Dressler – Merlini Barbaresi 1994: 547).

¹⁰¹ Tato výpověď nabývá mnohem ironičtějšího zabarvení než s použitím jednoduchého deminutiva *pass-etto* (Dressler – Merlini Barbaresi 1994: 548).

3 Výzkumná část

Dosud jsme se v práci věnovali teorii slovo tvorby se zaměřením na problematiku deminuace a augmentace v italštině, češtině a částečně také ve španělštině. Představili jsme deminutivní a augmentativní sufixy pro výše zmiňované jazyky. Poté jsme se zabývali pragmatickým aspektem alterace, tj. komunikačních funkcí, jak je pojímá morfo pragmatická. Zmínili jsme se rovněž o dílčích tématech (fonologické a sufixální restrikce, blokace, lexikalizace alterátů, hypokoristika atd.), která bezpochyby se studovaným tématem souvisejí.

Cílem výzkumné části je vytvořit seznam italských deminutiv a augmentativ užívaných v italské beletrii. Tento seznam je nedílnou součástí práce a lze jej nalézt v Příloze 3 (deminutiva) a Příloze 4 (augmentativa). Pro jeho vypracování jsme využili paralelního korpusu InterCorp, ve kterém lze dohledat a následně i porovnat italské alteráty s jejich českými protějšky. V další fázi bude naší snahou vyhledat a doložit několik konkrétních příkladů pragmatického využití těchto alteračních sufixů.

Nyní považujeme za potřebné upřesnit popis našeho korpusu, ze kterého jsme vycházeli pro vytvoření seznamu italských deminutiv a augmentativ. Italský InterCorp jsme omezili výhradně na italskou beletrii, abychom měli k dispozici pouze originální texty. Přehled autorů a jejich titulů uvádíme níže:

- Giorgio Agamben: Prostředky bez účelu (*Mezzi senza fine*)
- Alessandro Baricco: City (*City*), Hedvábí (*Seta*), Oceán moře (*Oceano mare*)
- Giuseppe Bonaviri: Nezměrný čas (*L'enorme tempo*), Krejčí na hlavní ulici (*Il sarto della stradalunga*)
- Italo Calvino: Naši předkové (*I nostri antenati*)
- Carlo Collodi: Pinocchiova dobrodružství (*Le avventure di Pinocchio*)
- Umberto Eco: Jméno růže (*Il nome della rosa*), Foucaultovo divadlo (*Il pendolo di Foucault*)
- Elsa Morante: Příběh v historii (*La storia*)
- Leonardo Sciascia: Den sovy (*Il giorno della civetta*)
- Antonio Tabucchi: Indické nokturno (*Notturmo indiano*), Pohled z druhé strany (*Il gioco del rovescio*), Sny o snech (*Sogni di sogni*)
- Sebastiano Vassalli: Labuť (*Il Cigno*), Nespočet (*Un infinito numero*)

3.1 Postup při vypracovávání seznamu italských deminutiv a augmentativ užitých v beletrii

Myslíme si, že je vhodné se alespoň stručně zmínit o postupu, který jsme následovali k vytvoření seznamu italských deminutiv a augmentativ. I přesto, že jsme korpus omezili pouze na texty týkající se italské beletrie, pracovali jsme s velkým vzorkem nalezených výskytů. Po zadání dotazu v korpusu a vyhledání substantiv a adjektiv s jednotlivými derivačními sufíxy (přehled všech derivačních sufíxů viz kapitola 2.7), bylo naším úkolem ze seznamu odstranit lexikalizovaná slova (viz tabulka 55) a slova, která se po formální stránce podobají zdrobnělinám a zveličinám, nicméně nemají s jejich deminutivním významem nic společného. Jedná se například o běžná slova jako *bambino*, *vicino*, *biglietto*, *fratello*, *tavolo*, *piccolo*, *prodotto*, *ragione*, *abbraccio*, *disastro*, *cigno* atp. Vhodným příkladem pro lexikalizovaná slova doložená v našem korpusu jsou *finestrino*, *casino*, *braccialetto*, *portone*, *calzone* atd. V následující tabulce uvádíme přejaté příklady použité v kontextu.

(55)	Lexikalizovaná slova (zdroj: InterCorp)	
	Vicino alla scalinata dell'ingresso c'era un taxi sgangherato con l'autista che sonnecchiava col viso appoggiato al finestrino . (Tabucchi – Indické nokturno)	U hlavního schodiště stál rozvrzaný taxík, řidič s hlavou opřenou o okénko podfimoval.
	Non fare casino e respira, forte. (Baricco – City)	Nedělej scény a dejchej, zhluboka.
	Alle zampe portava monili e braccialetti orientali che mostrava con soddisfazione alla folla plaudente. (Tabucchi – Sny o snech)	Na nohou měl řetízky a orientální náramky , které spokojeně ukazoval jásajícímu davu.
	«Mó basta! ... E me lo dái, un bacetto?» soggiunse per salutarlo, lasciandolo al portone . (Morante – Příběh v historii)	„Už toho bylo dost! ... A co takhle pusinku bys mi nedal?“ dodal, když se s ním ve vratech loučil.
	Portava calzoni e marsina attillata e cappello a tuba, all' inglese, e si radeva la barba e acconciava la parrucca. (Calvino – Naši předkové)	Nosil kalhoty a přiléhavý frak a cylindr, po anglickém způsobu, a holil si vousy a paruku frizíroval.

Při analýze všech výskytů a jejich odstraňování jsme museli brát v potaz především kontext. Na základě tohoto kritéria jsme určili, zdali slovo v seznamu ponecháme (jako deminutivum/augmentativum) či nikoli. Setkali jsme se totiž se slovy, která jsou sice lexikalizovaná, ale zároveň je možné je použít v modifikačním významu. Máme na mysli například slova *balletto* (1. taneček, 2. balet), *gradino* (1. schůdek, 2. schod, stupeň).

(56)

Balletto (zdroj: InterCorp)	
Deminutivum (význam <i>taneček</i>)	Lexikalizované slovo (význam <i>balet</i>)
<p>E mentre questa scena avveniva lui rideva come un matto, saltellava con le mani dietro la schiena e faceva una specie di balletto cantando... (Tabucchi – Pohled z druhé strany)</p> <p>A vždycky když došlo na tuhle scénu, smál se jak blázen, skákal s rukama za zády a do toho tanečku zpíval...</p>	<p>E allora pensò di comunicare i suoi versi al Cesare facendo dei gesti, e cominciò ad agitare mollemente le sue maestose ali colorate in un balletto meraviglioso ed esotico. (Tabucchi – Sny o snech)</p> <p>Doufal, že sdělí císaři svoje verše pomocí gest, a začal pomalu pohybovat svými majestátními barevnými křídly v rytmu jakéhosi nádherného exotického baletu.</p>

(57)

Gradino (zdroj: InterCorp)	
Deminutivum (význam <i>schůdek</i>)	Lexikalizované slovo (význam <i>stupeň</i>)
<p>Si apriva una porta, si saliva qualche gradino, e si finiva direttamente nella cassa dell' orologio. (Baricco – City)</p> <p>Otevřely se jedny dveře, vyšlo se pár schůdků a dostal ses přímo do pouzdra hodin.</p>	<p>Aveva scoperto, in alternativa alla scrittura, un modo di rivivere il passato, e forse anche di anticipare il futuro, muovendosi lungo la catena di eventi che costituiscono la storia del mondo, come sui gradini di una scalinata infinita, in un senso e nell'altro; (Vassalli – Nespočet)</p> <p>Namísto psaného slova objevili způsob, jak znovu prožít minulost a možná i jak předejmout budoucnost, tak, že postupují podél řetězce událostí tvořících dějiny světa, jako po stupních schodiště, které v žádném směru nekončí;</p>

Chtěli bychom rovněž poukázat na možnost užití vícero deminutivních derivačních sufixů pro jedno slovo. Vybrali jsme taková slova, která byla v korpusu velmi často zastoupena a u kterých jsme zaznamenali alespoň tři různé derivační sufixy. V tabulkách (58) a (59) dokládáme příklady z korpusu.

(58)

Uomo (zdroj: InterCorp)		
<i>om-ino</i>	Vide il presidente Rossignoli, un omino con gli occhi azzurri e i capelli rossicci, intento a contare i buoni-pasto; (Vassalli – Labuť)	Viděl předsedu Rossignoliho, maličkého mužíčka se světlemodrýma očima a nazrzlými vlasy, jak stravenky přepočítává;
<i>om-etto</i>	Un ometto solo e già piuttosto anziano, al suo fianco, ripeteva a voce alta simili motti di guerra, che si leggevano qua e là lungo la via sui muri bruciacchiati e sui manifesti sporchi di fumo. (Morante – Příběh v historii)	Osamělý, taky už dost starý mužík, co šel vedle ní, si nahlas četl z ožehlých zdí a ohořelých plakátů válečná hesla.
<i>om-iciattolo</i>	Ma non ebbi tempo di chiedermi dove fossi , perché una torma di omiciattoli , di nanerottoli con la testa grande a forma di pentola entrarono di corsa e, travolgendomi nel loro impeto, mi spinsero sulla soglia del refettorio, obbligandomi a entrare. (Eco – Jméno růže)	Neměl jsem však čas zeptat se, kde jsem, protože dovnitř vrazil houfec mužíčků , trpaslíků s velkou hlavou ve tvaru hrnce, a strhl mě a zahnal na práh refektáře a nakonec přinutil překročit jej.

(59)

Figlio (zdroj: InterCorp)		
<i>figli-etto</i>	Però ogni volta le pareva, con questo inganno, di offendere il figlietto e di minorarlo, né più né meno di quando lo incarcerava dentro casa. (Morante – Příběh v historii)	Pokaždé se jí však zdálo, že tím podfukem svého synka uráží a umenšuje, asi jako když ho zamykala doma.

<i>figli-(u)olo</i>	Il Barone aveva un debole per quel fratello naturale, come per un figliolo unico e disgraziato; (Calvino – Naši předkové)	Tento nelegitimní bratr byl Baronovou slabostí, cítil s ním jako s jediným a nešťastným synáčkem ;
	Siamo un povero babbo e un povero figliuolo , senza pane e senza tetto, - rispose il burattino. (Collodi – Pinocchiova dobrodružství)	„Tady je jeden nešťastný tatínek a jeden nešťastný synek , co nemají chléb ani střechu nad hlavou,“ odpověděl panáček.
<i>figli-ol-ino</i>	Essa sistemò il minuscolo figliolino a lato del proprio letto matrimoniale, in un lettuccio di ferro con le sponde che era stato di Nino ai tempi della sua prima infanzia, e che poi era servito a contenere coperte, scatole, libri vecchi e ogni sorta di cianfrusaglie. (Morante – Příběh v historii)	Svého drobounkého synáčka uložila na železnou postýlku s postranicemi, ve které spával Nino, když byl malý, a která pak sloužila k odkládání pokrývek, škatulí, starých knih a všelijakých dalších krámů, vedle manželské postele, na které spávala.

Stejně tak bychom mohli uvést příklady dvou různých augmentativních derivačních sufixů pro výše uvedené substantivum *uomo*. Viz následující tabulka (60):

(60)

Uomo (zdroj: InterCorp)		
<i>om-one</i>	Allora uscì fuori il burattinaio, un omone così brutto, che metteva paura soltanto a guardarlo. (Collodi – Pinocchiova dobrodružství)	V tom se objevil loutkář, tak obrovský a ošklivý chlap , že z něho šla hrůza.
<i>om-accio</i>	Povero burattino! – dicevano alcuni, – ha ragione a non voler tornare a casa! Chi lo sa come picchierebbe quell' omaccio di Geppetto!... (Collodi – Pinocchiova dobrodružství)	„Ubohý panáček!“ říkali jedni, „má pravdu, že se nechce vrátit domů. Kdo ví, jak by ho ten zlý Geppetto zbil“!

3.2 Ukázky pragmatického využití alteračních sufixů doložené z korpusu

Cílem této kapitoly je uvést konkrétní příklady využití alteračních sufixů, které v textu plní různé pragmatické funkce (o pragmatickém využití alteračních sufixů viz kapitola 2.15). Vzhledem k tomu, že je korpus do určité míry omezen, je obtížné dohledat konkrétní ukázky ke všem zmiňovaným komunikačním funkcím. Z toho důvodu dokládáme pouze některé z nich. Zmínili jsme již, že zkoumaným vzorkem jsou texty italské beletrie obsažené v paralelním korpusu InterCorp. Seznam autorů a jejich titulů je uveden na straně 67.

3.2.1 Mluvní situace

3.2.1.1 Komunikace s domácími zvířaty

V následující ukázce je názorně vidět užití hypokoristik pro pojmenování domácích mazlíčků, se kterými kolikrát jednáme jako s malými dětmi či partnery.

(61) a. *Con lui c'era pure il suo gatto (il quale poi era una gatta, di un bel colore striato rosso e arancione, e di nome Rossella); e la coppia dei due canarini, di nome Peppiniello e Peppiniella, dentro la loro gabbia sospesa a un chiodo.*
(Morante – Příběh v historii)

b. *Měl s sebou i kočku, s pěkně do hněda nebo do zrzava pruhovaným kožiškem, jmenovala se Rossella, a v kleci zavěšené na hřebíku párek kanárků, kterým říkal Pepíček a Pepička.*

3.2.1.2 Komunikace mezi milenci

V ukázce (62) je deminutivum *caruccio* (zlatíčko) použito s odkazem na milovanou osobu, a tím mluvčí utvrzuje důvěrný vztah.

(62) a. *La mamma si metteva sulla poltrona del salotto con un fazzoletto umido sugli occhi e reclinava il capo sullo schienale, io stavo al piccolo scrittoio della mia anticamera, da dove potevo vederla se allungavo il collo, cercando di imprimermi nella mente nix-nivis e strix-strigis per vedere se rimediavo a settembre, e la Nena la sentivo trafficare nel suo pied-à-terre canticchiando*

*Banana Boat oppure scalpicciare sul vialetto perché portava a passeggio il suo Belafonte fino al cancello d'ingresso, povera bestia, e gli sussurrava andiamo a vedere un po' di mondo, **caruccio**: come se davanti a casa nostra ci fosse chissà che. (Tabucchi – Pohled z druhé strany)*

b. *Maminka ulehla na pohovku v salóně s mokrým šátkem přes oči a zakláběla hlavu na opěradle, já jsem seděl za psacím stolem ve své předsínce, odkud jsem ji mohl vidět, když jsem se vyklonil, a přitom jsem se snažil vtlouct si do hlavy nix - nivis a strix - strigis, abych věděl, jestli udělám v září reparát, a slyšel jsem Nenu, jak šramotí ve svém domečku, jak si prozpěvuje Banana Boat nebo jak dupe po cestičce, protože právě vyvedla chudáka Belafonta na pocházku k zahradní brance a šeptala mu, podíváme se trochu do světa, **zlatičko**, jako by před naším domem bylo bůhvíco k vidění.*

3.2.2 Mluvní akty

3.2.2.1 Žádost

Následující ukázka (63) je prototypickým příkladem užití deminutivního sufixu v žádosti. Zároveň se jedná o neformální konverzaci, pro kterou je charakteristický důvěrný nebo intimní vztah mezi zúčastněnými osobami.

(63) a. (...) *Useppe restò con le dita aggrappate alla ringhiera, nell'evidente rifiuto di salutare a sua volta. Allora Ninnuzzu rifece in su due o tre passi di corsa, per salutarlo megli da vicino: «Me lo dai un **bacetto**?» Era il 22, o 23, di settembre. Al mese di ottobre, col nuovo inizio dei corsi, fu riaperta l'antica scuola di Ida, a pochi passi da Via Bodoni. (Morante – Příběh v historii)*

b. (...) *Useppe se však dál křečovitě držel zábradlí a bylo jasné, že se s ním odmítá rozloučit, Ninnuzzu tedy vyběhl těch pár schůdků nahora, aby to provedl pořádně: „A co takhle **pusu**, tu bys mi nedal?“ Bylo to dvaadvacátého nebo třiaadvacátého září. V říjnu bylo zahájeno vyučování a byla otevřena i škola, na které Ida dřív učila, pár kroků od via Bodoni.*

3.2.2.2 Hodnocení

V ukázkách (64) a (65) je deminutivum užito ve funkci hodnocení. V prvním případě se jedná o substantivum, ve druhém o adjektivum. Na druhou stranu v ukázkách (66), (67) a (68) je hodnocení vyjádřeno augmentativními sufixy *-accio* a *-one*. V příkladech (66) a (67) jsou nositelem pejorativního významu, naopak v (68) použitý sufix zcela ztrácí hanlivé zabarvení a v uvedeném textu vyjadřuje velmi pozitivní hodnocení.

(64) a. *«Morfina... è una droga!» notò Piotr, soprapensiero. E commentò, accigliandosi: «Allora, è una merda». «Difatti», gli rispose il **dottorino**, con severità e scrupolo professionale, «d'abitudine, non è consigliabile. Però, in certi casi eccezionali, può essere consigliabile. Però, in certi casi eccezionali, può essere consigliabile». (Morante – Příběh v historii)*

b. *„Morfium... To je přece droga!“ poznamenal Pjotr zamyšleně. A zachmuřeně pak dodal: „Takže je to na hovno.“ „Přesně tak, „odpověděl mu **doktůrek** s profesionální otevřeností a svědomitostí. „Navyknout si na něj, to bych ti neradil. Ve výjimečných případech to ale bez něj nejde.“*

(65) a. *E soprattutto la vicinanza continua dei confratelli, vestiti in quella maniera, mezzì nudi con la corazza e l' elmo d' oro, con le carni bianche bianche, alcuni un po' **vecchiotti**, altri giovinetti delicati, permalosi, gelosi, suscettibili, gli diventava sempre più antipatica. (Calvino – Naši předkové)*

b. *A především ti podivně oblečení spolubratři se zlatým brněním a přilbou na polonahém těle, s kůží bílou, jedni **přestárlí**, druzí něžní hošáci, nedůtkliví, žárliví, urážliví, jejich nepřetržitá přítomnost mu byla čím dál tím protivnější.*

(66) a. *Guardate un po' questo **poveraccio** d'un terùn che se ne va in giro per Milano senza niente addosso, con tutto il freddo che c'è fuori! (Vassalli – Labuť)*

b. *Pojďte se na toho **chudáka** z jihu podívat! Jak chodí v takovém mrazu po Miláně a nemá skoro co na sebe!*

- (67) a. *Il carabiniere, senza punto smoversi, lo acciuffò pulitamente per il naso (era un nasone spropositato, che pareva fatto apposta per essere acchiappato dai carabinieri), e lo riconsegnò nelle proprie mani di Geppetto; (...) (Collodi – Pinocchiova dobrodružství)*
- b. *Četník se nehnul ani o píď, čapl ho rovnou za nos (byl to dlouhatánský frňák jako stvořený k tomu, aby ho za něj chytali četníci) a předal ho Geppetovi do vlastních rukou.*
- (68) a. *Mondini, non raccontiamoci balle, quel Gorman è un talentaccio ma tu sai che, se voglio, un sistema per fregarlo lo trovo. (Baricco – City)*
- b. *Mondini, nebudeme si vykládat báchorky, ten Gorman je ohromnej talent, ale ty víš, že když budu chtít, nějaký systém, jak ho vyřídit, si najdu.*

3.2.3 Regulační faktory

3.2.3.1 Hravost

V ukázce (69) je názorně uveden regulační faktor hravosti.

- (69) a. *Io non ve l'ho tirato! – Bugiardo! – Geppetto, non mi offendete; se no vi chiamo Polendina!... – Asino! – Polendina! – Somaro! – Polendina! – Brutto scimmiotto! – Polendina! A sentirsi chiamar Polendina per la terza volta, Geppetto perse il lume degli occhi, si avventò sul falegname; e lì se ne dettero un sacco e una sporta. (Collodi – Pinocchiova dobrodružství)*
- b. *„Nehodil jsem ho!“ „Vy jeden lháři!“ „Geppetto, neurázejte mě, jinak vám řeknu Kukuřinko!“ „Vy jeden osle!“ „Kukuřinko!“ „Vy jeden mezku!“ „Kukuřinko!“ „Vy jeden opičáku!“ „Kukuřinko!“ Když Geppetto uslyšel přezdívkou Kukuřinka potřetí, přestal se ovládat, vrhl se na truhláře a začali do sebe bušit hlava nehlava.*

3.2.3.2 Emoce

V ukázce (70) je užitím deminutiva *meschinetto* (chudáček) vyjádřena lítost matky nad svým synkem. Zatímco v příkladu (71) zde augmentativum *bestione* vystihuje hněv mluvčího k adresátovi.

(70) a. *I maiali, più sensibili e pronti, strillarono e fuggirono urtandosi tra loro con le pance, e allora neppure noi potemmo più nascondere d'esser spaventati. – Figli mio! – gridò la balia Sebastiana e alzò le braccia. – **Meschinetto!** Mio zio, contrariato d'aver destato in noi tale impressione, avanzò la punta della stampella sul terreno e con un movimento a compasso si spinse verso l'entrata del castello (...)* (Calvino – Naši předkové)

b. *Prasata, citlivější a čipernější, kvičela a utíkala, jedno vráželo do druhého tlustým břichem, a ani my jsme nedokázali skrýt, že jsme hrůzou bez sebe. „Synáčku!“ vykřikla kojná Šebastiánka a zalomila rukama. „**Chudinko!**“ Strýci bylo proti mysli, že v nás vzbudil takový dojem, opřel špici berle před sebe na zem a krouživými pohyby se posunoval ke vchodu do zámku (...)*

(71) a. – *Ritorniamo al lavoro. – Iano stentava a muoversi e chiudeva e apriva gli occhi un po' rossi e umidi, e mio nonno gli tirava un calcio sulla schiena. Mio nonno con voce grossa. – Spicciati, **bestione!** Che ti pare che li rubo i soldi, io!* (Bonaviri – Krejčí na hlavní ulici)

b. – *A zpátky do práce. – Ianovi se moc vstávat nechtělo, otevíral a zavíral navlhlé a zarudlé oči, můj dědeček ho ale nakopl do zad. Můj dědeček silným hlasem. – Dělej, **zvíře jedno!** Ty si asi myslíš, že já peníze kradu, co!*

3.2.3.3 Sympatie

Užití augmentativního suffixu v ukázce (72) vystihuje určitou náklonnost či blízkost jedné osoby k druhé. Proto usuzujeme, že augmentativum *corpaccione* je v této ukázce vyjádřením sympatie.

(72) a. *Mille si accorse dell'intrusione di Useppe. Solo la grossa sagoma vicino a lui, nel sonno, istintivamente si fece in là per lasciargli un poco più di spazio, e poi se lo trasse più accosto, forse credendolo un proprio nipotino. Rannicchiato vicino a quel gran corpaccione caldo, Useppe si riaddormentò subito.* (Morante – Příběh v historii)

b. *Nikdo ze spáčů si nevšiml, že se mezi ně Useppe vetřel. Jenom ta mohutná osoba vedle něho se ve spánku odsunula dál a udělala mu vedle sebe místo, asi ho považovala za některé ze svých vnoučat. Useppe se u toho velikánského horkého těla schoulil a hned usnul.*

3.2.3.4 Neformální vztah – důvěrný nebo intimní vztah

V následující ukázce (73) je použito hypokoristikum, jež je charakteristickým vyjádřením důvěrného nebo intimního vztahu mezi účastníky promluvy.

(73) a. *Non ci fu modo di smuoverlo, anzi parve, al tono, che il suo rifiuto gli valesse per una riscossa estrema, anche se piuttosto puerile: come se lui, Daviduccio Segre, avesse chi sa quale gran compito da svolgere nel suo sventurato territorio nativo; e l'esilio, nell'ora attuale, gli sembrasse una diserzione e un tradimento.* (Morante – Příběh v historii)

b. *Nikdo s ním nehnul, jeho tón dokonce naznačoval, že své odmítnutí považuje za sice trochu dětinskou, přesto však neodvolatelnou vzpouru: jako kdyby zrovna on, Dávídek Segre, měl ve své nešťastné rodné hroudě bůhvíjaké poslání, a odejít z ní zrovna teď by byla dezerce a zrada.*

3.2.3.5 Eufemismus

Pragmatické užití deminutiva *morticino* (bezvládné tělo) v ukázce (74) je prototypickým vyjádřením eufemismu, tj. nahrazení nepříjemné skutečnosti jemnějším (lépe znějícím) výrazem (*il morto* → *il morticino*).

(74) a. *O mamma mia, aiutatemi... perché muoio! Poi cadde disteso sulla rena del lido. Alla vista di quel morticino, i ragazzi spaventati si dettero a scappare*

a gambe e in pochi minuti non si videron più. Ma Pinocchio rimase lì, e sebbene per il dolore e per lo spavento, anche lui fosse più morto che vivo, nondimeno corse a inzuppare il suo fazzoletto (...) (Collodi – Pinocchiova dobrodružství)

b. „*Mamimko, pomoz mi! Umírám!*“ *Potom se svalil jak dlouhý, tak široký na písčný břeh. Při pohledu na to **bezvládné tělo** vzali vyděšení chlapci nohy na ramena a za chvíli byli ti tam. Ale Pinocchio zůstal, a třebaže i on byl zármutkem a úlekem víc mrtvý než živý, stejně běžel namočit kapesníček (...)*

Ve výzkumné části jsme nejprve seznámili s cíli této práce. Následně jsme uvedli seznam italských autorů a jejich titulů, které nám posloužili k analýze a vytvoření seznamu italských deminutiv a augmentativ užívaných v beletrii. V první podkapitole jsme popsali, jakým způsobem jsme postupovali při vypracovávání seznamu používaných alteračních sufixů v InterCorpu. V tabulkách jsme uvedli příklady lexikalizovaných slov zapojených do kontextu a také slova, která mohou využívat více derivačních sufixů. Poté následovala podkapitola věnovaná konkrétním ukázkám pragmatických funkcí alteračních sufixů doložených z vybraného korpusu.

Pokud bychom měli alespoň několika slovy porovnat užití alteračních sufixů v italštině s češtinou, jednalo by se o následující poznatek. Soudíme, že pro italštinu je typičtější užívání alteračních sufixů než pro češtinu, která tyto výrazy nahrazuje spíše analytickými tvary. Jako příklad bychom mohli uvést alteráty zmiňované výše (*morticino* – *bezvládné tělo*, *talentaccio* – *ohromnej talent*, *bestione* – *zvíře jedno*, *bacetto* – *pusa*).

4 Závěr

Problematice alterace a jejím pragmatickým funkcím byla v lingvistice věnována pozornost především v zahraničí. Dnes se však setkáváme se značným zájmem o toto téma také v českém prostředí. Alterace – především její pragmatické účinky – představuje velmi zajímavý a důležitý jev, který považujeme za vysoce přínosný nejen pro odbornou společnost.

Jedním z úkolů této diplomové práce bylo vytvořit přehled deminutiv a augmentativ používaných v italské beletrii. Pro analýzu výrazů jsme využili paralelního korpusu InterCorp, jenž je součástí Českého národního korpusu. Druhým úkolem bylo popsat komunikační funkce alteračních sufixů a doložit jejich pragmatické využití konkrétními ukázkami přejatými ze zmiňovaného korpusu.

V teoretické části jsme se zabývali obecným úvodem do slovtvorby, ve kterém byla řeč o slovech jednoduchých a komplexních, motivovaných a nemotivovaných, a dále také o afixech. Poté jsme pojednávali o tvoření slov v češtině a italštině. Stěžejním tématem teoretické části byla kapitola týkající se alterace v italštině a češtině s částečným srovnáním se španělštinou. V neposlední řadě byla věnována pozornost tématům, která úzce souvisejí s danou problematikou. Jedná se o hypokoristika (domácké podoby vlastních jmen), lexikalizaci alterátů, fonologické a sufixální restriktce, blokaci a významy alterátů. Po stručné prezentaci jednotlivých sufixů ve všech studovaných jazycích jsme se zaměřili na pragmatický aspekt alterace, tj. na komunikační funkce, jak je pojímá morfopragmatika.

Klíčovou kapitolou této kvalifikační práce byla výzkumná část založená na textech a výrazech obsažených v paralelním korpusu InterCorp. Předmětem studia byly texty z italské beletrie. Za cíl jsme si stanovili vytvořit ze stanoveného korpusu jmenný seznam deminutiv a augmentativ užívaných ve vybraných titulech od různých italských autorů. Jednotlivé výrazy jsme následně roztřídili podle derivačních sufixů. Dále jsme měli za cíl vyhledat ve stanoveném vzorku textů pragmatické funkce, o nichž jsme se zmínili v teoretické části práce. Pro popis a rozdělení jednotlivých komunikačních funkcí do skupin jsme se drželi tří kritérií, která stanovili Dressler a Merlini Barbaresiová. Jedná se o mluvní situace, mluvní akty a regulační faktory. Snažili jsme se dohledat několik málo příkladů ke každé skupině stanovených kritérií. Vzhledem k tomu, že je korpus omezen, bylo by překvapující najít ukázky ke všem popisovaným

komunikačním funkcím. Tento fakt představuje určitá úskalí, neboť právě zajímavé tvary vykazují velmi nízkou frekvenci (v mnoha případech se jedná o hapaxy).

V korpusu jsme našli ukázky pragmatického využití alteračních sufixů pro devět případů z uvedených komunikačních situací. Pro rekapitulaci uvádíme vždy jeden příklad ke každé skupině: (a.) mluvní situace – komunikace s domácími zvířaty, (b.) mluvní akt – žádost, (c.) regulační faktor – eufemismus.

- a. *Con lui c'era pure il suo gatto (il quale poi era una gatta, di un bel colore striato rosso e arancione, e di nome Rossella); e la coppia dei due canarini, di nome **Peppiniello** e **Peppiniella**, dentro la loro gabbia sospesa a un chiodo.* (Morante – Příběh v historii)
- b. *Allora Ninnuzzu rifece in su due o tre passi di corsa, per salutarlo meglio da vicino: «Me lo dai un **bacetto**?»* (Morante – Příběh v historii)
- c. *O mamma mia, aiutatemi... perché muoio! Poi cadde disteso sulla rena del lido. Alla vista di quel **morticino**, i ragazzi spaventati si dettero a scappare a gambe e in pochi minuti non si videron più.* (Collodi – Pinocchio dobrodružství)

Ve studovaném vzorku textů se vyskytovala rovněž řada domácích jmen, tzv. hypokoristik, která se užívají zpravidla mezi přáteli nebo v rodinném kruhu, častokrát ovšem i v komunikaci s domácími mazlíčky. Pro představu uvádíme některé příklady těchto mazlivých jmen (d.).

- d. *Nino, Giovannino, Nicolino, Giuseppino, Luigino, Giacomino, Useppetto, Brunello, Marcello, Peppiniello, Franceschiello (...)*

Jak jsme mohli vidět na konkrétních ukázkách, z jejich analýzy vyplývá následující poznatek. Zdá se, že se v italštině užívá zpravidla více alteračních sufixů než v češtině. Čeština se uchyluje spíše k analytickému způsobu tvoření alteračních slov nežli pomocí deminutivních a augmentativních sufixů. Názorným dokladem jsou následující slova s českým překladem: *morticino* – bezvládné tělo, *talentaccio* – ohromnej talent, *bestione* – zvíře jedno, *bacetto* – pusa.

Závěry této práce bezesporu přinášejí pozoruhodné výsledky, které by bylo zapotřebí nadále ověřovat a prohlubovat na větším materiálu. Domníváme se, že by bylo vhodné se tímto tématem dále zabývat a vytvořit širší komparativní analýzu pragmatických funkcí alteračních sufixů mezi více románskými jazyky.

5 Riassunto

Il presente lavoro si occupa dell'alterazione: i diminutivi e gli accrescitivi dell'italiano contemporaneo. A questa problematica e alle sue funzioni pragmatiche è stata posta l'attenzione soprattutto all'estero. Oggi, però, c'è un notevole interesse in questo argomento anche nell'ambiente ceco. Sul tema dell'alterazione, e in particolare sulla questione degli effetti pragmatici dei suffissi alterativi, vi sono attualmente molti studi e articoli specializzati.

Lo scopo di questo lavoro è quello di creare una lista dei diminutivi e accrescitivi nella narrativa italiana. L'analisi delle espressioni si basa sui testi contenuti nel corpus InterCorp. Riteniamo necessario menzionare che l'obiettivo non è quello di presentare l'esatta frequenza di espressioni individuali, ma solo il loro elenco. I campioni specifici sono sottoposti all'analisi delle loro funzioni comunicative (come percepito dalla morfopragmatica) e provati con brani prelevati dal corpus.

Il lavoro è strutturato fondamentalmente in quattro capitoli principali (introduzione, parte teorica, parte di ricerca e conclusione), diciassette sottocapitoli e altre parti. Contiene quattro appendici e un riassunto in italiano. L'indice completo si può trovare nelle pagine 6 – 8.

Nella parte introduttiva si presenta sia il tema scelto, gli obiettivi stabiliti, le fonti bibliografiche utilizzate, sia lo svolgimento di elaborazione della parte pratica e la sua struttura generale.

La parte teorica si occupa della formazione delle parole dal punto di vista generale, della distribuzione delle parole nelle parole semplici e complesse, degli affissi e della relazione della motivazione. Il punto di partenza è un'introduzione alla formazione della parole in ceco e in italiano in cui sono presentati in breve i modi di arricchimento del lessico (la suffissazione, la prefissazione e la composizione – valido per l'italiano). Speciale attenzione è, però, rivolta all'alterazione la quale è l'argomento fondamentale della presente tesi. Offriamo un elenco dei suffissi diminutivi e accrescitivi utilizzati in italiano e in ceco facendo un confronto parziale con lo spagnolo. Come parte dei diminutivi si parla degli ipocoristici, cioè le forme dei nomi propri di uso familiare con valore affettivo e vezzeggiativo. Il sottocapitolo seguente si occupa delle restrizioni fonologiche e suffissali e del blocco, che presentano una caratteristica essenziale per la formazione degli alterati. Il contributo importante

a questo lavoro è il sottocapitolo dedicato alla lessicalizzazione degli alterati che consiste nell'attribuire un significato nuovo a parole che formalmente sembrano diminutive o accrescitive. Questo fenomeno va in connessione con il cambio di genere grammaticale. Dopo, segue una breve panoramica di significati degli alterati sia in italiano sia in ceco. Gli argomenti correlati con la pragmatica sono i sottocapitoli chiave per lo sviluppo della parte di ricerca. In primo luogo, vi è un riferimento a tale concetto che viene spesso usato nel campo della linguistica. Allo stesso modo, si è parlato di atti linguistici e di altri termini strettamente legati alla pragmatica. L'ultimo sottocapitolo della parte teorica tratta degli effetti pragmatici dei diminutivi e accrescitivi in varie situazioni comunicative, basato sulla letteratura inglese *Morphopragmatics: Diminutives and Intensifiers in Italian, German, and Other Languages* degli autori Dressler e Merlini Barbaresi (1994). Gli autori menzionati (e anche noi) dividono le funzioni pragmatiche dei suffissi alterativi secondo tre criteri stabiliti: la situazione discorsiva, gli atti linguistici e i fattori regolativi. Il primo gruppo comprende la comunicazione con i bambini, con gli animali domestici e tra gli amanti; il secondo riguarda vari atti linguistici come sono per esempio richieste, valutazioni, scuse, lamenti, ma anche ringraziamenti, promesse, domande oppure minacce; il terzo gruppo include fattori quali lucidità, emotività, simpatia ed empatia, familiarità, eufemismo e *understatement*, ironia e sarcasmo.

La parte di ricerca si concentra su esempi concreti di uso pragmatico dei suffissi alterativi nella narrativa italiana, i quali sono stati presi dal corpus InterCorp. I brani vengono preceduti da un capitolo dedicato allo svolgimento della parte teorica in cui è presentata una lista di titoli analizzati (compresi i nomi degli autori). Il lavoro include un elenco di diminutivi (Allegato 3) e accrescitivi (Allegato 4) italiani trovati in narrativa. Dato il corpus ristretto, sarebbe sorprendente trovare gli esempi per tutte le funzioni pragmatiche descritte. Questo fatto presenta alcuni ostacoli poiché proprio le forme interessanti hanno una frequenza molto bassa (in molti casi si tratta degli hapax).

Nel corpus si sono trovati esempi di uso pragmatico dei suffissi alterativi per nove casi delle situazioni comunicative menzionate prima. Per ricapitolare, si mostra sempre un'illustrazione per ciascun gruppo: (a.) situazione discorsiva – comunicazione con animali domestici, (b.) atto linguistico – richiesta, (c.) fattore regolativo – eufemismo.

- a. *Con lui c'era pure il suo gatto (il quale poi era una gatta, di un bel colore striato rosso e arancione, e di nome Rossella); e la coppia dei due canarini, di nome **Peppiniello** e **Peppiniella**, dentro la loro gabbia sospesa a un chiodo. (Morante – La storia)*
- b. *Allora Ninnuzzu rifece in su due o tre passi di corsa, per salutarlo meglio da vicino: «Me lo dai un **bacetto**?» (Morante – La storia)*
- c. *O mamma mia, aiutatemi... perché muoio! Poi cadde disteso sulla rena del lido. Alla vista di quel **morticino**, i ragazzi spaventati si dettero a scappare a gambe e in pochi minuti non si videron più. (Collodi – Le avventure di Pinocchio)*

Nel campione dei testi analizzati si è trovato pure un certo numero di nomi familiari, cosiddetti ipocoristici, i quali vengono generalmente usati tra gli amici o nella cerchia familiare, inoltre, spesso anche in relazione con gli animali domestici. Per spiegare, vi sono alcuni esempi di questi nomi d'affetto (d.).

- d. *Nino, Giovannino, Nicolino, Giuseppino, Luigino, Giacomino, Useppetto, Brunello, Marcello, Peppiniello, Franceschiello (...)*

Come visto nei singoli brani, dalla loro analisi si può dedurre il seguente reperimento. Sembra che i suffissi alterativi sono generalmente più utilizzati in italiano che nella lingua ceca. Il ceco ricorre al metodo analitico di formazione delle parole alterate piuttosto che alla derivazione. Ecco alcune prove dimostrative: *morticino – bezvládné tělo, talentaccio – ohromnej talent, bestione – zvíře jedno, bacetto – pusa.*

Le conclusioni di questo lavoro portano, senza dubbio, notevoli risultati che occorrerebbe continuare a verificare e approfondire sulla base di materiale più numeroso. Riteniamo che sarebbe opportuno esaminare ulteriormente il presente argomento e creare un'analisi comparativa più ampia di funzioni pragmatiche dei suffissi alterativi tra diverse lingue romanze.

6 Seznam literatury

Literatura:

AUROVÁ, Miroslava (2011), *Přednášky a semináře předmětu Španělská lexikologie a sémantika*, JU akademický rok (2010-2011), České Budějovice.

BOSQUE, Ignacio a kol. (2009), *Nueva gramática de la lengua española*, RAE, Espasa, s. 627-662.

ČECHOVÁ, Marie (2011), *Čeština – řeč a jazyk*, SPN.

DARDANO, Maurizio (2009), *Costruire parole: la morfologia derivata dell'italiano*, Bologna, s. 133-145.

DARDANO, Maurizio – TRIFONE, Pietro (1997), *La nuova grammatica della lingua italiana*, Bologna, s. 521-553.

DEJMEK, Bohumír (2002), *Tvoření a stavba slov*, Olomouc.

DE MARCO, Anna (1995), *L'influenza del sesso nell'uso dei diminutivi in italiano*, In: MARCATO, Gianna, *Donna e linguaggio*, Padova, s. 87-98.

DRAŠAROVÁ, Lenka (2014), *Epistémická modalita (subkategorie evidenciality) v odborných španělských a českých textech: komparativní analýza*, diplomová práce, Jihočeská univerzita, České Budějovice.

DRESSLER, Wolfgang U. – MERLINI BARBARESI, Lavinia (1994), *Morphopragmatics: Diminutives and Intensifiers in Italian, German, and Other Languages*, Berlin, New York, Mouton de Gruyter.

GROSSMANN, Maria – RAINER, Franz (a cura di) (2004), *La formazione delle parole in italiano*, Tübingen, s. 4-23.

HAMPLOVÁ, Sylva (2004), *Mluvnice italštiny*, Praha, s. 371-395.

HIRSCHOVÁ, Milada (2004), *Řečový akt, řečové jednání a komunikační funkce výpovědi*, *Slovo a slovesnost*, 65, s. 163-173.

HIRSCHOVÁ, Milada (2006), *Pragmatika v češtině*, Olomouc.

KOPŘIVOVÁ, Marie (2010), *Lexikologie*, In: CVRČEK, Václav a kol., *Mluvnice současné češtiny I*, Univerzita Karlova, s. 65-78.

LÁZARO MORA, Fernando A. (1999), *La derivación apreciativa*, In: BOSQUE, Ignacio – DEMONTE, Violeta, *Gramática descriptiva de la lengua española*, Espasa, Madrid, s. 4645-4682.

MAREŠ, Petr (1986), Text a pragmatika, *Naše řeč*, 69 (posudky a zprávy).
Dostupné z: <http://nase-rec.ujc.cas.cz/archiv.php?art=6642> [04/11/2014]

MERLINI BARBARESI, Lavinia (2004), Alterazione, In: GROSSMANN, Maria – RAINER, Franz (a cura di), *La formazione delle parole in italiano*, Tübingen, s. 264-292.

NEKULA, Marek (2004), Deminutiva a zdvořilost, In: HLADKÁ, Zdeňka – KARLÍK, Petr (ed.), *Čeština – univerzália a specifika*, 5, s. 110-119.

NEKULA, Marek (2010), *Deminutiva a augmentativa v češtině z typologického hlediska*, In: BIČAN, Aleš – KLAŠKA, Jan – MACUROVÁ, Petra – ZMRZLÍKOVÁ, Jana (ed.), *Karlík a továrna na lingvistiku*, Brno MU, s. 304-315.

NEUWIRTH, František (2009), *Alterace: deminutiva a augmentativa současné italštiny*, diplomová práce, FF UK, Praha.

PATOTA, Giuseppe (2006), *Grammatica di riferimento dell'italiano contemporaneo*, Novara, s. 310-328.

PENA, Jesús (1999), *Partes de la morfología. Las unidades del análisis morfológico*, In: BOSQUE, Ignacio – DEMONTE, Violeta, *Gramática descriptiva de la lengua española*, Espasa, Madrid, s. 4305-4366.

PETR, Jan – DOKULIL, Miloš – HORÁLEK, Karel – HŮRKOVÁ, Jiřina – KNAPPOVÁ, Miloslava (1986), *Mluvnice češtiny I*, Academia, Praha, s. 191-522.

POŘÍZKOVÁ, Kateřina (2008), *Jistotní (epistémická) modalita v klasické řečtině*, disertační práce, Brno MU.
Dostupné z: http://is.muni.cz/th/10808/ff_d/Disertace.pdf

RUSÍNOVÁ, Zdenka (1996), Deminutivní modifikace z hlediska pragmalinguistického: Intenzifikace, *Sborník prací Filozofické fakulty brněnské univerzity*, 44, s. 91-95.

SALVI, Giampaolo – VANELLI, Laura (2004), *Nuova grammatica italiana*, Bologna, s. 331-346.

SCALISE, Sergio (1995), *La formazione delle parole*, In: RENZI, Lorenzo – SALVI, Giampaolo – CARDINALETTI, Anna, *Grande grammatica italiana di consultazione III*, Bologna, s. 473-516.

SERIANNI, Luca (2006), *Grammatica italiana*, Novara, s. 633-669.

STYBLÍK, Vlastimil – ČECHOVÁ, Marie – HAUSER, Přemysl – HOŠNOVÁ, Eva (2004), *Základní mluvnice českého jazyka*, Praha, s. 35-51.

ŠLOSAR, Dušan (1986), *Jména zdvořilá*, In: LAMPRECHT, Arnošt – ŠLOSAR, Dušan – BAUER, Jaroslav, *Historická mluvnice češtiny*, s. 288-295.

ŠLOSAR, Dušan (1995), *Slovotvorba*, In: KARLÍK, Petr a kol., *Příruční mluvnice češtiny*, MU Brno, s. 109-224.

ŠMEJKALOVÁ, Svatava (2011), *Alterační sufixy deminutivní*, bakalářská práce, Jihočeská Univerzita, České Budějovice.

ŠMILAUER, Vladimír (1972), *Jména zdrobnělá a zveličelá, lichotná a hanlivá*, In: ŠMILAUER, Vladimír, *Nauka o českém jazyku*, Praha, s. 88-90.

ŠTICHAUER, Pavel (2007), *Tvoření slov v současné italštině*, Praha, s. 65-70.

ŠULC, Michal (2010), *Tvoření slov*, In: CVRČEK, Václav a kol., *Mluvnice současné češtiny I*, Univerzita Karlova, s. 81-121.

Internetové zdroje:

Paralelní korpus InterCorp dostupný z: https://kontext.korpus.cz/first_form [září – prosinec 2014]

Slovníky:

Sabatini-Coletti (výkladový slovník) dostupný z: http://dizionari.corriere.it/dizionario_italiano/

Treccani (výkladový slovník) dostupný z: <http://www.treccani.it/vocabolario/>

ZINGARELLI, Nicola. *Lo Zingarelli 2008: vocabolario della lingua italiana*. Bologna: Zanichelli, 2001.

7 Přílohy

Příloha 1: Seznam sufixů pro podstatná jména, přídavná jména, slovesa a příslovce v češtině

Příloha 2: Příklady lexikalizace v italštině

Příloha 3: Italská deminutiva v beletrii z korpusu InterCorp

Příloha 4: Italská augmentativa v beletrii z korpusu InterCorp

Příloha 1

Odvozování podstatných jmen
-da <i>cvalda</i> ; -uda <i>mičuda</i> ; -ucha <i>sviňucha</i> ; -ečka <i>uzdečka</i> ; -ička/-íčka <i>věcička</i> ; -enka/-énka <i>chvilenka, sukénka</i> ; -inka <i>bábinka, čičinka</i> ; -unka <i>dcerunka</i> ; -ynka <i>nanyňka</i> ; -ýnka <i>plotýnka</i> ; -uška <i>ženuška</i> ; -outka <i>poseroutka</i> ; -ula <i>dědula</i> ; -ina <i>kalužina</i> ; -izna <i>babizna</i> ; -ajzna <i>tlamajzna</i> ; -ota <i>flákota, levota</i> ; -anec <i>kusanec</i> ; -rle <i>bábrle</i> ; -ule <i>prašule</i> ; -iště <i>piviště</i> ; -och <i>zajoch</i> ; -ák <i>zeťák</i> ; -áček <i>synáček</i> ; -eček <i>filmeček</i> ; -íček <i>chlebiček</i> ; -ánek <i>strýčánek</i> ; -ínek <i>broučínek</i> ; -oušek <i>dědoušek</i> ; -ík/-ejk <i>vozik/vozejk</i> ; -an <i>pesan</i> ; -oun <i>vrahoun</i> ; -ko <i>pyžámko</i> ; -ečko/éčko <i>městečko, slunéčko</i> ; -ičko/-íčko <i>očičko, nářadíčko</i> ; -énko <i>srdénko</i> ; -ínko <i>pivínko</i> ; -isko <i>chlapisko</i> ; -átko <i>ubožátko</i> ; -our <i>kaňour</i> ; -as <i>dělnas</i> ; -ejš <i>slimejš</i> ; -oš <i>cigoš</i> ; -ouš <i>dědouš</i> ; -ičky <i>šatičky</i>
Odvozování přídavných jmen
-ičký <i>mladičký</i> ; -oučkový <i>slaboučkový</i> ; -ínkový <i>mladinkový</i> ; -ounkový <i>hebounkový</i> ; -ánský <i>dlouhatánský</i> ; -atý <i>malinkatý</i> ; -itý <i>obrovitý</i> ; -avý <i>hnědavý</i> ; -kavý <i>zelenkavý</i> ; -istvý <i>celistvý</i>
Odvozování sloves
-at <i>vylézat</i> ; -vat <i>čítávat</i> ; -ovat <i>kupovat</i> ; -et <i>ztrácet</i> ; -it <i>nosit</i> ; -onit <i>žadonit</i> ; -nout <i>stanout</i>
Odvozování příslovčí
-ka <i>semka</i> ; -ma <i>tudyma</i> ; -le <i>hnedle</i> ; -dle/-dlen/-dlenc <i>tadydle</i> ; -hle/-hlen/-hlenc <i>semhle</i> ; -že <i>odkudže</i> ; -koli(v) <i>kamkoli(v)</i> ; -ky <i>hnedky</i> ; -si <i>kdysi</i> ; -pak <i>kampak</i> ; -iko <i>zadarmiko</i> ; -ánko <i>klid'ánko</i> ; -ičko <i>maličko</i> ; -ínko <i>malinko</i> ; -to <i>takto</i> ; -ky <i>hnedky</i> ; -cky <i>vždycky</i> ; -ínky <i>dycinky</i> ; -ž <i>tehďáž</i> ; -těž <i>tamtěž</i>

Zdroj: *Mluvnice současné češtiny I*, Michal Šulc (2010: 106-108)

Příloha 2

-ino: calzino, boccino, bocchino, botteghino, bottiglino, briciolino, camerino, cartellino, cedolino, centralino, cicalino, codino, cordino, figurino, misurino, frustino, funghino/-one, listino, pallino, pennino, pentolino, provino, seggiolino, sellino, spallino, spazzolino, stanzino, taschino, tavolino, terrazzino, tesserino, tombino; **-etto:** borsetto, brachetto, calzetto, giubbetto, panchetto(-a), polacchetto, seghetto; **-ello:** campanello, cannello, cruschetto, portello, righello, spinello; **-otto:** camiciotto, candelotto, cappotto, cerotto, chinotto, cipollotto, cosciotto, gabelotto, galeotto, isolotto(-a), lunotto, manicotto, panciotto, pellicciotto, pistolotto, salotto, salsicciotto, spallotto, zuccotto; **-one:** costone/-olone, alettone, barbone, calzettone, calzone, cannone, capannone, cartone, cenone, cerone, cornicione, forcone, frontone, lastrone, paginone, pastone, pennone, portone, rosone, scalone, seggiolone, spadone, spallone, squadrone, tabellone, telone, tendone, trombone; *forch-ett-one, pal-ett-one, polp-ett-one, scop-ett-one*; **-ozzo:** predicozzo; **-occio:** cartoccio; **-accio:** crepaccio, campanaccio; **-iccio:** pagliericcio, pasticcio, graticcio, canniccio; **-olo:** bandolo, cordolo, frustolo.

Zdroj: *La formazione delle parole in italiano*, Merlini Barbaresi (2004: 274)

Příloha 3

-ino (N)

agnellino
altarino
amorino
anellino
arbustino
babbino
bambolino
baroncino
bastoncino
berrettino
bicchierino
bigliardino
bigliettino
braccialettino
bruscolino
bustino
cadaverino
cagnolino
calandrino
calzolarino
camerino
camioncino
cantuccino
capino
capolino
cappellino
caprettino
carboncino
carrettino
cassettino
cervellino
ciecolino
cimiterino
cinesino
ciuchino
codino
collettino
colpettino
coltellino

cordoncino
corpicino
cosino
cravattino
cucchiaino
cunicolino
Cuoricino
ditino
dottorino
faccino
fagottino
fazzolettino
fetino
figliolino
fortino
foruncolino
fratellino
frustino
furgoncino
gattino
gazzettino
Giacomino
giornalino
Giovannino
girino
giubbettino
Giuseppino
gradino
granchiolino
grillino
interventino
leggerino
leprottino
lettino
liquorino
Luigino
lumicino
lumino
lupino
maglioncino

magrolino
maialino
manifestino
mercantino
merendino
milioncino
minimino
morettino
morticino
moscerino
mostrino
nasino
Nicolino
Nino
nipotino
nottolino
occhialino
occhino
odorino
ombrellino
omettino
omino
orecchino
orologino
ossicino
pacchettino
padroncino
paesino
pallina
palloncino
pappagallino
parrucchino
passino
pensierino
personalino
pesciolino
pettino
pezzettino
piattino
piccino

piccolino
piedino
pigiamino
pistolino
pochino
Pollicino
porcellino
portoncino
posticino
poverino
predellino
problemino
pulcino
puntino
puntolino
quartierino
ragazzettino
ragazzino
retino
risolino
ruolino
salottino
sassolino
scalino
scarpino
scopino
sentierino
sgabuzzino
schiappino
signorino
soldatino
spadino
spettacolino
spioncino
stanzino
studentino
tappetino
taschino
teatrino
tegamino
tenentino
tenorino
terrazzino

tonnino
topolino
tovagliolino
trenino
uccellino
vecchietto
vecchino
visino
zampino
zinzino

-ino (A)

azzurino
biondino
carino
cilestrino
grigiolino
mingherlino
piccino
piccolino
poverino
verdolino

-etto (N)

alberghetto
alloggetto
alloggetto
animaletto
archetto
armadietto
armadietto
bacetto
balletto
baretto
baschetto
boschetto
braccetto
bulletto
caminetto
Canaletto
cancelletto
cappelletto
capretto
carretto

cartocchetto
caschetto
castelletto
cavalietto
cerchietto
cespuglietto
cofanetto
collaretto
colletto
colpetto
coperchietto
cornetto
corsetto
cortiletto
cubetto
cuginetto
culetto
cuscinetto
diavoletto
divanetto
figlietto
figlioletto
finocchietto
fioretto
foglietto
galletto
gamberetto
giacchetto
giardinetto
giochetto
giornaletto
giovanetto
giovinetto
giretto
gobbetto
graffietto
grappoletto
grembiuletto
gruppetto
chierichetto
chioschetto
ingressetto
laghetto

libretto
maialetto
malloppetto
martelletto
maschietto
materassetto
mazzetto
mesetto
meschinetto
moretto
morsetto
motivetto
mucchietto
muletto
muretto
nanetto
nonnetto
occhietto
ometto
operaietto
opuscoletto
orologetto
orsetto
ospedaletto
ovetto
paesetto
palazzetto
passetto
pastelletto
pennacchietto
pezzetto
piccoletto
Pinocchietto
pischelletto
poderetto
poemetto
portichetto
poveretto
pugnetto
pupetto
quadernetto
quadretto
ragazzetto

ragnetto
rametto
regazzetto
riccetto
romanetto
romanzetto
sacchetto
Sansonetto
sarcofaghetto
scialletto
scolaretto
servizietto
sgabelletto
schiaffetto
sigaretto
sorrisetto
spaghetto
specchietto
stecchetto
stracchetto
tavolinetto
tempietto
tipetto
ucelletto
ucelletto
ucelletto
ufficialetto
uncinetto
Useppetto
valletto
vasetto
vecchietto
ventaglietto
versetto
viaggetto
vialetto
villaggetto
violetto
visetto
vizietto
volumetto
zampetto
zoppetto

Zoppetto

-etto (A)

poveretto
riccetto
violetto

-ello (N)

arboscello
asinello
balconcello
bambinello
bastardello
Brunello
canestrello
carrello
casello
cialtroncello
coglioncello
contadinello
crosterello
fagottello
fiorello
focherello
fornello
Franceschiello
fraticello
fuscello
garzoncello
grandicello
granello
grullerello
ladroncello
macello
Marcello
monacello
mondello
monticello
mulinello
nasello
occhiello
orfanello
orticello
paesello

pastorello
pazzariello
Peppiniello
pischello
ponticello
portello
poverello
praticello
ramicello
ramoscello
ridarello
saltello
secchiello
soldarello
solicello
somarello
studentello
tamburello
tantinello
tassello
torrentello
tortello
unghiello
valloncello
vecchiarello
venticello

-ello (A)
poverello

-uccio (N)
abituccio
animaluccio
animaluccio
appartamentouccio
bastarduccio
berrettuccio
calduccio
capannuccio
capitaluccio
cappelluccio
caruccio
cavalluccio
coltelluccio

compagnuccio
comparuccio
Daviduccio
dottoruccio
filisteuccio
fiorelluccio
fratelluccio
fringuelluccio
gattuccio
Giovannuccio
lettuccio
Mariuccio
orecchiuccio
Pinocchiuccio
pischelluccio
sgabelluccio
soldatuccio
soprabituccio
stendarduccio
tettuccio
vassalluccio
vestituccio

-uccio (A)
bastarduccio
palliduccio

-uzzo (N)
Antonuzzo
Cicciuzzo
Ninuzzo

-olo (N)
bugigattolo
ciottolo
corpiciolo
figli(u)olo
fiumiciattolo
gattaiuolo
gruppuscolo
ladracchiolo
ladruncolo
muricci(u)olo
muricciuolo

nanerottolo
omiciattolo
opuscolo
reticolo
studiolo
unghiolo
vermicciattolo

-olo (A)
amarognolo
azzurrognolo
giallognolo
verdognolo

-otto (N)
barilotto
cosciotto
cucinotto
giovanotto
giovinotto
isolotto
lupacchiotto
orsacchiotto
paesotto
palazzotto
picciotto
scimmiotto

-otto (A)
vecchiotto

-acchiotto (N)
lupacchiotto
orsacchiotto

-iciattolo (N)
fiumiciattolo
mostriciattolo
omiciattolo
vermicciattolo

Příloha 4

-one (N)

animalone
babbione
bambinone
barcone
battutone
bestione
bestione
birillione
borsone
bottiglione
camerone
candelone
Capitone
cappellone
cartellone
casone
cazzone
cipollone
coltellone
cornicione
corpaccione
diavolone
donnone
fabbricone
faccione
fazzolettone
febbione
figurone
finestrone
ghiottone
giaccone
girone
grassone
grembiulone
chiacchierone
librone
lumacone
macchinone

mangione
manone
muraglione
nasone
omone
palazzone
pancione
panzone
pecorone
pietrone
pilone
polverone
quadernone
riccone
scatolone
scimmione
scimmione
sciupone
scossone
scrollone
sorrisone
sospirone
sporaccione
stivalone
straccione
stradone
sudicione
testone
ubriacone
uccellagione
urtone
vecchione
viottolone
vocione

-one (A)

minchione

-accio (N)

albergaccio
cagnaccio

canalaccio
cappellaccio
coltellaccio
diavolaccio
fattaccio
grillaccio
libraccio
mantellaccio
monellaccio
omaccio
poveraccio
ragazzaccio
somaraccio
talentaccio
tempaccio
uccellaccio
vassoiaccio
vecchiaccio
ventaccio

-astro (N)

giovinastro
pollastro

-astro (A)

azzurastro
biancastro
bluastro
brunastro
dolciastro
giallastro
grigiastro
nerastro
olivastro
rossastro
verdastro

-iccio (N)

chiacchiericcio

-iccio (A)

bianchiccio

biondiccio

bruniccio

malaticcio

molliccio

nericcio

rossiccio

sudaticcio

umidiccio

unticcio

-igno (A)

asprigno

benigno

maligno

-ognolo (A)

amarognolo

azzurrognolo

giallognolo

verdognolo

-occio (N)

Capoccio

-occio (A)

grassoccio